Atlas beschermd stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen

Nijmegen, juli 2026
De Onderste Steen, drs. M. Kruidenier

Atlas beschermd stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen:
Toelichting en beeldatlas

Nijmegen, juli 2026
De Onderste Steen, drs. M. Kruidenier

Nijmegen

LAATSTE STEEN
GELEGD DOOR
ERIC BAKKERS
DECEMBER 1956

OP 22 DEC. 1949
WERD DE EERSTE STEEN
GELEGD DOOR
B. C. F. v. d. HOVEN
FOLMAN

OHA BARTELS
-VRAAY
3-10-1957

19
50

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Inleiding	9
Deel 1: cultuurhistorische achtergronden	15
Deel 2: ruimtelijke analyse	33
Deel 3: gevelbeeld	45
Deel 4: waardering	183
Bijlage 1: monumentenkaart	187
Bijlage 2: adressenlijst	189
Bijlage 3: bronnen	205
Colofon	207

NIJMEGEN, BURCHTSTRAAT MET STADHUIS

Collectie: M. Kruidenier

Voorwoord

Het centrum van Nijmegen heeft door de verwoesting in de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw na die oorlog een bijzondere geschiedenis en een bijzondere verschijningsvorm. De rijksoverheid heeft in 2016 het gebied als één van de dertig wederopbouwgebieden van nationaal belang benoemd. Daarnaast heeft Stichting Nijmegen Wederopbouwstad een verzoek tot aanwijzing als beschermd stadsbeeld ingediend (2023). Ook is in de *Koers voor de Binnenstad* (2025) vastgelegd dat de Gemeente Nijmegen een betere bescherming en instandhouding van het gebied zou gaan onderzoeken. Deze stadsbeeldatlas is de basis voor de bescherming van het gebied als gemeentelijk beschermd stadsbeeld.
De stadsbeeldatlas bevat een gedetailleerde redengevende omschrijving in woord en beeld van het vroeg-naoorlogse ensemble in de Nijmeegse binnenstad. Het is een rijk geïllustreerd handboek met een vierledige opzet.

Leeswijzer
Het eerste deel van deze atlas behandelt de cultuurhistorische achtergronden en is samengesteld op basis van beschikbaar onderzoeksmateriaal (zie: bijlage 3). In dit verhalende deel komen achtereenvolgens aan bod: de oorlogsverwoestingen, de ontwikkeling van het wederopbouwplan, de stedenbouwkundige aspecten (cityvorming, pleinen, hoven, winkelstraten) en de architectonische aspecten (gebouwen, bouwstijlen).

Het tweede en derde deel van het rapport over de ruimtelijke en architectonische analyses zijn tot stand gekomen op basis van veldwerk en gericht archiefonderzoek. In deze delen ligt de nadruk op het in beeld brengen van de huidige kenmerken en kwaliteiten op foto's, kaarten en analysetekeningen. In deel twee komen aan de orde: de ruimtelijke aspecten van de buitenruimte (typologie, gebruik) en de bebouwing (periodisering, bouwstijlen, bouwlagen). In deel drie worden de waardevolle aspecten van het gevelbeeld behandeld, alfabetisch gerangschikt op straat. Van de stadsbeeldobjecten zijn de oorspronkelijke geveltekening en analysetekeningen toegevoegd. De analysetekeningen hebben betrekking op de bouwmassa, de gelaagdheid, de gevelopeningen en de articulaties.

In het vierde 'samenvattende' deel wordt de waardering van het stadsbeeld bondig beschreven aan de hand van cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige criteria.

De bijlagen bestaan uit een monumentenkaart, de eerder genoemde bronnen en een adreslijst van alle panden in het stadsbeeld met vermelding van oorspronkelijke functie, bouwjaar, architect en bijzonderheden.

Inleiding

Context
Het beeld van de Nijmeegse binnenstad bestaat uit een bonte verzameling gebouwen van wisselende ouderdom. Oude en nieuwe, alledaagse en monumentale gebouwen staan gebroederlijk naast elkaar. Samen vormen ze de dragers van de Nijmeegse identiteit en het zelfbeeld dat hieruit voortkomt. Het zijn de herkennings- en herinneringspunten waarin we houvast vinden. In dit historisch gelaagde stadsbeeld is de eeuwenlange geschiedenis van Nijmegen duidelijk afleesbaar.
De wederopbouwarchitectuur die tot stand kwam na de verwoesting door het bombardement in februari 1944, is nog nadrukkelijk aanwezig in het Nijmeegse stadsbeeld. Daarom werd de 'wederopbouwstad' in de *Kadernota Beeldkwaliteit 'Nijmegen over de brug'* (19 februari 2003) gepresenteerd als een van de dragers van de Nijmeegse identiteit. De verwoeste binnenstad onderging bij de herbouw in 1945-1965 een grondige metamorfose; een gedaanteverandering die nog steeds getuigt van de toenmalige daadkracht en het optimisme over de toekomst.
Zestig jaar later staat de wederopbouwarchitectuur onder toenemende druk van stedelijke vernieuwingsopgaven. Niet verwonderlijk, want het gebruik van de stad is in de afgelopen decennia drastisch gewijzigd. Zo kreeg de auto in de jaren vijftig ruim baan in de verbrede straten en op de nieuwe pleinen, om enkele decennia later weer uit de binnenstad te worden verbannen ten gunste van de voetganger. De stedelijke dynamiek en het continu veranderende gebruik van de stad leveren in Nijmegen een interessant en levendig stadsbeeld op, maar maken tegelijkertijd het cultureel erfgoed kwetsbaar.
'Bezint eer ge begint' is daarom het adagium van de gemeente bij elke ingreep in de binnenstad. Dat wil zeggen een bezinning vanuit cultuurhistorisch perspectief die recht doet aan de kwaliteiten van de historisch gelaagde stad. Alleen zo kan het specifiek waardevolle behouden blijven en zal de gewenste vernieuwing een duurzame toekomst krijgen. Inzicht in de betekenis en waarde van de gebouwde erfenis is daarbij een voorwaarde.

Aanleiding
Begin deze eeuw begon het idee post te vatten dat de wederopbouwgeschiedenis van de Nijmeegse binnenstad bijzonder en karakteristiek en daardoor waardevol is. De wederopbouw kreeg geleidelijk meer belangstelling.
In 2016 werd de Nijmeegse binnenstad door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed benoemd als 'Nationaal Wederopbouwgebied Nijmegen Centrum'. Het was één van dertig gebieden in Nederland die waren geselecteerd als uitvloeisel van de rijksnota '*Kiezen voor karakter'* (2011). Het werd daarmee echter geen beschermd stadsgezicht, maar in lijn met de '*Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg'* (2010) werd wel middels een intentieovereenkomst (2016) afgesproken dat de gemeente het cultuurhistorische belang voortaan onderdeel zou laten zijn van de belangenafweging voor ontwikkeling van het gebied in ruimtelijk beleid, als onderdeel van een ontwikkelingsgerichte bescherming.

In juni 2023 heeft de Stichting Nijmegen Wederopbouwstad het college verzocht om beleid voor bescherming van het wederopbouwgebied te ontwikkelen. Daarop heeft het college van B&W geantwoord om voor betere bescherming te gaan zorgen. Het *beschermd stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen* is daar een uitvloeisel van, en daarvoor is deze stadsbeeldatlas een essentieel instrument.

In 2017 werd op straat de brandgrens gemarkeerd.

Stadsbeeld en stadsbeeldobjecten
Een beschermd stadbeeld is een gemeentelijk beschermd gebied dat van bijzondere betekenis is voor Nijmegen vanwege specifieke ruimtelijke en cultuurhistorische waarden. Bij de bescherming van een stadsbeeld gaat het om het totaalbeeld. Dus zowel de stedenbouwkundige structuur bestaande uit straten, pleinen, groenstructuren en boomgroepen als de verschijningsvorm van de gevelwanden zijn van belang. De gemeenteraad wijst een beschermd stadsbeeld aan op basis van de gemeentelijke erfgoedverordening en de vastgestelde selectiecriteria. De stadsbeeldatlas is de basis voor de bescherming. Hierin wordt de ontstaansgeschiedenis van het gebied beschreven en wordt een analyse gegeven van de stedenbouwkundige opzet en de architectuur.

In een beschermd stadsbeeld zijn de karakteristieke en beeldbepalende panden aangemerkt als individuele stadsbeeldobjecten. Deze stadsbeeldobjecten zijn essentiële onderdelen van het wederopbouwstadsbeeld en zijn typisch voor de wederopbouwtijd. Het zijn monumenten waarvan de bescherming zich specifiek richt op de gevel(s) en dakvlak(ken) aan de straatzijde(n).
De stadsbeeldobjecten zijn tegelijk met het stadsbeeld als geheel aangewezen. In hoofdstuk 3 van deze stadsbeeldatlas worden de stadsbeeldobjecten expliciet aangeduid, met adres, foto(s) van gevel(s), en vier schematische weergaven van de gevel die specifiek zijn gericht op de aspecten bouwmassa, geleding, gevelopeningen en articulatie. Deze zijn ter indicatie van de in hoofdzaak beeldbepalende elementen die beschermd worden. Naast deze hoofdelementen kunnen gevels en dakvlakken nog specifieke details en materialisering bevatten die ook kenmerkend zijn. Deze zijn niet in de schematische weergaven opgenomen, maar wel onderdeel van de bescherming. De schematische weergaven zijn namelijk geen volledige beschrijving van alle beschermde onderdelen. In het algemeen geldt dat alle oorspronkelijke elementen, zoals puien, kozijnen, ramen, vensteromlijstingen, (goot)lijsten en gevelmateriaal en dakbedekking beschermd zijn. Ook het oorspronkelijke kleurbeeld is van waarde. Naderhand sterk gewijzigde onderdelen zoals puien en ramen zijn niet beschermd. Vernieuwing van deze onderdelen zal wel passend bij de beschermde gevel gerealiseerd moeten worden.

In het gebied zijn ook beschermde rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden aanwezig. Ook deze monumenten zijn belangrijke onderdelen van het stadsbeeld.

Situering en afbakening

Het *stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen* heeft betrekking op de stedenbouwkundige structuur, de architectuur en de openbare ruimte in het in de periode 1945-1965 wederopgebouwde centrum van de stad. De begrenzing is weergegeven in de kaart hieronder.

In dit gebied gaat het wat betreft de architectuur om de volumes van de gebouwen en gevels die zichtbaar zijn vanuit de openbare ruimte, met name vanaf de straten en pleinen. De expeditiehoven en achterstraten maken onderdeel uit van de stedenbouwkundige structuur, maar de aanliggende achtergevels van panden die met hun voorzijde op de omliggende straten zijn gericht, worden niet beschermd als stadsbeeldobject, omdat deze van gering belang zijn voor het waardevolle stadsbeeld.

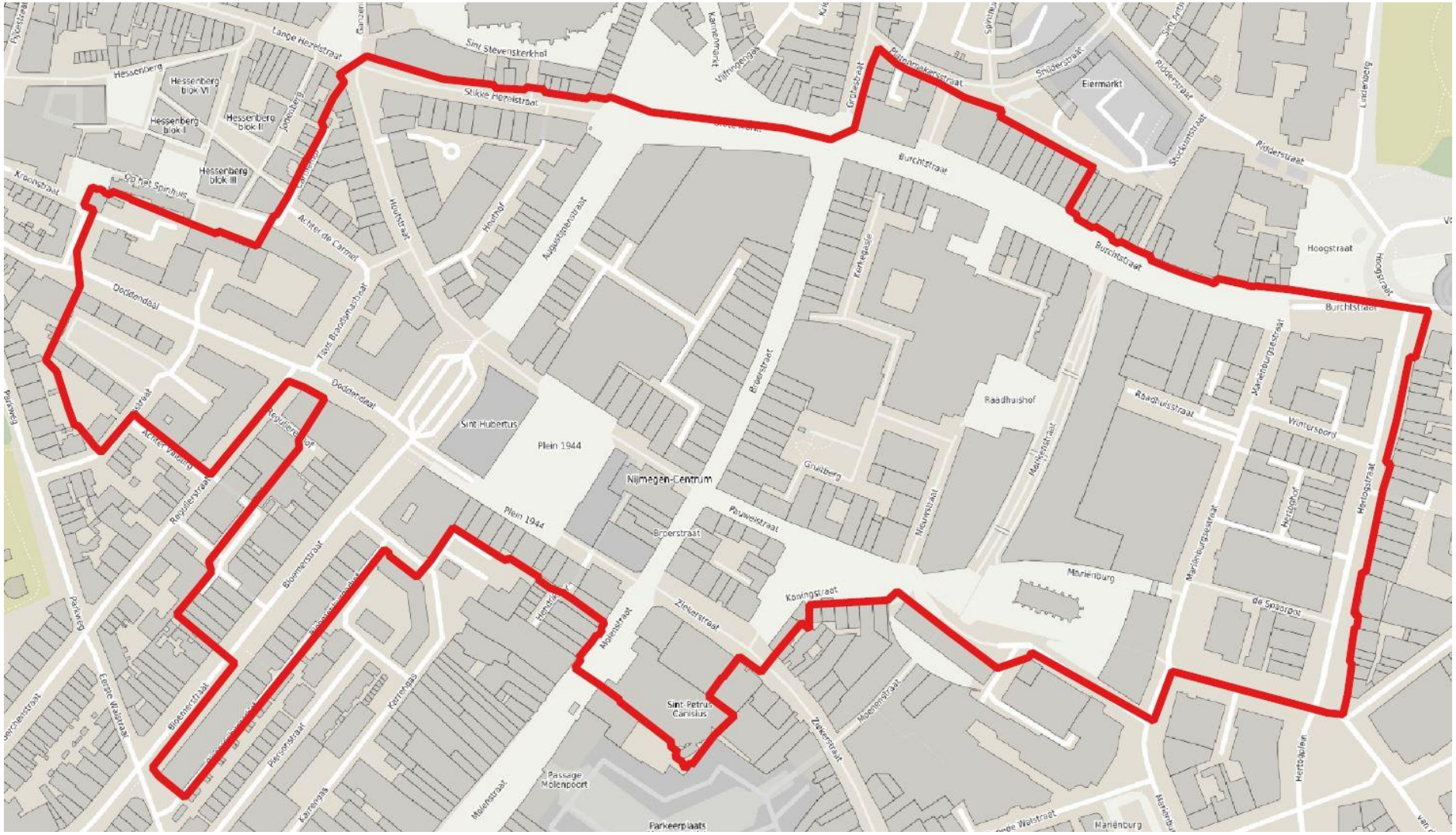

Begrenzingskaart van het beschermd stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen.

Binnen het ensemble vallen delen van de bebouwing aan de volgende straten (in alfabetische volgorde):

- Achter de Carmel;
- Achter de Oude Gracht;
- Achter de Wiemelpoort;
- Achter Valburg;
- Augustijnenstraat;
- Bloemenburgerhof;
- Bloemerstraat;
- Brandsmastraat, Titus;
- Broerstraat;
- Burchtstraat;
- Carmelhof;
- Doddendaal;
- Eiermarkt;
- Emaushof;
- Gapershof;
- Grote Markt;
- Grotestraat;
- Gruitberg;
- Hendrikhof;
- Hertoghof;
- Hertogstraat;
- Houthof;
- Houtstraat;
- Kerkegasje;
- Klein Mariënburg;
- Koningshofje;
- Koningsplein;
- Koningstraat;
- Korte Nieuwstraat;
- Kroonstraat;
- Mariënburg;
- Mariënburgsestraat;
- Marikenstraat;
- Molenstraat;
- Mr. Hermanstraat;
- Nieuwstraat;
- Parkdwarsstraat;
- Pauwelstraat;
- Platenmakersstraat;
- Plein 1944;
- Raadhuishof;
- Raadhuisstraat;
- Regulierstraat;
- Scheidemakershof;
- Spaarpot, De;
- Stikke Hezelstraat;
- Wintersoord;
- Zeigelhof;
- Zes Huizenhof;
- Ziekerstraat.

Luchtfoto van de Nijmeegse binnenstad kort na het puinruimen.

Deel 1: cultuurhistorische achtergronden

Op 10 mei 1940 viel het Duitse leger ons land binnen. De Nederlandse Genie vernielde de bruggen over de Waal en de spoorwegviaducten in de St. Annastraat en de Graafseweg om de opmars van de vijandelijke troepen te stuiten. Ondanks deze barrières werd Nijmegen nog dezelfde dag bezet.
Na de capitulatie van Nederland op 15 mei kwam ons land helemaal in Duitse handen. In plaatsen als Rotterdam, Middelburg, Rhenen en Niftrik waren de materiële ravage en het menselijke drama niet te overzien. In Nijmegen bleef de schade tijdens de eerste oorlogsdagen beperkt. Daarentegen kwam Nijmegen zwaar gehavend uit de laatste oorlogsmaanden.

Rampspoed
Na een afgebroken missie richting Duitsland en een chaotisch verlopen keermanoeuvre bombardeerde de geallieerde luchtmacht op 22 februari 1944 even voor half twee 's middags de Waalstad. De bommen vielen onverwacht en troffen vooral de binnenstad en het Stationsplein. De ravage was enorm.
De bevrijding van Nijmegen begon op zondag 17 september 1944 als onderdeel van 'Operation Market Garden'. Het geallieerde leger wilde de bruggen over de Maas, de Waal en de Rijn in handen krijgen en zo een corridor van Eindhoven via Nijmegen naar Arnhem vrijmaken voor de grondtroepen. Met steun van de Tweede Britse Pantserdivisie kregen de Amerikaanse parachutisten na vier dagen hevige strijd Nijmegen in handen, inclusief de ongeschonden Waalbrug. De stad zelf was allerminst gespaard. De fanatieke Hitlerjugend had op grote schaal brand gesticht in onder andere de Museum Kamstraat, de Batavierenweg, de Mr. Franckenstraat, de Gerard Noodtstraat, de Hertogstraat, Wintersoord en de Burchtstraat. Wat na het bombardement van februari in de binnenstad nog overeind stond, ging toen alsnog grotendeels in de vlammen verloren.
Tot overmaat van ramp bleef de oorlog nog lang dichtbij. Nijmegen was weliswaar bevrijd, maar de slag om Arnhem bleek een brug te ver. Wat begon als een snelle opmars van de bevrijders kwam langdurig tot stilstand. Zuidelijk Nederland was bevrijd, maar Nederland ten noorden van de Waal was nog steeds bezet gebied. Daardoor lag Nijmegen tot het voorjaar van 1945 in de frontlinie. In die zes maanden viel wederom een groot aantal gebouwen verspreid over de stad ten prooi aan de beschietingen van de Duitse artillerie.
Na de bevrijding maakte de stad een droevige balans op. De Nijmeegse gemeenschap betreurde meer dan tweeduizend doden en drieduizend gewonden. In materieel opzicht was Nijmegen een van de zwaarst getroffen steden van Nederland. Ruim drieduizend woningen waren vernield of beschadigd. Het oorlogsgeweld had bovendien vierhonderd winkels, vijftig horecapanden, zeven kerken, vier bioscopen, twee bankgebouwen en het station met de grond gelijk gemaakt. De zwartgeblakerde gevels van het stadhuis en de verminkte toren van de Sint Stevenskerk stonden symbool voor de verwoesting. Na het puinruimen toonde de kale vlakte in één oogopslag de gigantische omvang van de schade.

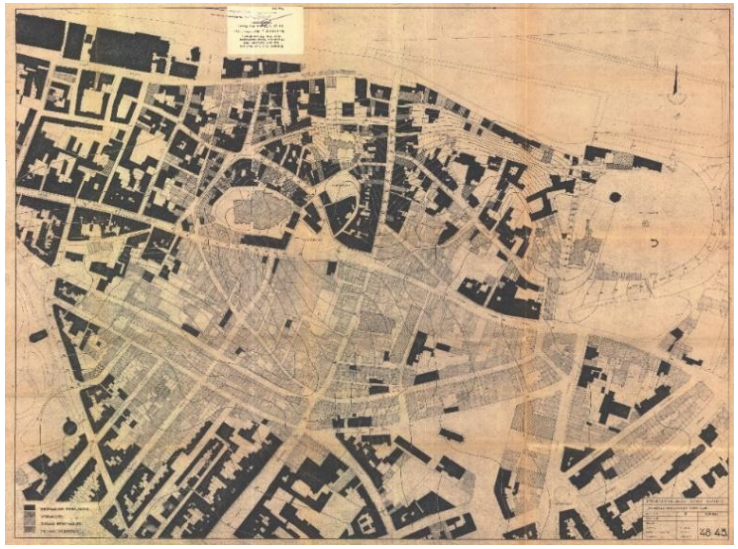

'Verwoestingskaart Centrum', Stedenbouwkundige Dienst Nijmegen, juni 1948. Lichtgrijs is 'zwaar beschadigd' of 'totaal verwoest'.

Zicht vanaf de Canisiuskerk in de richting van de Houtstraat kort na het puinruimen.

Schipperen tussen behoud en vernieuwing

In weerwil van de traumatische ervaringen keek het stadsbestuur ook hoopvol vooruit. De oorlogsschade bood immers mogelijkheden om al langer bestaande misstanden op te lossen. Het vooroorlogse centrum was namelijk in veel opzichten niet de romantische en schilderachtige binnenstad die wij op oude foto's graag bewonderen. De smalle straten, de overbevolkte stegen ('gassen') en de bonte verzameling van winkels, scholen en bedrijven veroorzaakten in de jaren dertig opstoppingen, ongezonde woonomstandigheden en een inefficiënt handelsverkeer. De historische binnenstad barstte uit haar voegen en was niet langer berekend op de explosieve groei van de handel en het verkeer. Voor kritiekloze nostalgie was daarom in de wederopbouwperiode geen plaats. Zo mochten er van de vier parochiekerken maar twee in de binnenstad blijven. Alleen de Canisiuskerk in de Molenstraat kwam voor herstel in aanmerking. De verwoeste kerk in de Augustijnenstraat werd in 1948-1951 herbouwd aan het Doddendaal. De Dominicuskerk en de Franciscuskerk herrezen buiten de binnenstad in respectievelijk de wijken Galgenveld en Hatertse Hei. De gemeente greep de verwoestingen aan om de dichtgeslibde binnenstad te transformeren in een toegankelijke moderne 'city'. Scheiding van functies, bredere straten en extra pleinen stonden op het verlanglijstje. Het accent kwam te liggen op de winkelfunctie. Daarnaast reserveerde de gemeente ruimte voor een kantoor-, een vermaak- en een religieus centrum. In de beoogde 'city' mochten industriële bedrijven en grondgebonden woningen niet terugkeren. Deze activiteiten kregen een nieuwe plek toebedeeld in de uitbreidingswijken aan de rand van de stad.

Molenstraat, 1941 (collectie: M. Kruidenier).

Molenstraat, 1987 (collectie: M. Kruidenier).

Wederopbouwplannen

Na de bevrijding onteigende de gemeente alle percelen in het verwoeste gebied. Dat was nodig om een betere verkaveling en een doelmatiger stratenplan mogelijk te maken. Als schadeloosstelling voor de onteigende percelen kregen de gedupeerde winkeliers nieuwe bouwpercelen toegewezen in het wederopbouwplan, indien mogelijk in de omgeving van hun oude stek. Dankzij deze ingreep van de gemeente kon de stedenbouwkundige de stad beter naar zijn inzicht indelen.

Het wederopbouwplan kwam in de periode 1944-1947 gefaseerd tot stand. Drie ontwerpers waren hierbij betrokken. Als extern adviseur van de gemeente kreeg ir. A. Siebers direct na het bombardement opdracht van het NSB-bestuur om een studieplan te maken. Hij wilde Nijmegen herbouwen op de traditionele manier, zoals dat tijdens de oorlog in Wageningen was gebeurd. Een jaar later waren zijn behoudende ideeën achterhaald door de laatste oorlogshandelingen. Na de bevrijding dwong het Rijk samenwerking af met zijn eigen stedenbouwkundige ir. P. Verhagen. Het vooruitstrevende studieplan dat hieruit voortkwam, ketste vervolgens af op grote weerstand onder de plaatselijke bevolking. De grote moderne gebouwen en de weidse lege pleinen uit het plan weken teveel af van de typische Nijmeegse sfeer. De gemeente gaf haar eigen stedenbouwkundige ir. B. Fokkinga de taak om de impasse te doorbreken. Hij verbond de uiteenlopende visies in een compromisplan. Hierin verenigde hij elementen uit de eerdere ontwerpstudies. Het definitieve herbouwplan balanceerde op de grens tussen de wens tot behoud van het historisch waardevolle en de noodzaak tot stedelijke vernieuwing.

Plan Siebers: historiserende reconstructie
Gedurende het planproces maakte Fokkinga perspectiefschetsen die een driedimensionaal beeld gaven van de drie opeenvolgende plannen. Voor het studieplan van Siebers werkte hij een tekening uit van een plein onder het Sint Stevenskerkhof. Hieruit bleek dat Siebers een traditioneel stadsbeeld voor ogen stond. In zijn studieplan wijzigde hij het gebied rondom de Grote Markt in een geïsoleerde enclave en verving de Stikke Hezelstraat door een langgerekt plein. Poorten, herbergen, ambachtelijke bedrijven en de Sint Stevenkerk moesten een middeleeuwse sfeer oproepen. De kleine schaal en de aaneengesloten pleinwanden zorgden in zijn plan voor een intieme beslotenheid.
Het zogenaamde 'Hezelplein' werd in het definitieve wederopbouwplan niet overgenomen. Wel klonk de aandacht voor het erfgoed door. De belangrijkste monumenten in de omgeving van de Grote Markt bleven in het wederopbouwplan behouden, maar dan zonder de museale ambiance er omheen. Een beeldbepalend element in het wederopbouwplan dat reeds in de studie van Siebers was vervat, was het traditionele principe van bouwblokken met gesloten straatwanden die straten en pleinen afbakenen.

Plan Verhagen: modernistische operatie
Het studieplan van Verhagen was van een geheel andere orde. Hij streefde naar een open en contrastrijk stadsbeeld. De schets die Fokkinga maakte, toont een overzicht van de zogenaamde 'ruimtelijke strook'; het centrale motief van deze studie. De langgerekte open ruimte strekt zich uit tussen het Kronenburgerpark en het Hertogplein. Het betreft een aaneenschakeling van pleinen en parkeerplaatsen met enkele

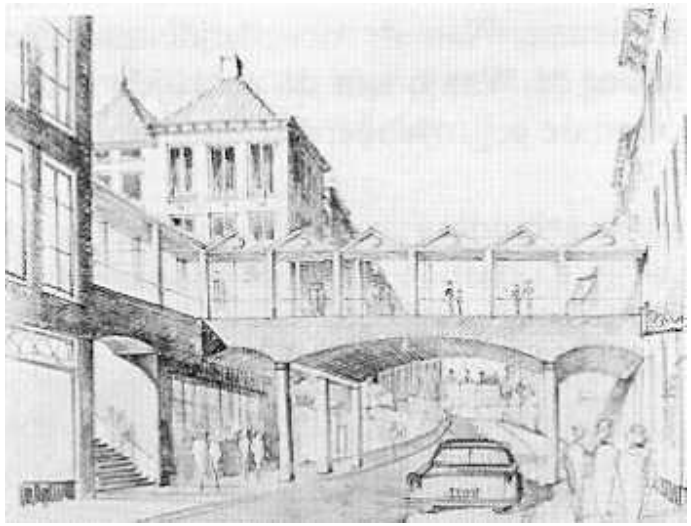
Schetsen Fokkinga bij plan Siebers: de kruising Augustijnenstraat-Houtstraat.

Schetsen Fokkinga bij plan Siebers: het 'Hezelplein'.

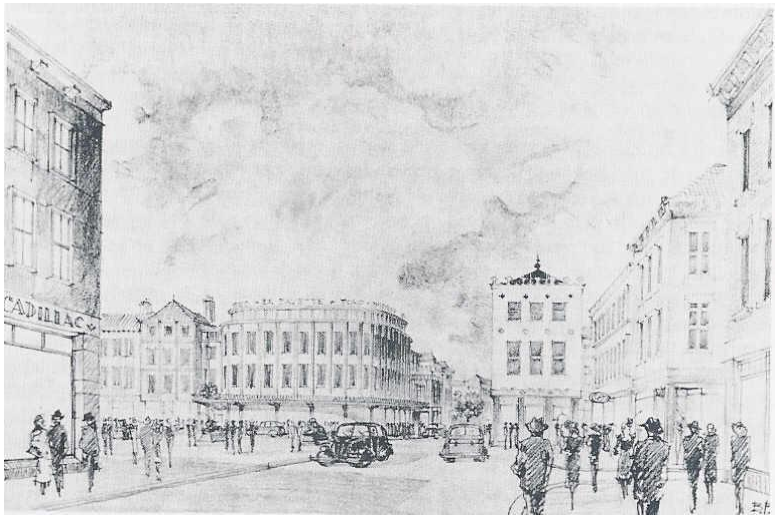

Schets Fokkinga bij plan Verhagen: ruimtelijke strook.

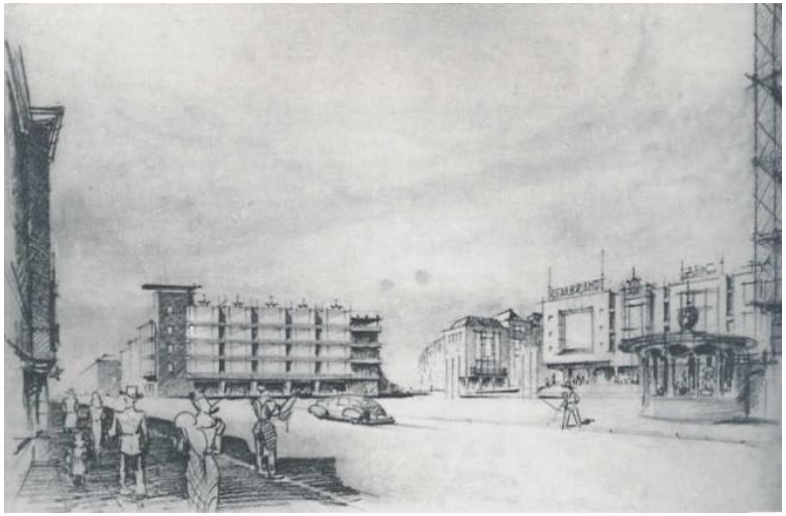
Schets Fokkinga bij plan Fokkinga: Plein 1944.

vrijstaande gebouwen. De verschillende functies zijn strikt gescheiden in een parochiecentrum aan het Doddendaal, een amusementsplein in het centrum, een bestuurskern aan het Mariënburg en een zakencentrum in de omgeving van het Hertogplein.
In deze radicale opzet was de pleinenreeks niet in het definitieve wederopbouwplan overgenomen. De overvloed aan open ruimte riep teveel bezwaren op bij de middenstand. De ruimtelijke strook was in het vastgestelde plan ineengekrompen tot één centraal plein. De scheiding van functies was min of meer gehandhaafd.

Plan Fokkinga: traditionalistische reparatie
Mede onder druk van de publieke opinie presenteerde Fokkinga een alternatief plan, waarin de behoefte aan historische identiteit samenging met de noodzaak tot vernieuwing. In plaats van de gezochte nostalgie van Siebers en de geforceerde moderniteit van Verhagen, streefde Fokkinga naar een pragmatische overbrugging van deze botsende ideeën. Door het oprekken en stroomlijnen van straten en bouwblokken vond hij ruimte voor vernieuwing in de oude stadsplattegrond zonder deze rigoureus te verminken. In vergelijking met de vooroorlogse situatie nam het grondgebruik voor straten, pleinen en winkels fors toe. Het aandeel voor kantoren, horeca en bijzondere gebouwen bleef vrijwel gelijk. De functies wonen en bedrijvigheid leverden flink aan ruimte in. Als ruimtelijke drager van het vernieuwde centrum introduceerde hij een groot centrumplein op het snijpunt van twee kruisende verkeerswegen. In de volgende paragrafen wordt nader ingegaan op deze structuur. In 1947 verleende de gemeenteraad goedkeuring aan dit plan. Het Rijk volgde in 1950 (zie hieronder).

Het wederopbouwplan van Nijmegen met in rood de herbouw. De saneringsactiviteiten in de Benedenstad werden uiteindelijk buiten het plangebied gehouden.

Verkeersstraten: vrij baan voor de auto(bus)
Een belangrijke doelstelling van het wederopbouwplan was het openbreken van de dichtgeslibde binnenstad. De opeengehoopte bebouwing en het ingewikkelde stratenpatroon van de vooroorlogse stad maakten plaats voor een ruim en overzichtelijk ingericht centrum. Saneren van achterbuurten en vooruitlopen op de verwachte verkeerstoename gingen hand in hand. De stedenbouwkundig ontwerpers grepen de oorlogsschade aan om de bereikbaarheid van het centrum te verbeteren. De verschillende vervoersmiddelen werden in het plan zoveel mogelijk van elkaar gescheiden omwille van een optimale doorstroming. Dit uitgangspunt leidde tot verschillende straatindelingen en de introductie van nieuwe pleinen en hoven.
De auto(bus) kreeg vrij baan in de brede verkeersdoorbraken. De herstelde winkelstraten boden meer ruimte voor de voetganger. Vrachtwagens voor de aan- en afvoer van goederen konden voortaan in de vergrote bouwblokken terecht op binnenterreinen, de zogenaamde 'expeditiehoven'. De nieuwe ruimtelijke structuur bestond kortom uit vijf ingrediënten: een tunnel onder het spoor (oranje op de kaart), twee kruisende verkeerswegen (rood), een groot centrumplein (blauw), grote bouwblokken met expeditiehoven en -straten (groen) en een op onderdelen gecorrigeerd bestaand assenkruis (geel).
Het meest ingrijpende voorstel in het wederopbouwplan was de tunnel met in het verlengde daarvan een rechtstreekse verbinding naar de Grote Markt. Dwars daarop stond een gedeeltelijk nieuwe route tussen het Kronenburgerpark en de Oranjesingel. Deze rechtgetrokken verkeerswegen kruisten elkaar in het hart van de stad bij een groot nieuw centrumplein: Plein 1944.
In vergelijking met de vooroorlogse situatie werd een groot aantal

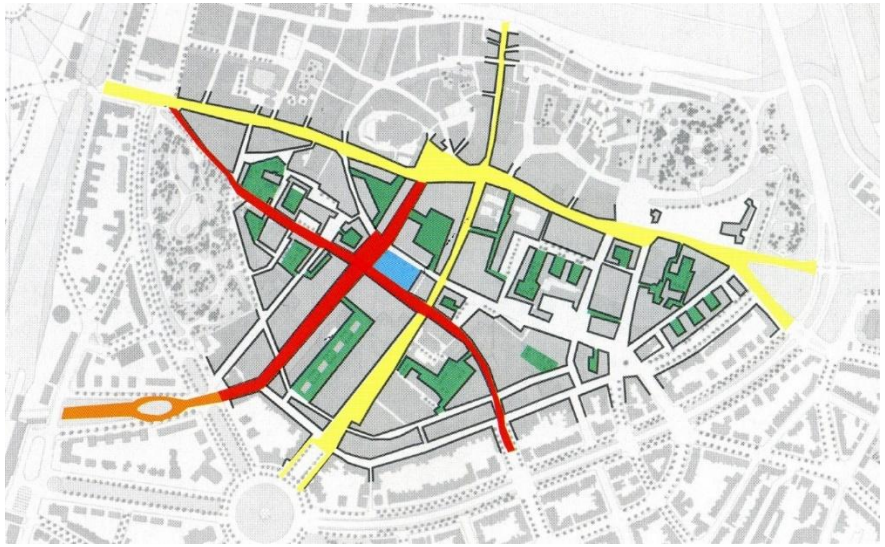

Hoofdingrediënten wederopbouwplan:
- *oranje: tunneltracé*
- *rood: kruisende verkeerswegen*
- *blauw: centrumplein*
- *groen: expeditiehoven en -straten*
- *geel: historisch assenkruis*

wijzigingen doorgevoerd. Zo werden de Bloemerstraat en de Augustijnenstraat verbreed, geëgaliseerd en in oostelijke richting opgeschoven. Dit tracé mondde niet meer uit in de Stikke Hezelstraat, maar kreeg een zichtlijn op het Waaggebouw aan de Grote Markt. In de brede dwarsverbinding werden twee voormalige parallelstraten samengevoegd. Dit traject moest de smalle Hezelstraten ontlasten van doorgaand verkeer. De tunnel van ruim tweehonderd meter lang met gescheiden kokers voor langzaam en snelverkeer (architect Van Ravesteijn) diende als aanvulling op de

smalle Hezelpoort. De omgeving van het station ontwikkelde zich tot een knooppunt van mobiliteit.
Het openbaar vervoer maakte dankbaar gebruik van deze verruimde structuur. Het gemeentelijk trambedrijf hervatte zijn taak nadat de rails en bovenleidingen waren hersteld. In de zomer van 1946 reed de eerste tram door het centrum. Deze opleving was van korte duur. Zes jaar later begon de gemeente met de vervanging van trams door trolleybussen. Dit efficiënte en schone vervoersmiddel bepaalde het stadsbeeld in de jaren vijftig en zestig. Bij de haltes op het Stationsplein en Plein 1944 zocht de trolleybus haar weg door een wirwar van draden en steunmasten. Alleen de bevestigingshaken voor de draden tegen enkele gevels herinneren nu nog aan dit voorbije tijdperk.

Winkelstraten
Van oudsher wordt de stadsplattegrond van Nijmegen bepaald door een assenstelsel van twee hoofdroutes die elkaar bij de Grote Markt kruisen. Deze historische structuur werd in het wederopbouwplan gerespecteerd; de straten en pleinen werden alleen op onderdelen verruimd. Aan deze correcties dankte bijvoorbeeld het plein aan de Ganzenheuvel zijn ontstaan. Verder werd de zuidelijke pleinwand van de Grote Markt teruggelegd. Door de sloop van de Dominicuskerk kon de Broerstraat worden gestroomlijnd. De verbrede Korte Burchtstraat kwam als afzonderlijke straat te vervallen. De karakteristieke knikken in de rooilijnen van de Burchtstraat en de vernauwingen in het profiel van de gebogen Broerstraat bleven in het wederopbouwplan behouden.
Na de goedkeuring van het wederopbouwplan in 1950 begon het herstel van het commerciële hart. Tot 1955 beperkte de bouw zich

Grote Markt in de richting van de Burchtstraat.

Burchtstraat in de richting van het Kelfkensbos, met rechts het stadhuis.

hoofdzakelijk tot kleinschalige winkelpanden aan de belangrijkste winkelloop - de Broerstraat en Burchtstraat - ook wel de ‘pantoffelparade’ geheten. Stevige gebouwen met een flink front en een bovengemiddelde hoogte markeerden de kruisingen. Toen de gemeenteraad op 1 september 1956 enigszins voorbarig de voltooiing van de wederopbouw vierde, was alleen de Broerstraat volledig herbouwd.
Aanvankelijk mocht het autoverkeer door de winkelstraten rijden. Als eerste in een lange reeks werd de Broerstraat eind jaren zestig omgevormd tot een winkelpromenade. De trend was gezet. De auto verdween langzaam uit de binnenstad en de voetganger nam zijn plaats in.

Plein 1944
Na de oorlog veroverde de automobiel de stad. Dankzij het wederopbouwplan konden motorrijtuigen met gemak tot diep in het centrum doordringen. Vierbaanswegen kwamen samen bij een groot rechthoekig centrumplein. Dit plein was het centrale aankomst- en vertrekpunt van het winkelpubliek. De trolleybussen stopten aan de korte zijde en de auto’s werden geparkeerd op het plein. Na de boodschappen genoot het volk van een versnapering in een van de lunchrooms of op de terrassen aan de zonnige noordzijde van het plein. ’s Avonds boden cafés en uitbundig verlichte bioscopen, zoals Carolus, vertier. Eenmaal per week deed het schuin oplopende plein dienst als groentemarkt. Het multifunctionele Plein 1944 herinnerde niet alleen door de naam, maar ook door het monument voor de gevallen Nederlandse militairen aan de verschrikkingen van de oorlog. Dit beeld van kunstenaar J. Maris werd in 1951 onthuld.

Plein 1944, prentbriefkaart, omstreeks 1960.

Plein 1944 als uitgaans- en parkeergebied, prentbriefkaart, 1975 (collectie: M. Kruidenier).

Expeditiehoven
Met de nieuwe verkeerswegen en Plein 1944 was een optimale doorstroming van het snelverkeer nog onvoldoende gegarandeerd. Speciaal voor de aan- en afvoer van goederen introduceerde Fokkinga expeditiehoven en -straten in het wederopbouwplan, zoals de Houthof, de Scheidemakershof en de Gruitberg. Deze bevinden zich aan de achterzijde van de winkels en maken deel uit van alle nieuw ontworpen bouwblokken. De bevoorrading werd zo gescheiden van de verkoop aan de straatzijde. Deze praktische opzet had als bijkomend voordeel dat het etalagefront in de winkelstraten niet of nauwelijks wordt onderbroken. Hier en daar werden poorten opgenomen in de aaneengesloten straatwanden. Via deze onderdoorgangen - in totaal circa vijftien - hadden vrachtwagens toegang tot de expeditiehoven. Het vernieuwende principe van de expeditiehof werd in 1950 ook op kleinere schaal toegepast in het verzamelgebouw naast de bushalte op Plein 1944. Architect Rodenburg plaatste de winkeletalages aan het Doddendaal, Plein 1944 en de Houtstraat, en situeerde de toegangspoort tot de gemeenschappelijke hof aan de Titus Brandsmastraat.
Voor de stadsbewoner functioneert dit stelsel van poorten en hoven als een informeel circuit met korte routes dwars door het centrum. Tegenwoordig worden de expeditiehoven nauwelijks nog gebruikt door de transporteurs.

Architectuur: eenheid in verscheidenheid
Bij de wederopbouw van de Nijmeegse binnenstad was een groot aantal architecten betrokken. De in Nijmegen gevestigde architecten(bureaus) hebben het merendeel van de wederopbouw voor hun rekening genomen. Zij ontwierpen vooral de kleinschalige,

Achter de Oude Gracht

Bloemenburgerhof

Gruitberg

Hertoghof

Kerkegasje

Koningshofje

pandsgewijze herbouw uit de periode 1950-1955. Een belangrijke uitzondering hierop vormt de Nijmeegse architect R.G. Rodenburg, die ook veel grootschalige projecten heeft ontworpen op stedenbouwkundig prominente locaties. Grote en/of belangrijke projecten zijn voornamelijk uitgevoerd door architecten met landelijke bekendheid zoals G.H.M. Holt uit Haarlem, G.A. Heldoorn uit Leeuwarden, E.H. & H.M. Kraaijvanger uit Rotterdam, J.A. Lelieveldt uit Rotterdam, H. Nefkens uit Rotterdam, A. Siebers & W. van Dael uit Breda en H. van Vreeswijk uit Zeist.
De panden in de winkelstraten vormen een bont geschakeerde verzameling van verschillende architectuurstijlen. De variatie in de vormgeving is buitengewoon groot. De winkelstraten hebben een ongekende architectonische rijkdom. Veel winkels kregen een traditionele uitstraling met bakstenen gevels, natuurstenen accenten, smeedijzeren details en vensters met kleine ruitjes. Een goed voorbeeld is het rijtje 'oudhollandse' gevels uit 1950 rechts naast het stadhuis in de Burchtstraat (diverse architecten). Bij het moderne warenhuis hoorde eerder een lichte, bijna doorzichtige vormgeving in glas, metaal en beton. Het meest spraakmakende voorbeeld van eigentijdse wederopbouwarchitectuur is de Hema aan de Grote Markt uit 1957 van architect Elzas.
Het uitgangspunt bij het herstel van de Broerstraat was een pandsgewijze herbouw. De gedupeerde winkeliers keerden zoveel mogelijk op hun oude plaatsen terug. Alle bedrijven gingen afzonderlijk aan de slag. Een enkeling had haast, terwijl de meesten voorlopig liever bleven zitten in hun noodbehuizingen elders in de stad. Warenhuis Van der Borg en juwelier Jac. van Baal hadden in 1948 de primeur in het kale centrum. Zeven jaar later, en veertig nieuwe winkelpanden verder, was de Broerstraat volledig herbouwd. De overwegend kleinschalige panden hebben de vanzelfsprekendheid van het oeroude stadshuis, dat wil zeggen een winkel op de begane grond en een bovenwoning op de verdiepingen. De wederopbouwpanden onderscheiden zich daarmee niet wezenlijk van de vooroorlogse bebouwing in bijvoorbeeld de Molenstraat. De overeenkomsten zijn groter dan de verschillen.
Uit angst voor een chaotisch straatbeeld stelde de gemeente in 1945 W.J. Gerretsen aan als supervisor voor alle herbouwplannen. Hij bemiddelde tussen de stedenbouwkundige opzet van het wederopbouwplan en de architectonische verschijningsvorm van de winkels. In het wederopbouwplan stond behoud van het gebogen beloop van de Broerstraat voorop, omdat de korte zichtlijnen een intieme beslotenheid aan de winkelstraat gaven. Bij de beoordeling van de afzonderlijke herbouwplannen streefde Gerretsen naar evenwicht in schaal en maat. Hij legde vooraf de maximale gevelhoogte, het platte dak en de breedte van de pui vast. Deze voorschriften resulteerden uiteindelijk in een vriendelijk straatbeeld met een rustige en samenhangende ritmiek.
Een uitgesproken voorkeur voor een bepaalde bouwstijl had de supervisor niet. Sterker nog, de architecten moesten zorgen voor een maximale variëteit in compositie, kleur en materiaal. De specifieke uitwerking van de details maakte elk pand uniek binnen de grote samenhang van het geheel.
In de Broerstraat was een groot aantal lokale architecten actief, zoals J.G. Deur, L.D. Kuipers, J.D.A. Okhuijsen, C. Pouderoyen, W.Th. Reijnen, R.D. Rodenburg en G.B. Treur. Aanvankelijk hanteerden zij de traditionalistische vormentaal van de Delftse School: een ambachtelijke, massieve en hiërarchisch geordende architectuur met bakstenen gevels, natuurstenen lijsten, houten ramen en smeedijzeren hekwerken. Later braken modernistische opvattingen

door in de bouw. Dat resulteerde in een functioneel heldere, lichte en vrij indeelbare architectuur van beton, staal, glas en plaatmateriaal.
Een duidelijke scheidslijn tussen modern en traditioneel bouwen bestond echter niet. Juist de gemengde bouwtrant - ook wel 'shake handsarchitectuur' genoemd - was kenmerkend voor de wederopbouwperiode. De meeste winkelpanden werden in deze stijl ontworpen. Architecten brachten kenmerken van het traditionalisme en het modernisme harmonieus samen, en combineerden alles tot een voor de jaren vijftig eigentijds geheel.
De verschillen in de genoemde bouwstijlen komen duidelijk tot uitdrukking in de behandeling van het venster. In een traditioneel pand is het venster opgevat als een opening die in een gesloten gevel is uitgespaard. Het raam is uitgevoerd in hout en voorzien van een roedenverdeling. De moderne tegenhanger maakt onderdeel uit van een dunne en transparante gevelpui, uitgevoerd in ranke profielen en 'prefab' onderdelen. Combinaties van stalen ramen met gemetselde bogen en klassieke lijsten met geprefabriceerde borstweringen komen het meeste voor.

Goed verzorgd gevelbeeld
Het merendeel van de winkelpanden wordt gekenmerkt door een 'klassieke' drieledige gevelopbouw. Van beneden naar boven bestaat de gevel uit een zogenaamde voet, romp en kop. Deze drie onderdelen zijn vrijwel zonder uitzondering uitgevoerd in onderling contrasterende materialen en kleuren.
Over de voet - de winkelpui - kunnen we kort zijn. De dynamiek van de commercie heeft ervoor gezorgd dat slechts hier en daar een originele winkelpui bewaard is gebleven, met name aan de Augustijnenstraat en de Bloemerstraat.

De romp van het gebouw staat voor de verdiepingen waar de bovenwoning of het magazijn is ondergebracht. De foto rechts - een vooruitstrevend ontwerp van architect G.H.M. Holt uit Haarlem - toont de oorspronkelijke situatie. De maximale transparantie op de verdiepingen van dit pand is uniek. De meeste andere gevels hebben een regelmatige indeling in vensterassen. Kenmerkend is het verschil in hoogte van de ramen op de woon- en slaapverdiepingen. Een verbijzondering van dit schema is de betonnen omlijsting die alle ramen samenbindt tot een raamwerk op een bakstenen wand.
Het kopstuk sluit het gebouw aan de bovenzijde af. Omdat schuine daken bijna overal ontbreken, is extra aandacht besteed aan de vormgeving van de dakrand. De uitvoeringen variëren van een gesneden houten overstek in combinatie met betonnen kantelen, tot een kunstig gesmeed hekwerk of een strakke luifel van beton. Creatief is het voorbeeld waarbij het hoogteverschil met de buurpanden eenvoudigweg is overbrugd door een luchtige balustrade, die niet meer omvat dan een betonnen balk op enkele ijzeren steunen.
Baksteen is toegepast in diverse soorten en tinten. De afwisselende nuances in rood, bruin en geel zorgen voor een kleurrijk straatbeeld. De ambachtelijke uitstraling van het metselwerk brengt de gevels tot leven. De textuur, het metselverband en het voegwerk zijn telkens weer anders. Soms heeft de baksteen een verglaasde toplaag. De glans die hiervan uitgaat, roept een beeld van luxe op, een effect dat bij enkele panden is bereikt met een gevelbekleding van kostbaar natuursteen. Veel gevels hebben geen dragende functie. De architecten hebben zich daardoor naar hartenlust kunnen uitleven in een labyrint van kruisende lijnen of een speels patroon met decoraties. Vooral zijgevels op prominente

zichtlocaties zijn versierd, bijvoorbeeld met gemetselde kruisjes of ingemetselde buizen.

Broerstraat 31: juwelierswinkel met lichte werkateliers op de verdiepingen (architect G.H.M. Holt en M.E. Veugelers, 1948). Dit was één van de eerste herbouwde panden in deze winkelstraat.

Gevelreclame en ornament

In de vroeg-naoorlogse architectuur werd volop ruimte gereserveerd voor reclame en kunst. Helaas is vrijwel alle originele gevelreclame uit de wederopbouwperiode verwijderd. Karakteristiek waren de uitingen met losse en open (neon)letters op de rand van het dak. Veel meer dan nu het geval is, prijkten de namen van firma's en producten trots boven op de winkel. In het gebied zijn nog enkele opmerkelijke lichtreclames aanwezig, al is niet altijd duidelijk uit welke periode deze dateren. Voorbeelden zijn te vinden aan de Augustijnenstraat 36-38, de Bloemerstraat 65, de Houtstraat 2 en 10-12a en Plein 1944 28.
Soms is een reclame-uiting als integraal onderdeel van de gevel ontworpen, zoals bij de laars op de schoenwinkel in de Molenstraat 26-28. De reclames spelen een belangrijke rol in de beleving van de wederopbouwarchitectuur.
Dankzij de reclames van onze tijd valt niet meteen op dat de Broerstraat bijzonder rijk is aan ornamentiek. Vrijwel elk winkelpand heeft een bescheiden detail of ornament dat zich onopvallend in de gevelcompositie voegt. Met eenvoudige middelen als een sierlijk gesmeed raamhek of een geperforeerde plaat voor het balkon is een aangenaam gevelbeeld gecreëerd. Toepassingen van figuratieve kunst zijn zeldzamer. De reeks mozaïeken met vogels is van een alledaagse schoonheid. Eveneens typerend voor de jaren vijftig en zestig is het sgraffito, een techniek van krassen in pleisterwerk met verschillende kleuren.

Lichtreclame aan de Bloemerstraat 65.

Broerstraat.

Klein Mariënburg.

Kroonstraat.

Molenstraat.

Pauwelstraat.

Plein 1944.

Gruitberg.

Ziekerstraat.

Zeigelhof.

Plein 1944.

Plein 1944.

Recente ontwikkelingen
In het centrumgebied hebben sinds 1965 enkele grotere wijzigingen in de bebouwing plaatsgehad.

Stadhuis
Na de restauratie van het oude stadhuis aan de Burchtstraat door architect Deur in 1946-1953 (en de vervanging van de uitbreiding rechts uit 1880 door een nieuwe vleugel) werd het stadhuis in 1977-1982 aan de achterzijde enorm uitgebreid naar ontwerp van de architect Dijkema. Met deze uitbreiding werd getracht de as Broerstraat-Nieuwstraat weer nieuwe betekenis te geven.

Carmelklooster
De verwoeste kerk in de Augustijnenstraat (Augustijnenkerk) werd in 1948-1951 herbouwd aan het Doddendaal, als onderdeel van het nieuwe Carmelklooster, een ontwerp van de architecten Deur en Pouderoyen. Het klooster werd rond 1980 verbouwd tot studentenhuisvesting; de driebeukige hallenkerk werd afgebroken, met uitzondering van de doopkapel, die nu nog als moderne ruïne zichtbaar is in de Kroonstraat.

Marikenstraat / Mariënburg
Het herinrichtingsplan ‘Centrum 2000’ zou door de Nijmeegse stedenbouwers ‘de laatste fase van de wederopbouw’ zijn genoemd. Een van de projecten betrof het ‘Masterplan Mariënburg’ van architect Soeters. Tussen de Burchtstraat en de Ziekerstraat werd een nieuwe looproute/winkelstraat gecreëerd: de Marikenstraat - Moenenstraat, waartoe een doorgang werd gemaakt door het negentiende-eeuwse Arsenaal. Ook het Mariënburg werd opnieuw ingericht en bebouwd, waarbij de middeleeuwse Mariënburgkapel het middelpunt van een nieuw plein werd, omgeven door een filmhuis, bibliotheek en archiefgebouw. Voor het plan, dat rond 2000 gereed was, moesten enkele wederopbouwpanden (weer) verdwijnen, zoals het gebouw van de Sociale Dienst (arch. Holt) en een aantal panden aan de Burchtstraat, waaronder de voormalige bioscoop Scala (arch. Van der Pijll). Van het politiebureau aan het Mariënburg (arch. Roukema) bleef alleen het betonskelet bewaard, dat werd gebruikt voor een nieuw gebouw met gemeentelijke diensten (kantoren, archief, bibliotheek).

Plein 1944
Plein 1944 werd in 1950 aangelegd als een vlak, in oostelijke richting oplopend parkeerplein met een vrijstaand oorlogsmonument. In de jaren zeventig verschenen er steeds meer auto’s op het plein en werd een rij bomen aangeplant aan de zuidzijde. De toename van de verkeersdruk, parkeeroverlast en ruimteclaims van de voetganger leidden tot een aantal - niet gerealiseerde - reconstructieplannen. De politiekgevoelige voorstellen over bebouwing op het plein in combinatie met een ondergrondse parkeergarage maakten halverwege de jaren tachtig plaats voor een herinrichtingsplan. Plein 1944 veranderde in een verblijfsplaats en evenementenruimte voor voetgangers met een verdiept maaiveld en flankerende trappen, een promenade met zitjes en parasols aan de noordzijde. Het oorlogsmonument werd verplaatst naar de zijkant van het plein.
Met deze gedaanteverandering was vrijwel niemand echt gelukkig. In 2003 werd het plein tijdelijk getransformeerd in ‘Park 1944’: een ontwerp van graszoden met een schematische aanduiding van straten van kunstenaar Jac. Splinter. In 2009 volgde de realisatie

Bij de herstructurering van Plein 1944 is een deel van de oude bebouwing gesloopt, om plaats te maken voor nieuwbouw. Zo is de bebouwing rondom Achter de Wiemelpoort geheel gewijzigd (1959 en 2025).

Het monument voor de gevallen Nederlandse militairen werd bij de laatste transformatie van Plein 1944 vervangen door een replica en op een andere plek geplaatst.

van het 'Masterplan Mariënburg' van architect Soeters. In de nieuwe opzet kwam langs de as Bloemerstraat-Augustijnenstraat hoogbouw, die het plein in twee kleinere delen zou opknippen, waarvan het westelijk deel dienst zou doen als busstation. Onder het plein kwam een parkeergarage.

luxor-bioscoop
De voormalige Luxor-bioscoop aan de Bloemerstraat, hoek Plein 1944 was gebouwd naar ontwerp van architect Meerman. In 2023 volgde sloop van dit inmiddels verloederde complex en werd er een nieuwe woontoren gerealiseerd met op de begane grond een supermarkt.

Verandering van functies
In vergelijking met de vooroorlogse situatie is de diversiteit aan functies in de binnenstad sterk afgenomen (cityvorming). De grondgebonden woningen, de buurtwinkels, de bedrijven en de scholen zijn overgeheveld van de binnenstad naar de buitenwijken. Grondgebonden woningen, openbare voorzieningen en werkplaatsen en magazijnen zijn binnen de begrenzing van het stadsbeeld slechts marginaal vertegenwoordigd.
Binnen de begrenzing van het stadsbeeld ligt de nadruk sterk op de winkelfunctie (begane grond) in combinatie met bovenwoningen (verdiepingen). De grootschaliger (mode-)warenhuizen met meerdere winkelverdiepingen liggen overwegend geconcentreerd aan de Grote Markt (Hema en vm. V&D), op de kop van de Burchtstraat (P&C en Gerzon) en op de hoeken van belangrijke kruisingen (Voss).
De horecazaken liggen verspreid over het gehele plangebied en minder dan oorspronkelijk gepland geconcentreerd in de directe

omgeving van de (inmiddels afgebroken of gesloten) bioscooptheaters aan Plein 1944. Daarentegen heeft de omgeving van de Koningsstraat zich ontwikkeld tot een horecaplein. Het aantal horecazaken is in vergelijking met het eerdere opgestelde rapport uit 2010 sowieso sterk toegenomen.
In de afgelopen decennia is een zeer groot deel van de winkelpanden van eigenaar cq. van branche veranderd. De begane grond is veelal volledig bij de winkelruimte getrokken, waardoor de toegang tot de bovenwoningen aan de voorzijde is komen te vervallen. Sommige bovenwoningen hebben hierdoor hun functie verloren of zijn in gebruik genomen als winkelmagazijn. Een deel van de bovenwoningen is toegankelijk via de expeditiehoven.
De bevoorrading van de winkelpanden gebeurt nu grotendeels via de voorzijde en niet meer via de expeditiehoven. Wat leidt tot een veranderde inrichting van het gebied. De plekken worden nu veelal gebruikt als fietsparkeerplekken van de bovenwoningen en containeropslag voor de bewoning en winkels.

Koningstraat/hoek Nieuwstraat. Hotel Astoria (1955) heeft plaatsgemaakt voor winkels en woningen (2025).

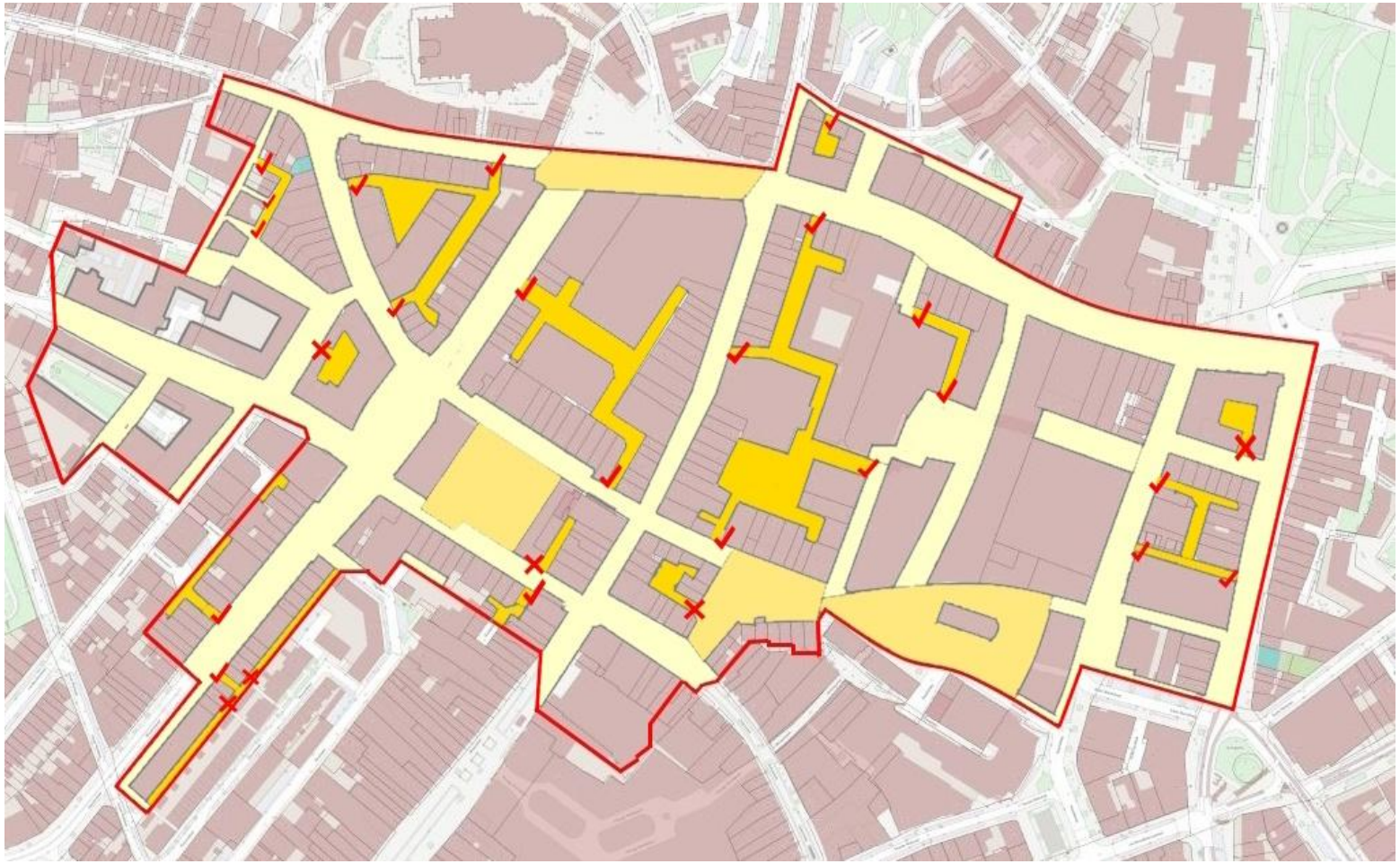

Buitenruimte: typologie.

Legenda

straat/trottoir plein expeditiehof/-straat V doorgang/poort (open) X doorgang/poort (afgesloten)

Deel 2: ruimtelijke analyse

Buitenruimte: typologie
De buitenruimte is onderverdeeld in private en openbare ruimten. De private ruimte bestaat uit achterterreinen die veelal door hekwerken, schuttingen en muren zijn afgesloten. De openbare ruimte bestaat uit straten, pleinen, expeditiestraten en -hoven (zie hiernaast).

De straten hebben een enigszins gebogen verloop en een stenige, vernieuwde inrichting. Aaneengesloten gevelwanden bakenen de openbare ruimte af en staan direct aan de straat. Alleen bij de monumentale complexen aan het Doddendaal en de Parkdwarsstraat zijn er smalle tuinstroken voor de gevels.

Op de eveneens verharde pleinen is meer ruimte voor groen in de vorm van bomen. De stenige, vernieuwde inrichting is afgestemd op het gebruik voor terrassen, markt en evenementen. Ook hier bakenen aaneengesloten gevelwanden de openbare ruimte af en staan direct aan de straat. De openingen in de pleinwanden zijn fors als gevolg van de oorspronkelijke verkeersfunctie van de toeleidende straten.

De expeditiehoven en -straten hebben een utilitair karakter gericht op overslag en parkeren. De achterkanten van de bebouwing aan de winkelstraten bepalen hier het beeld: afwisselend achtergevels over de volle bouwhoogte en lagere uitbouwen en hekwerken, nooduitgangen en bevoorradingsdeuren, veelal een nogal

Straat: Burchtstraat.

Plein: Plein 1944.

Expeditiehof: Gruitberg.

rommelige aanblik gevend. De expeditiehoven en -straten zijn vanaf de winkelstraten veelal bereikbaar via poorten en openingen in de gevelwanden. Sommige expeditiehoven en -straten zijn via meerdere poorten toegankelijk, waardoor een secundair circuit door de binnenstad is ontstaan.

Typologie: oorspronkelijk en huidig beeld

De buitenruimte is sinds de aanleg in de wederopbouwperiode zowel qua gebruik als inrichting flink gewijzigd. Aanvankelijk waren alle straten toegankelijk voor auto's. De inrichting bestond destijds uit een rijbaan met trottoirs aan weerszijden. Sinds de invoering van het voetgangersgebied in de jaren zeventig is de auto langzaam maar zeker uit het winkelhart verbannen en is de openbare ruimte meermalen opnieuw ingericht.

Momenteel is de bestrating in het gebied vrij divers. De autovrije winkelstraten, zoals de Broerstraat, de Houtstraat en de Koningstraat, hebben een vlakke klinkerbestrating van voor- tot voorgevel met een goot in het midden. Dit geldt ook voor de meeste expeditiehoven en kleinere straten, zoals De Spaarpot. Daar waar (tot voor kort) auto- of busverkeer mogelijk is/was, zijn aparte rijbanen opgenomen, meestal van klinkers (o.a. Augustijnenstraat, Burchtstraat, Eiermarkt), maar op sommige plekken van asfalt (o.a. Bloemerstraat, Doddendaal). De stoepranden zijn veelal teruggebracht tot minimale hoogte. Op sommige plekken is de oorspronkelijke situatie met rijbaan en verhoogde trottoirs nog aanwezig, zoals Achter de Carmel en de Regulierstraat.

Op diverse plekken zijn bomen als nieuw element toegevoegd. De meest ingrijpende transformatie heeft zich voorgedaan op Plein 1944, waarbij het westelijk deel geen pleinfunctie meer heeft, maar louter een verkeersfunctie. Een aantal expeditiehoven is

Broerstraat (1965).

Grote Markt (1959).

Houtstraat (1952).

Molenstraat/Broerstraat (1965).

Plein 1944 (1955).

Scheidemakershof (1959).

tegenwoordig door middel van een hekwerk permanent of op gezette tijden onttrokken aan de openbaarheid (Achter de Wiemelpoort, Koningshofje, Titus Brandsmastraat en Wintersoord).

Buitenruimte: gebruik
In de centrumstraten, die van oorsprong alle voor autoverkeer toegankelijk waren, is sinds de jaren zeventig een scheiding aangebracht tussen snel- en langzaam verkeer. Het auto-/busverkeer en het winkelend publiek hebben elk hun eigen domeinen in het openbaar gebied, dat daardoor een duidelijke differentiatie kent. Het gebruik van de openbare ruimte is hier beschreven en verbeeld voor verkeersstraten, winkelstraten en verblijfsruimten.

De verkeersstraten bevinden zich aan de randen van het kernwinkelgebied. In deze straten bestaat een scheiding tussen het auto-/busverkeer enerzijds en de voetganger anderzijds. Op de grens met het kernwinkelgebied houden ‘roadbarriers’ het autoverkeer buiten het voetgangersgebied (vergunninghouders en laden/lossen uitgezonderd).

De winkelstraten zijn primair het domein van de voetganger. Dit karakter blijkt ook uit de (later gekozen) materialisatie. De monochrome klinkerverharding beslaat het hele straatprofiel, van gevelwand tot gevelwand. Wisselende verbanden en afwateringsgoten zorgen voor een geleding in de bestrating.

Binnen het voetgangersgebied zijn enkele grotere verblijfsruimten te onderscheiden. Binnen het stadsbeeld zijn dit Plein 1944, de Koningstraat (Koningsplein), het Mariënburg en de Grote Markt.

Deze ruimten zijn min of meer permanent gedeeltelijk in gebruik als terras bij de aangrenzende horecazaken.

Verkeersstraat: Doddendaal.

Winkelstraat: Broerstraat.

Verblijfsruimte: Mariënburg.

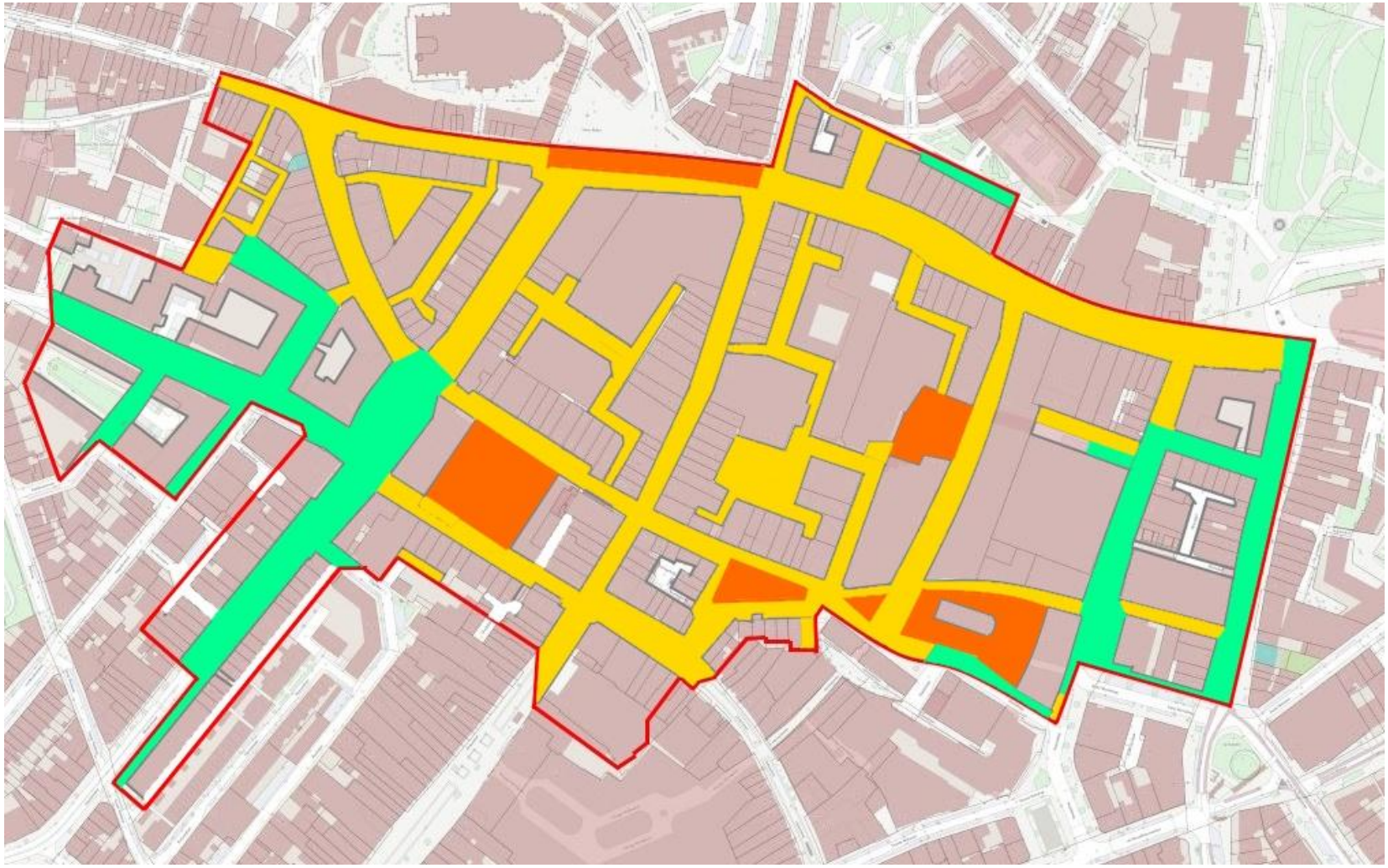

Buitenruimte: gebruik.

Legenda

verkeersstraat winkelstraat/voetgangersgebied verblijfsruimte/voetgangersgebied

Gebruik: oorspronkelijk en huidig beeld

In de jaren vijftig en zestig was de auto nadrukkelijk aanwezig in het stadsbeeld. Dankzij het verleggen en verbreden van wegen en de aanleg van een parkeervoorziening op Plein 1944 konden auto's met gemak tot diep in de binnenstad doordringen. Onder andere ten behoeve van het bevoorraden middels de expeditiehoven.
In 2010 kruiste het openbaar vervoer nog op verscheidene plaatsen het voetgangersgebied (Burchtstraat). Sindsdien zijn de lijnen verlegd en vallen de buslijnen grotendeels samen met het autoverkeer. Het kernwinkelgebied wordt nu door het openbaar vervoer ontsloten via het traject Bloemerstraat - Doddendaal aan de westzijde, met een halteplaats aan Plein 1944, en via de Hertogstraat aan de oostzijde. Autoverkeer is ook nog mogelijk in de Mariënburgsestraat en in Wintersoord.
In het huidige straatbeeld is de voetganger dominant aanwezig. De inrichting van de buitenruimte is hierop afgestemd met bankjes en terrassen.
Fietsers zijn bijna overal in het gebied welkom. Alleen in de Broerstraat, Marikenstraat en Pauwelstraat is fietsen niet toegestaan, evenals in delen van de Koningstraat, het Mariënburg en Plein 1944. In het centrum zijn voor fietsen een aantal parkeervoorzieningen getroffen, zoals onder Plein 1944, onder de Molenstraatkerk en onder het stadhuis. Veel expeditiehoven fungeren deels ook als fietsparkeerplekken voor de bewoning boven de winkels.

Broerstraat (1965).

Burchtstraat (1960).

Koningstraat (1953).

Molenstraat (1970).

Plein 1944 (1956).

Plein 1944 (1961).

Bebouwing: periodisering
De bebouwing binnen de begrenzing van het stadsbeeld kan men onderverdelen in drie perioden:
- bebouwing die dateert van voor de Tweede Wereldoorlog,
- bebouwing uit de wederopbouwperiode (1945-1965), en
- bebouwing die vanaf 1965 werd gerealiseerd.

Bebouwing van voor de Tweede Wereldoorlog bevindt zich aan de randen van het gebied: aan de westkant nabij de Stikke Hezelstraat en aan de zuidkant van de Koningstraat. Verder zijn er nog enkele incidentele panden bewaard gebleven: het stadhuis, de Mariënburgkapel en een bankgebouw aan de Hertogstraat.

Binnen de begrenzing was de bebouwing grotendeels verwoest tijdens de Tweede Wereldoorlog. De wederopbouw voltrok zich binnen vijftien jaar. Hierin zijn drie tijdvakken te onderscheiden:
• 1945-1949
• 1950-1954
• 1955-1960
De eerste naoorlogse jaren tot 1950 stonden vooral in het teken van puinruimen, herstelwerkzaamheden, noodvoorzieningen en planvorming. In afwachting van een definitief wederopbouwplan en betere economische tijden was er in deze periode nauwelijks bouwactiviteit.
Na de vaststelling van het wederopbouwplan in 1950 concentreerde de bouwactiviteit zich tot 1955 in de winkelloop Broerstraat - Burchtstraat en het nieuw aangelegde Plein 1944: samen het commerciële hart van het plangebied. De wederopbouw uit het begin van de jaren vijftig was overwegend kleinschalig en pandsgewijs. De voltooiing van deze eerste herbouwfase werd in 1956 gevierd met een feestelijke raadszitting.
Na 1955 werd de wederopbouw grootschaliger aangepakt mede door de handel in herbouwplichten en het samenvoegen van kavels. De laatste gaten in het kernwinkelgebied werden opgevuld en de bouwactiviteiten verschoven naar onder andere de Bloemerstraat, Stikke Hezelstraat en de Grote Markt.

Op een enkel pand na dat pas in 1969 werd gerealiseerd (Grotestraat 8) bleef het gebied jarenlang ongewijzigd. Latere, meestal grote ingrepen in het gebied vindt men aan de oostzijde nabij de Hessenberg/Doddendaal, rondom Plein 1944 en rondom de Marikenstraat/Mariënburg. De laatste jaren vinden er her en der ook kleine ingrepen plaats in de vorm van bebouwing op open plekken (Mariënburgsestraat), of in de expeditiehoven.

Mariënburg, met gebouwen van voor 1945 en bebouwing van na 1965.

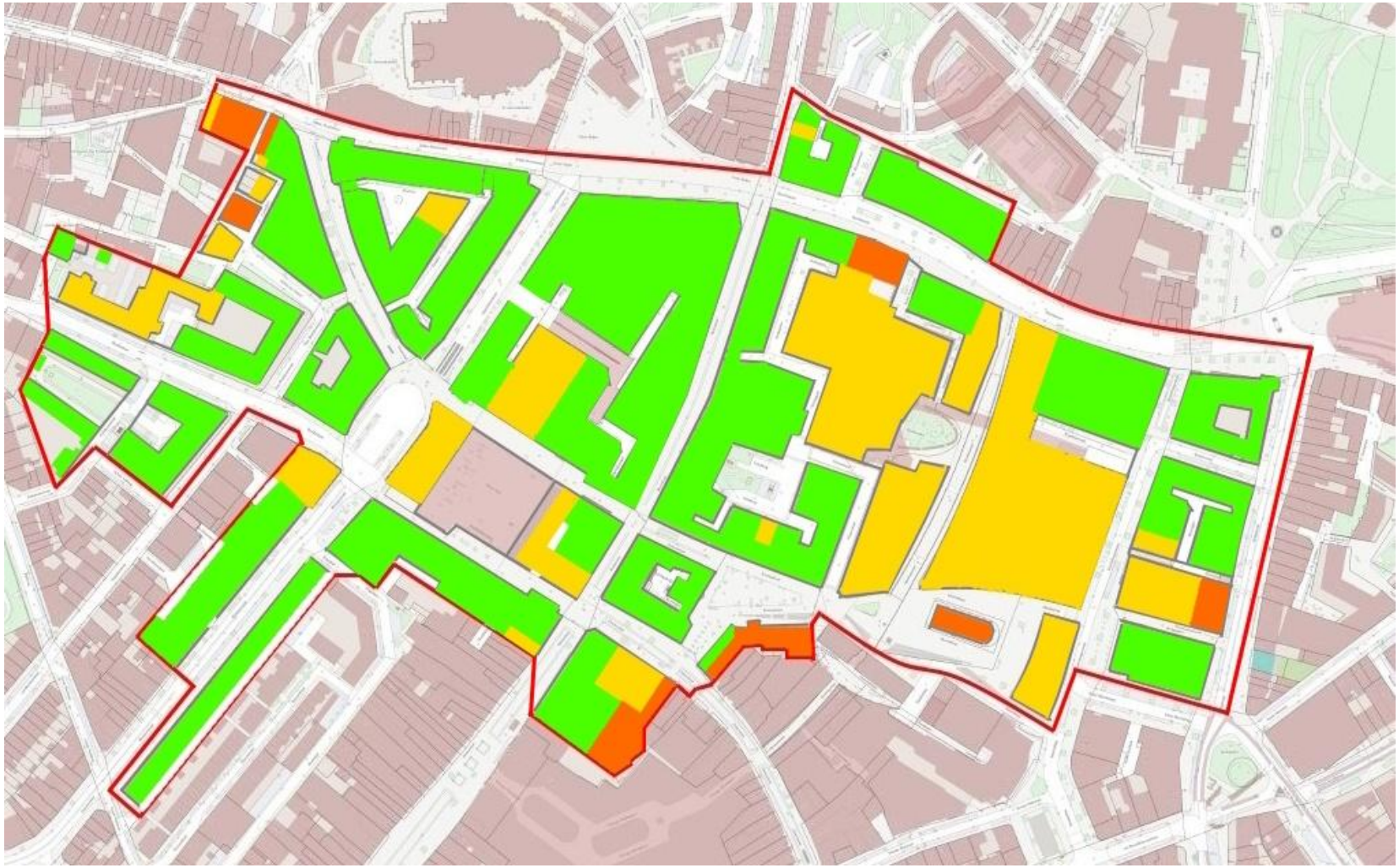

Bebouwing: periodisering.

Legenda

voor 1940 1965 na 1965

Bebouwing: bouwstijlen
De wederopbouwarchitectuur in de Nijmeegse binnenstad is stilistisch niet als één geheel te beschouwen. De volgende hoofdgroepen kunnen de onderstaande bouwstijlen worden onderscheiden. Op de kaart hiernaast zijn alleen de panden uit de periode 1945-1965 opgenomen.

Traditionalistische architectuur
Gebouwen met een betekenisvolle en herkenbare vorm of typologie in een ambachtelijke, overwegend eenvoudige en soms monumentale baksteenarchitectuur met gesloten gevels waarin ramen en deuren als gaten zijn uitgespaard, nadruk op de entree, spaarzame accenten in het metselwerk, ingetogen versieringen van natuursteen en smeedwerk, klok- of lijstgevels en schuine pannendaken. Deze bouwstijl wordt veelal aangeduid met de benaming ‘Delftse Schoolarchitectuur’.

Modernistische architectuur
Gebouwen met een zakelijk verband tussen vorm, plattegrond, constructie en materiaalgebruik (licht, lucht en ruimte) en een functionele en/of industriële uitstraling. Kenmerkend zijn de vrije plattegrond, de heldere constructie met zichtbaar betonskelet, de orthogonale vormen, de transparante alzijdige gevels met een vrije indeling en prefab-elementen, en de platte daken. Deze bouwstijl wordt veelal aangeduid met de benaming ‘Naoorlogs modernisme’.

Gemengde bouwtrant
Gebouwen waarin wisselende combinaties van de traditionalistische vormentaal en het modernistisch idioom samenvloeien tot een eigentijds geheel, waarin gesloten en open, baksteen en beton, representatie en functie, materie en ruimtebesef harmonieus samengaan in nieuwe vormen, artisticiteit en monumentaliteit. Deze bouwstijl wordt veelal aangeduid met de benaming ‘shake handsarchitectuur’.

In Wintersoord bevinden zich traditioneel en modern tegenover elkaar.

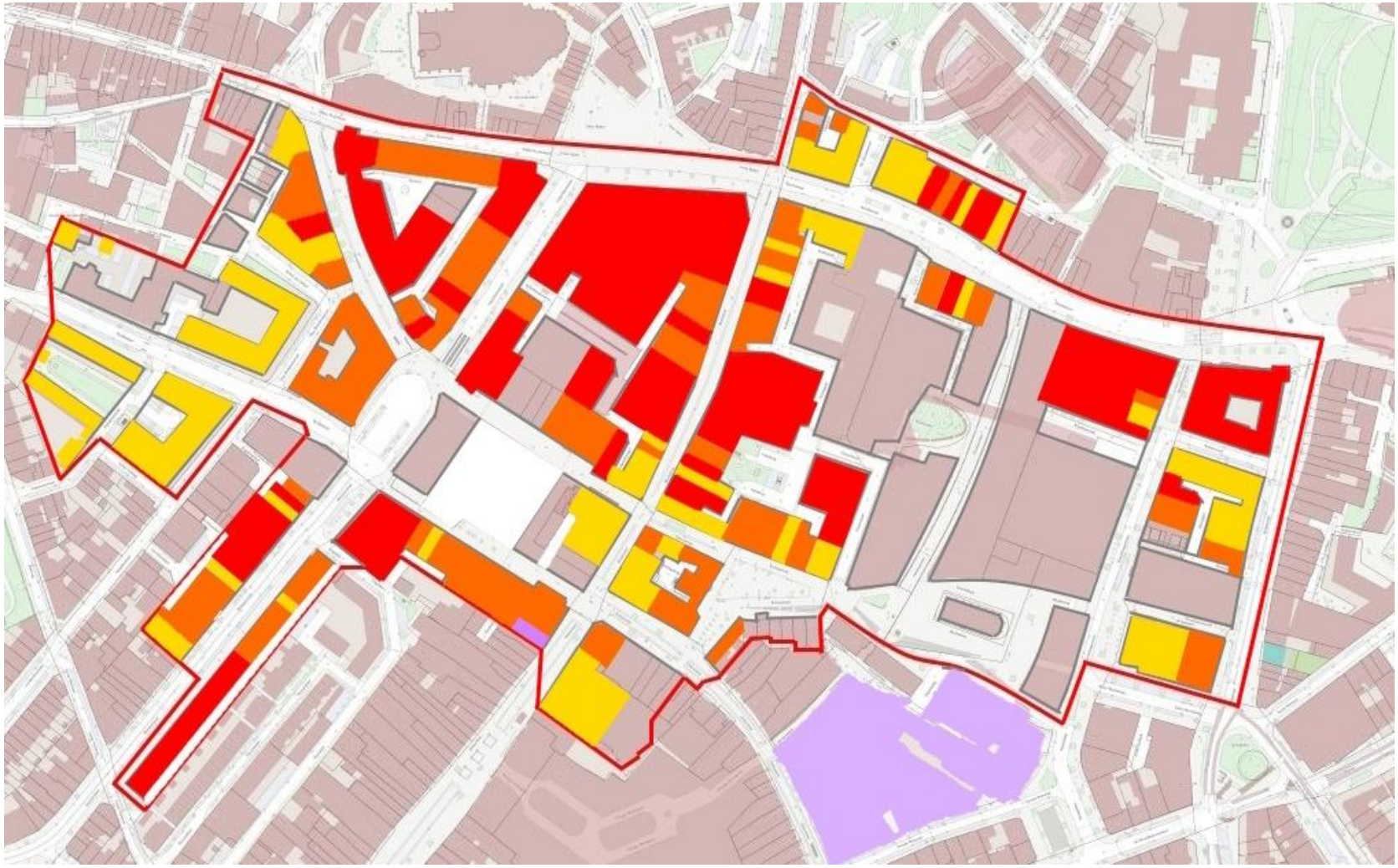

Bebouwing: bouwstijlen.

Legenda

traditioneel gemengd modern < 1945 / 1965 >

Bebouwing: bouwlagen
Binnen de begrenzing van het stadsbeeld bevinden zich overwegend bouwvolumes van drie en vier lagen (oranje en rood op de kaart). Hogere bouwvolumes (paars) bevinden zich op markante hoeken of zijn uitgevoerd als torens (stadhuis, Van der Werffgebouw en Canisiuskerk). Lagere bouwdelen betreffen poorten en voor- of achterbouwen (geel). Panden die na 1965 tot stand zijn gekomen, zijn doorgaans vijf of meer verdiepingen hoog. Enkele gebouwen zijn recentelijk 'opgetopt' met een of meer verdiepingen (groen).

Het overgrote deel van de bebouwing is uitgevoerd met een plat dak. Aan de westzijde van de Houtstraat, de zuidzijde van de Burchtstraat en Wintersoord, de noordzijde van de Pauwelstraat/ Koningsstraat en aan Doddendaal, de Hertogstraat en Klein Mariënburg zijn (delen van) straatwanden uitgevoerd met schuine pannen daken (schild- en zadeldaken in de lengte- en dwarsrichting). Bijna altijd hangt de dakvorm samen met de toegepaste bouwstijl.

Nieuwe hoogbouwaccenten, Plein 1944.

Optopping met een bouwlaag, Koningstraat - Pauwelstraat.

Optopping met drie bouwlagen, Mariënburgsestraat.

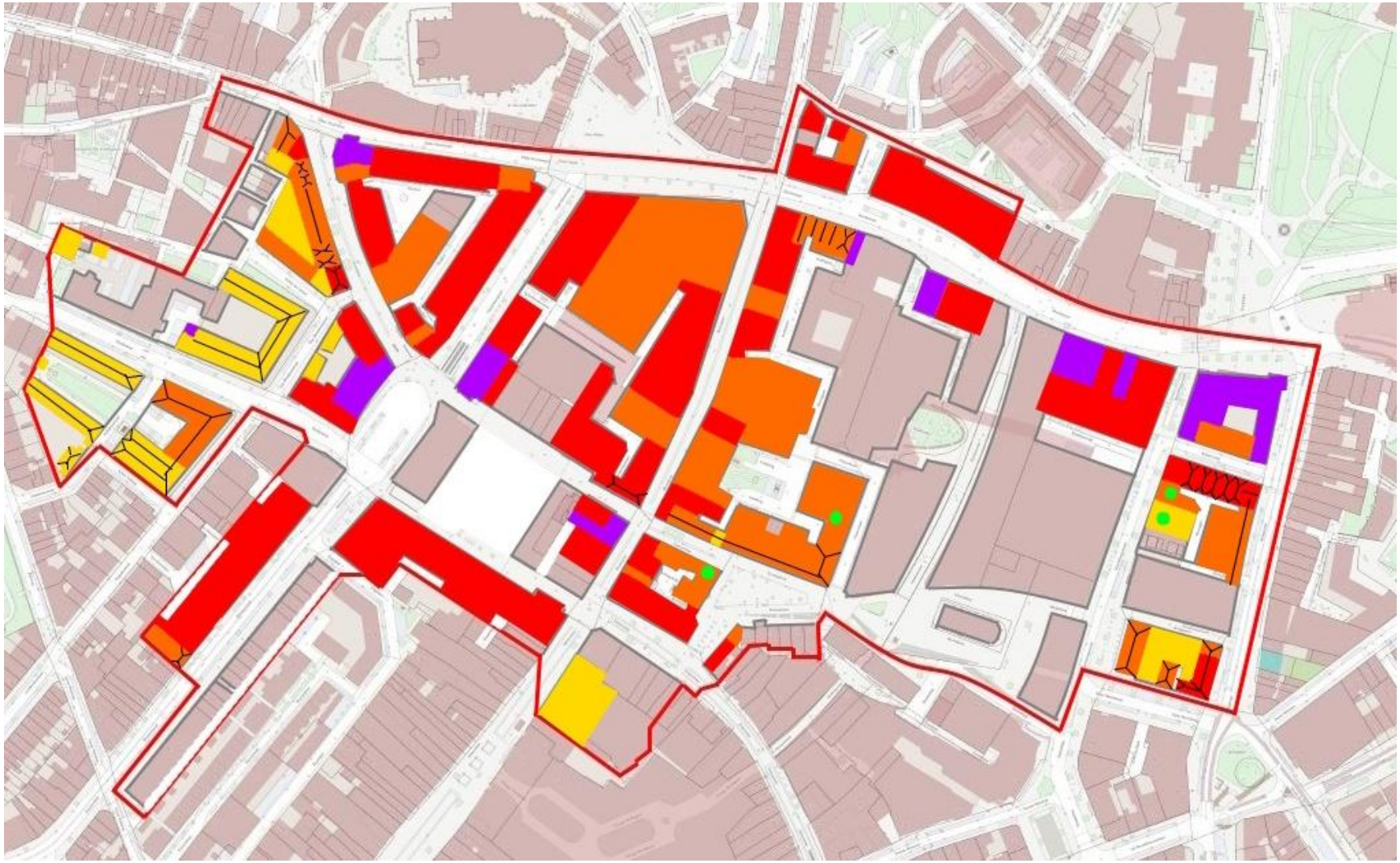

Bebouwing: bouwlagen.

Legenda

1 of 2 lagen | 3 lagen | 4 lagen | 5 lagen of meer | < 1945 / 1965 > | optopping

Broerstraat, 1965.

Koningstraat, 1952.

Deel 3: gevelbeeld

Gevelbeeld algemeen
Het gevelbeeld is divers. De gevels verschillen sterk qua verschijningsvorm. Omdat de wederopbouwarchitectuur stilistisch niet als één geheel kan worden beschouwd, worden de volgende hoofdgroepen onderscheiden:

Kenmerken traditionalistische architectuur
- 'klassieke' drieledige gevelopbouw: een voet (plint of winkelpuiportaal), een midden (gemetselde verdiepingen) en een kopstuk (gootlijst, schuin dak);
- wisselend materiaal- en kleurgebruik voor het voetstuk (beton, hout, natuursteen, licht stucwerk), het middenstuk (rood/bruin gemetseld gevelvlak) en het kopstuk (wit geschilderde houten gootlijst, rode keramische dakpannen);
- de drieledige gevelopbouw en de verticale lijnen van de vensterassen houden de gevelcompositie in een rustig evenwicht;
- een constructie van kolommen met bogen of architraaf overspant de etalage(s) op de begane grond;
- venster- en deuropeningen als gaten in een gesloten gevel: de vensters van hout, staal of een combinatie van beide hebben veelal een traditionele opzet en indeling (draai- en schuiframen met roeden), en de deuren zijn meestal verdiept gesitueerd in portieken (plasticiteit van de gevel);
- vensters zijn (veelal) identiek per bouwlaag en verschillen tussen de verdiepingen onderling; incidenteel zijn balkons toegepast, meestal als onderdeel van een erker;
- de generfde textuur en de gevarieerde kleuren van de baksteen, de wisselende metselverbanden en het voegwerk zorgen voor een levendig, kleurrijk en ambachtelijk gevel- en straatbeeld;
- rollagen, dorpels, bogen, muurafdekkingen en ornamenten van dezelfde baksteen als het gevelvlak;
- elke gevel heeft een bescheiden detail of ornament dat zich onopvallend in het gevelbeeld voegt, zoals smeedijzeren raamhekken, keramische tegels, siermetselwerk, natuurstenen accenten;
- de spaarzaam toegepaste dakkapellen zijn qua vormgeving, detaillering en materialisatie meestal een afspiegeling van de gevelkarakteristiek.

Kenmerken gemengde bouwtrant
- 'klassieke' drieledige gevelopbouw in verzakelijkte vorm: een voet (plint of winkelpuiportaal), een midden (gemetselde bouwlagen) en een kopstuk (bandvenster, luifel, overstek, (golf)lijst of attiek met veelal een plat dak);
- wisselend materiaal- en kleurgebruik voor het voetstuk (betonnen pui-portaal), het middenstuk (gemetselde gevel, kunststenen details, prefab gevelpuien) en het kopstuk (daklijst van hout of beton);
- de drieledige gevelopbouw en de verticale lijnen van de veelal ongelijke vensterassen houden de gevelcompositie in een speels evenwicht met een levendige ordening;

- een portaalconstructie van gewapend beton of een reeks vrijstaande kolommen zorgt voor maximale openheid op de begane grond;
- in de gevelcompositie ligt het accent op het middenstuk (samengesteld raamwerk van betonnen vensterlijsten) of op het kopstuk (bandvenster op de bovenste verdieping);
- de gevels zijn opgetrokken in ambachtelijk metselwerk in verschillende kleuren en soorten baksteen in combinatie met prefab-elementen van beton, kunststeen, staal, glas en plaatmateriaal; natuursteen en verglaasde baksteen zorgen voor een luxe uitstraling;
- venster- en deuropeningen zijn afwisselend opgevat als gaten in een gesloten gevel of als complete gevelelementen: de vensters zijn veelal gekoppeld binnen een betonnen raamwerk van lijsten en (versierde) borstweringen;
- de vensters zijn overwegend uitgevoerd in staal en hebben meestal een moderne opzet en indeling (horizontale en verticale tuimelramen met vrije indeling) en de deuren liggen meestal verdiept in portieken (plasticiteit gevel);
- balkons vaak in de vorm van een gevouwen 'schaal' van beton, vaak met bijzonder vormgegeven balustrades;
- vrijwel elke gevel heeft een versiering die zich harmonieus in het gevelbeeld voegt, zoals decoratieve raamwerken, balustrades, tegeltableaus en metselpatronen.

Modernistische architectuur
- vrije gevelopbouw met als hoofdmotief een kader (strakke omlijsting), een horizontaal lijnenspel (vloerbanden) of een raster (stramien van betonnen onderdelen);
- de stapeling van gelijkvormige verdiepingen en de herhaling van identieke elementen houden de gevelcompositie in een streng evenwicht;
- de gevels zijn opgebouwd uit een betonskelet met puien cq. bekledingen van hout, staal, glas, natuursteen en plaatmateriaal; baksteen is veelal ondergeschikt in het gevelbeeld;
- een portaalconstructie van gewapend beton, bestaande uit een puibalk op hoekstijlen of een reeks vrijstaande kolommen, zorgt voor maximale openheid op de begane grond;
- de afwisseling tussen open/transparant en gesloten/ondoorzichtig zorgt voor een contrastrijk gevelbeeld;
- lijnen van beton of staal en vlakken van glas of natuursteen zijn in het gevelbeeld prominent aanwezig;
- vensters en deuren zijn opgevat als gevelpuien en geplaatst tussen of voor de draagconstructie; de deuren zijn meestal verdiept gesitueerd in portieken (plasticiteit gevel);
- balkons in de vorm van een gevouwen schaal van beton; de balustrade van beton, smeedijzer, plaatstaal en/of glas is soms voorzien van een decoratief patroon;
- het ornament is meestal geen toegevoegd element, maar de decoratieve werking gaat uit van de specifieke roedenindeling van de ramen, het stramien van de betonconstructie en/of het patroon van de gevelbekleding.

Oorspronkelijk en huidig beeld
Het gevelbeeld van de wederopbouwpanden verandert in snel tempo. Daarbij valt op dat de veranderingen het grootst zijn in het kernwinkelgebied en op de begane grond. Betrekkelijk gave gevelbeelden zijn vooral nog te vinden in de randstraten en op de verdiepingen.

Om de kwaliteit van het gevelbeeld bij veranderingen blijvend te garanderen, is het van belang om de waarde van de verschillende aspecten op het gevelbeeld te kennen. Dit is gedetailleerd uitgewerkt in het rapport '*Wederopbouw Nijmegen Centrum, deel 2: waardering en beleid*' (mei 2005).

Wijzigingen
- het optrekken van nieuwe gevels;
- veel ramen zijn vervangen door kunststof of aluminium exemplaren, veelal met sterk afwijkende profielen, indelingen en kleurstellingen;
- diverse gevels of onderdelen ervan zijn gepleisterd en/of geschilderd, wat soms heeft geleid tot een drastische wijziging van het gevelbeeld en relatie tot het omgevingsbeeld
- op diverse plekken zijn decoratieve muurschilderingen aangebracht die het oorspronkelijke beeld in sommige gevallen verstoren (zie ook het vorige punt);
- de originele pui-constructies zijn veelal geschilderd in andere kleuren, bekleed met een ander materiaal of verstopt achter een nieuwe luifel; de pui zelf is vaak vervangen door een moderne inlooppui;
- vrijwel alle originele reclame-uitingen zijn verwijderd;
- op sommige plekken zijn latere wijzigingen recentelijk weer ongedaan gemaakt, zoals het weer zichtbaar maken van de luifel op de hoek van de Broerstraat/Ziekerstraat.

Burchtstraat, 1954.

Burchtstraat, 1955.

Molenstraat, 1957.

Plein 1944, 1953.

Plein 1944, 1954.

Plein 1944, 1960.

De laatste jaren is er in het centrum een aantal muurschilderingen aangebracht. Deze doen soms afbreuk aan de oorspronkelijke architectuur(foto: Scheidemakershof).

De betonnen luifel op de hoek van de Broerstraat en de Ziekerstraat was decennialang omkleed met een houten reclamebak. Deze is onlangs verwijderd.

Stadsbeeldobjecten

In een beschermd stadsbeeld zijn de voor dat stadsbeeld karakteristieke panden aangemerkt als individuele stadsbeeldobjecten. Deze stadsbeeldobjecten zijn hier dus essentiële onderdelen van het wederopbouwstadsbeeld en zijn typisch voor de wederopbouwtijd. Het zijn monumenten waarvan de bescherming zich specifiek richt op de gevel(s) en dakvlak(ken) aan de straatzijde(n).

De stadsbeeldobjecten zijn tegelijk met het stadsbeeld als geheel aangewezen. In het onderstaande overzicht van de gevelbeelden worden de stadsbeeldobjecten expliciet aangeduid, met adres, foto(s) van gevel(s), en vier schematische weergaven van de gevel die specifiek zijn gericht op de aspecten bouwmassa, geleding, gevelopeningen en articulatie. Deze zijn ter indicatie van de in hoofdzaak beeldbepalende elementen die beschermd worden. Naast deze hoofdelementen kunnen gevels en dakvlakken nog specifieke details en materialisering bevatten die ook kenmerkend zijn. Deze zijn niet in de schematische weergaven opgenomen, maar wel onderdeel van de bescherming. De schematische weergaven zijn namelijk geen volledige beschrijving van alle beschermde onderdelen. In het algemeen geldt dat alle oorspronkelijke elementen, zoals puien, kozijnen, ramen, vensteromlijstingen, (goot)lijsten en gevelmateriaal en dakbedekking beschermd zijn. Ook het oorspronkelijke kleurbeeld is van waarde. De bijzondere winkelpuien die nog origineel zijn worden ook beschermd. Deze zijn in onderstaand overzicht met gevelbeelden specifiek aangemerkt. Naderhand sterk gewijzigde onderdelen zoals puien en ramen zijn niet beschermd. Vernieuwing van deze onderdelen zal wel passend bij de beschermde gevel gerealiseerd moeten worden.

Toelichting gevelbeelden

Op de volgende pagina's zijn de gevelbeelden opgenomen binnen het stadsbeeld. De expeditiehoven en -straten zijn hier niet opgenomen (hoewel ze qua structuur uitdrukkelijk wel van belang zijn).

De gevelbeelden zijn alfabetisch gerangschikt op straatnaam. De gekleurde bolletjes geven de huidige status aan, waarbij:

 = rijksmonument

 = gemeentelijk monument

 = beeldbepalend pand

In de bolletjes staat het betreffende huisnummer(s) vermeld.

De panden met een zijn stadsbeeldobjecten. Van deze panden zijn de oorspronkelijke geveltekening en analysetekeningen toegevoegd.

Samen met de rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden zijn de stadsbeeldobjecten zeer belangrijke onderdelen van het stadsbeeld.

De winkelpuien van stadsbeeldobjecten die nog origineel zijn worden ook beschermd. Deze zijn in onderstaand overzicht met gevelbeelden aangemerkt met een paarse lijn en een paarse stip in de plattegrondjes.

 = beschermde winkelpui bij stadsbeeldobject

Achter de Carmel – oneven zijde

|----------|

|----------|

nr.1 / Doddendaal 20-126, 142, 158

Achter de Carmel – even zijde

nr.14

nr.2 / Brandsmastraat, Titus 1-3

Achter Valburg – even zijde

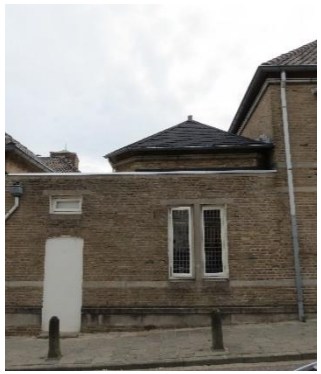

I----------I

nrs.2-4 / Parkdwarsstraat 9-53 en 32-34

Augustijnenstraat – oneven zijde

I----------I I----------I I----------I

nrs.1-9 nrs.19-23 nrs.27-31b

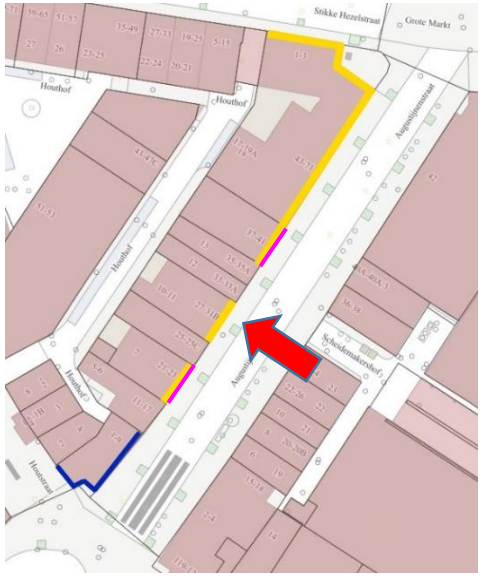

Augustijnenstraat – oneven zijde

nrs.37-41 nrs.43-75 / Stikke Hezelstraat 1-3

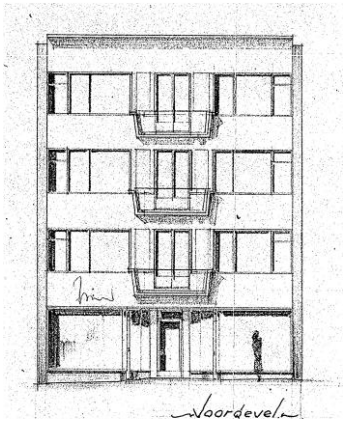

nrs.19-23

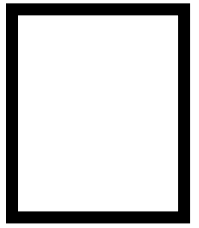

bouwmassa

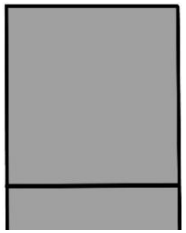

geleding

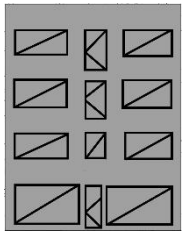

gevelopeningen

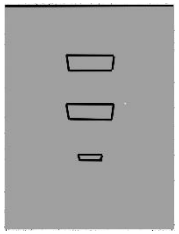

articulatie

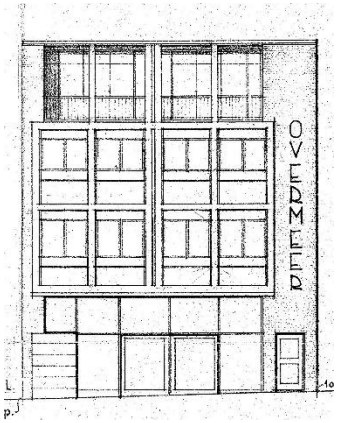

nrs.27-31b

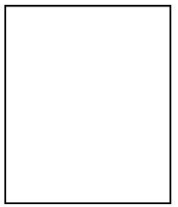

bouwmassa

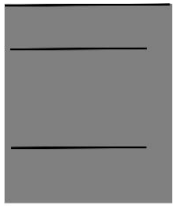

geleding

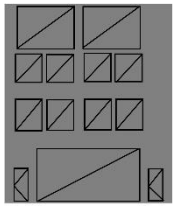

gevelopeningen

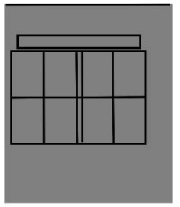

articulatie

nrs.37-41

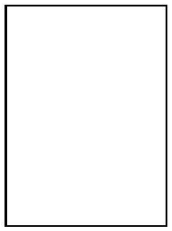

bouwmassa

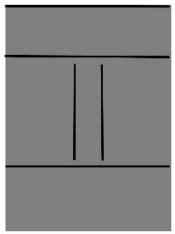

geleding

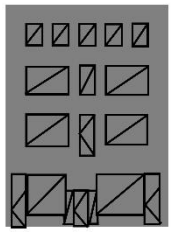

gevelopeningen

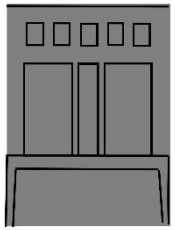

articulatie

nrs.43-75

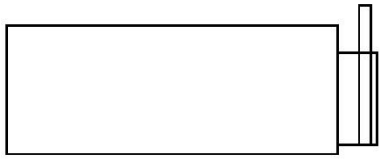

bouwmassa

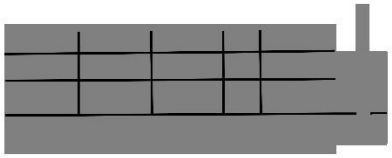

geleding

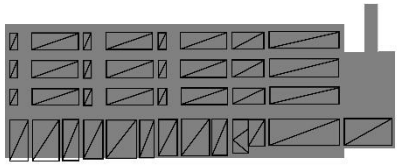

gevelopeningen

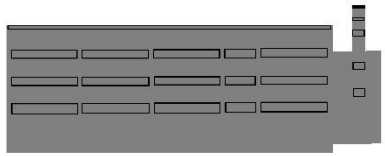

articulatie

Augustijnenstraat – even zijde

|----------|

nr.42 /Grote Markt 5

|----------|

nrs.40-40a1-40a2-40a3

|----------|

nrs.36-38

Augustijnenstraat – even zijde

|----------| |----------| |--|

nr.10 nr.8 nrs.2-4 / Plein 1944 119-127

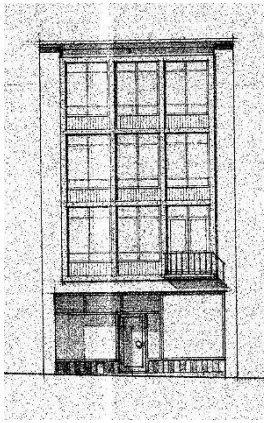

nrs.40-40a

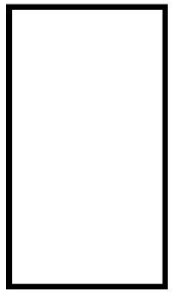

bouwmassa

geleding

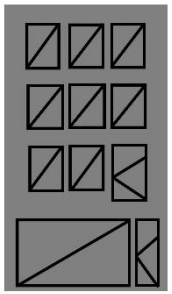

gevelopeningen

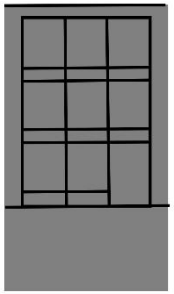

articulatie

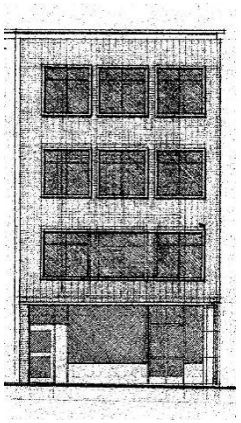

nrs.36-38

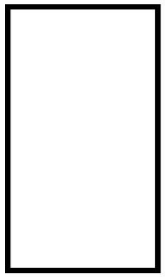

bouwmassa

geleding

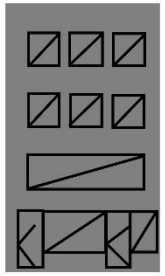

gevelopeningen

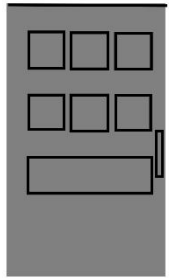

articulatie

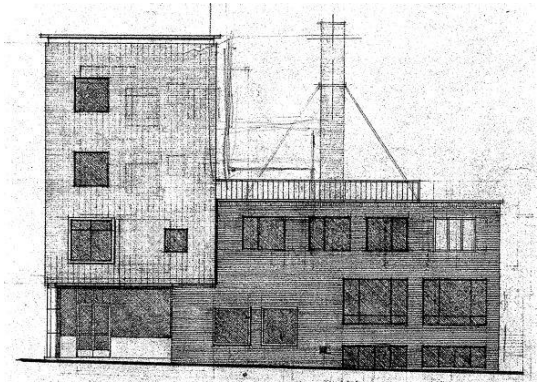

nrs.36-38 / Scheidemakershof

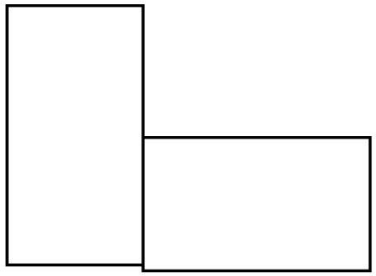

bouwmassa

geleding

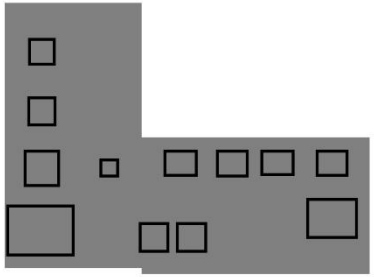

gevelopeningen

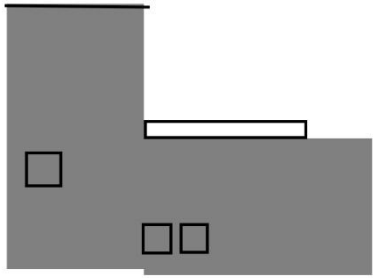

articulatie

nr.10

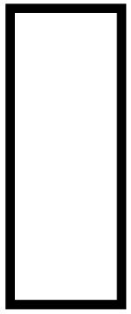

bouwmassa

geleding

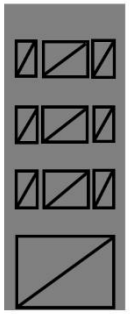

gevelopeningen

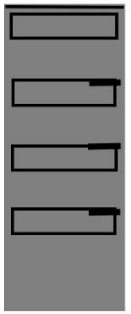

articulatie

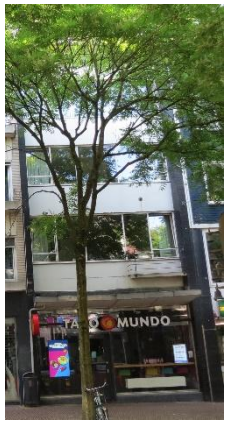

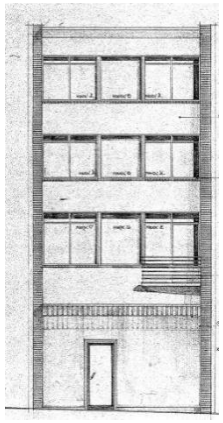

nr.8

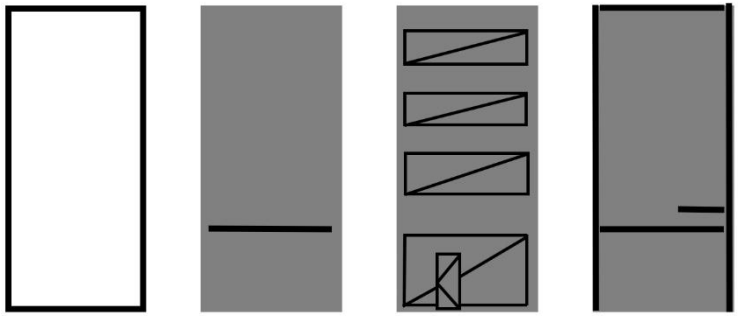

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

nrs.2-4

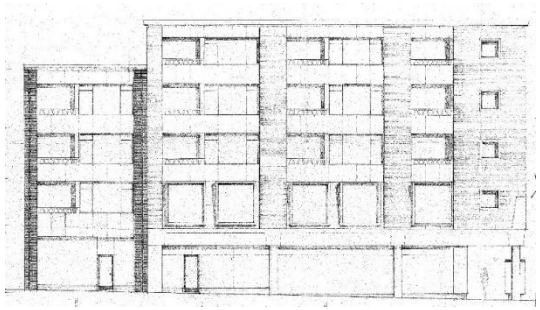

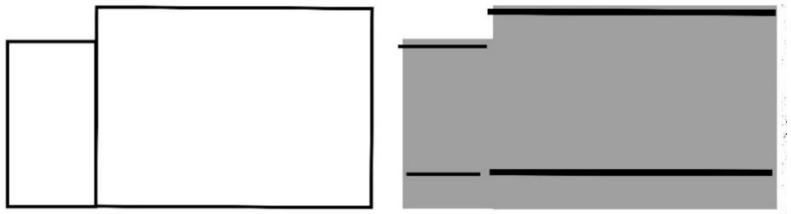

bouwmassa geleding

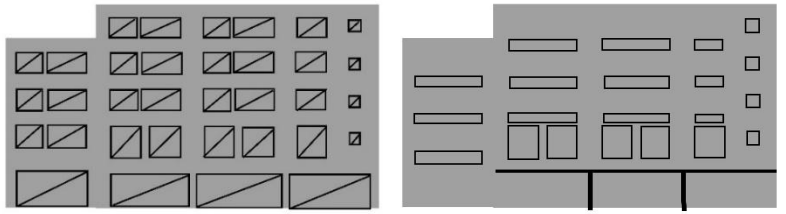

gevelopeningen articulatie

Bloemerstraat – oneven zijde

I----------I I----------I

nrs. 49-63 nrs. 65-71b

Bloemerstraat – oneven zijde

|----------nrs.97-119a----------| |----------| |----------|

nr.125 nrs.129-131

nrs.49-63

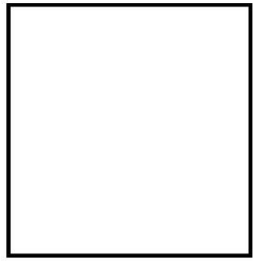

bouwmassa

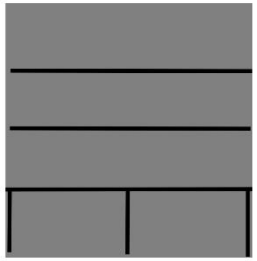

geleding

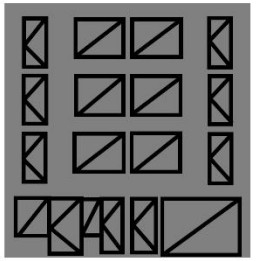

gevelopeningen

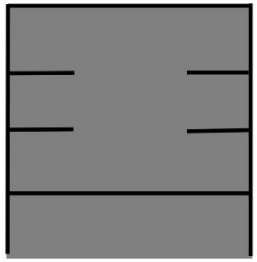

articulatie

nrs.65-71b

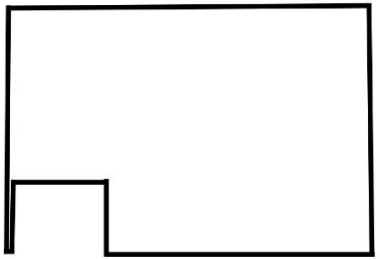

bouwmassa

geleding

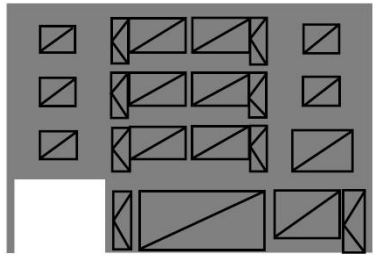

gevelopeningen

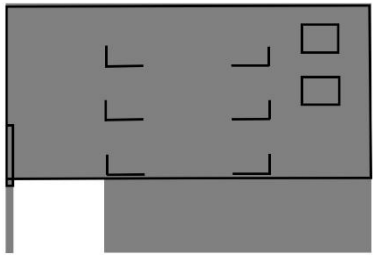

articulatie

nrs.97-119a

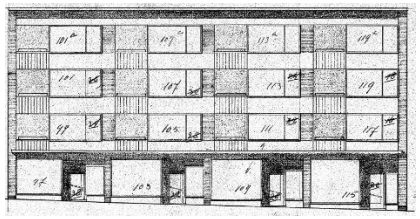

bouwmassa

geleding

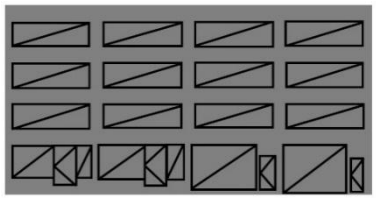

gevelopeningen

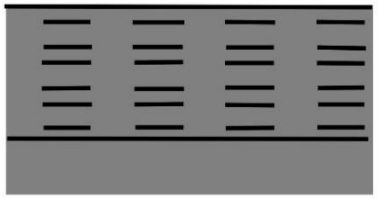

articulatie

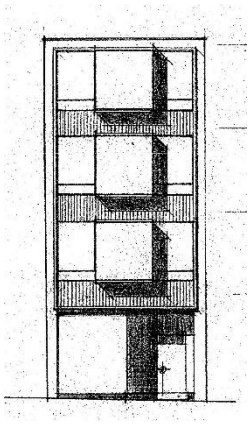

nr.125

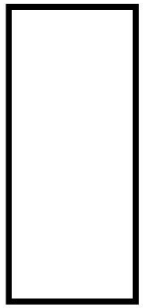

bouwmassa

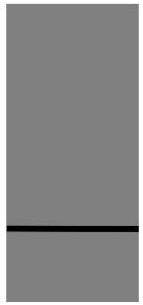

geleding

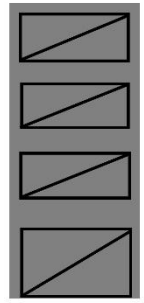

gevelopeningen

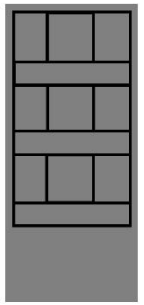

articulatie

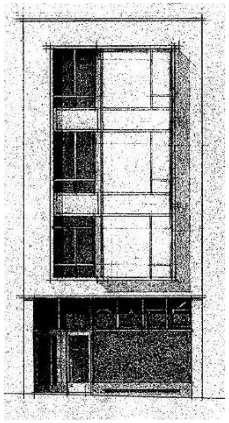

nrs.129-131

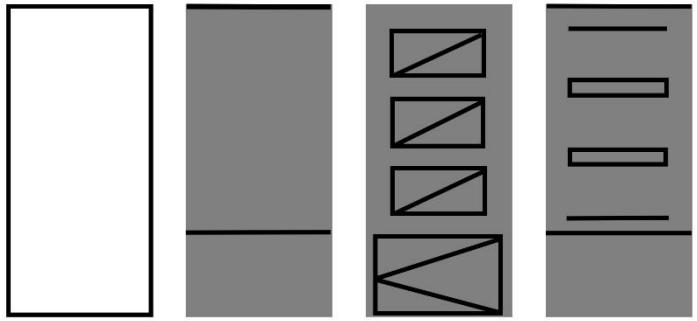

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Bloemerstraat – even zijde

|----------|
nr.90 / Zeigelhof 2

|----------|
nr.88

|----------|
nrs.82-86

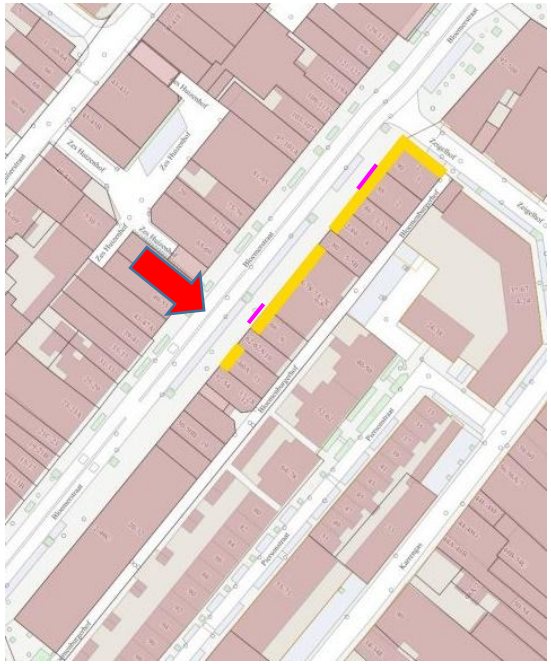

Bloemerstraat – even zijde

I----------I

nrs.64-78

I----------I

nrs.56-60a

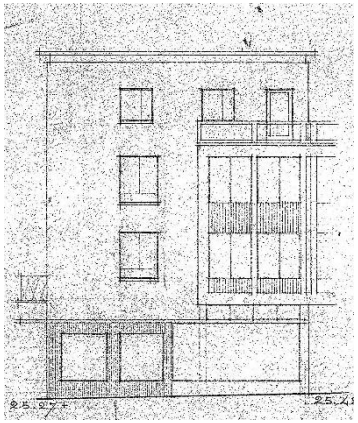

nr.90

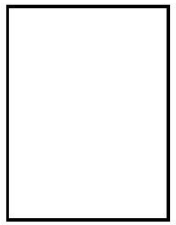

bouwmassa

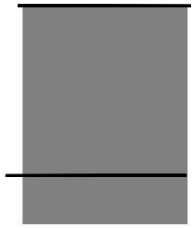

geleding

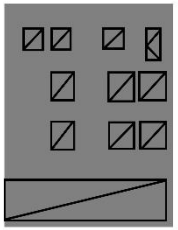

gevelopeningen

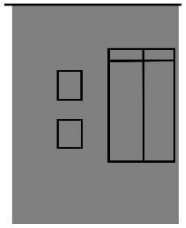

articulatie

nr.88

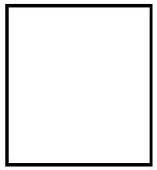

bouwmassa

geleding

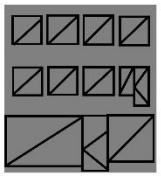

gevelopeningen

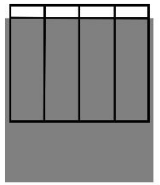

articulatie

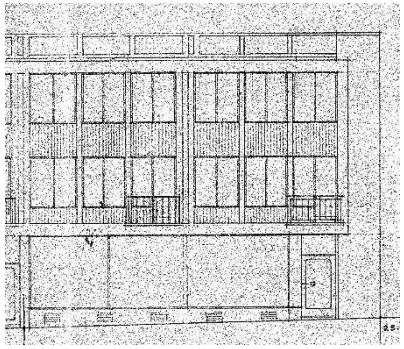

nrs.82-86

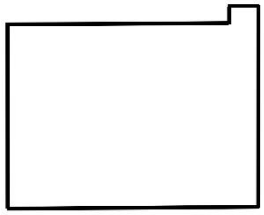

bouwmassa

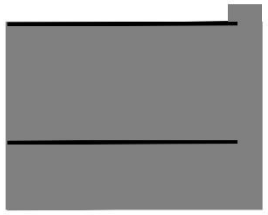

geleding

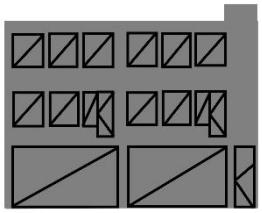

gevelopeningen

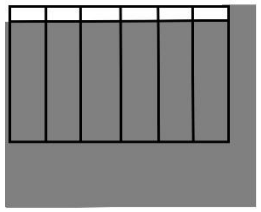

articulatie

nrs.64-78

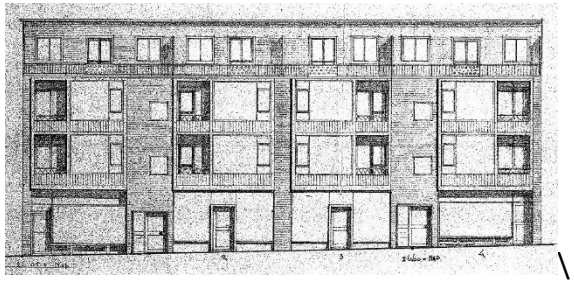

* Beschermde winkelpui

bouwmassa

geleding

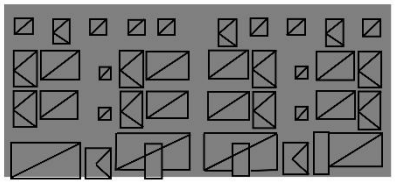

gevelopeningen

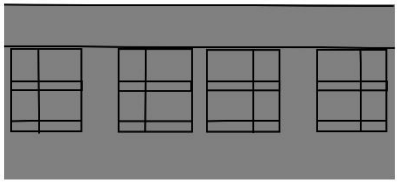

articulatie

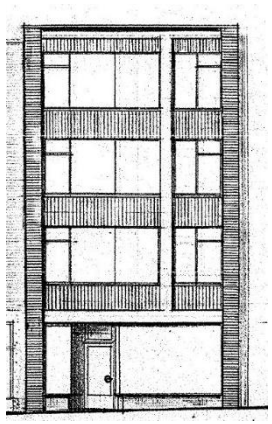

nrs.56-60a

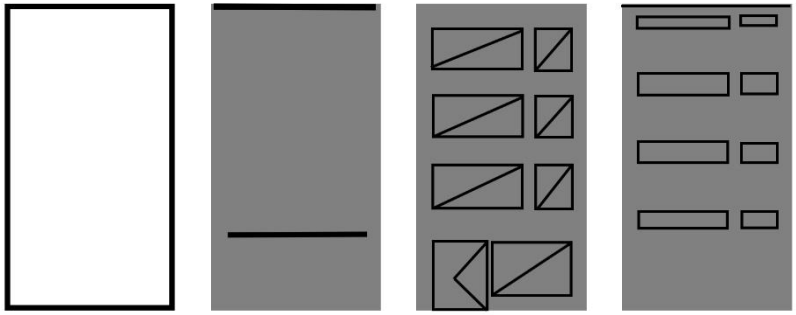

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Brandsmastraat, Titus – oneven zijde

z.n. / Doddendaal 20-126, 142, 158

nrs.1-3 / Houtstraat 35

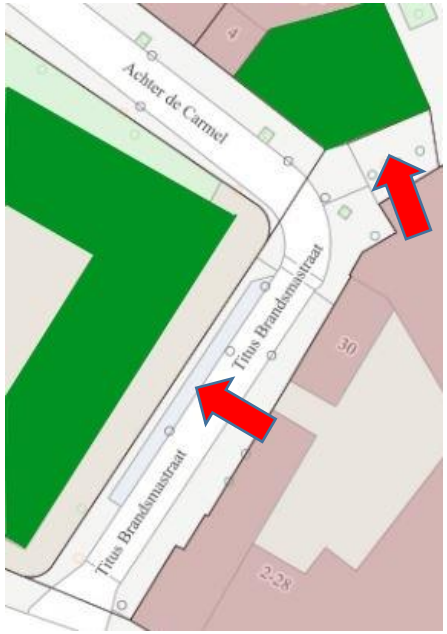

Brandsmastraat, Titus – even zijde

I----------I

nrs.2-30 / Doddendaal 2-18

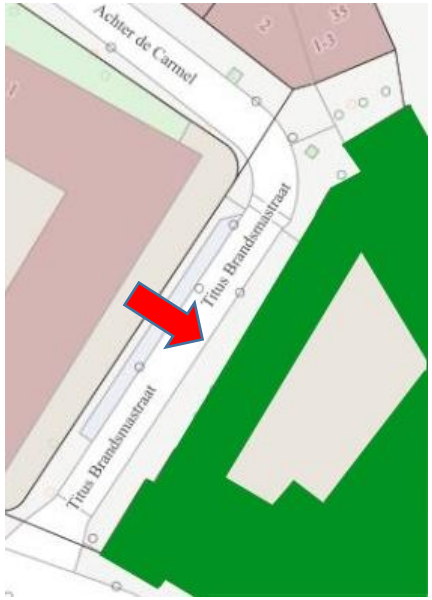

Broerstraat – even zijde

|----------|

z.n. / Burchtstraat 2

|---------|

nr.5

|----------|

nrs.15-17

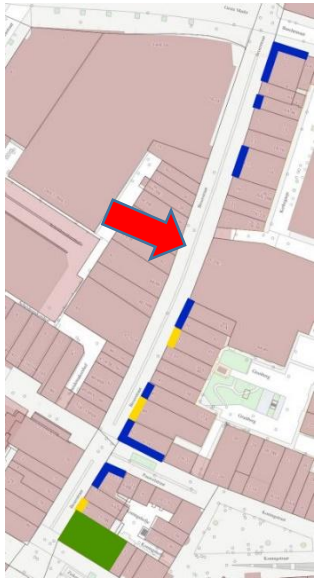

Broerstraat – oneven zijde

I----------I

nrs.27-29

I----------I

nr.31

I----------I

nr.47

I----------I

nr.49

Broerstraat – oneven zijde

nr.51 / Pauwelstraat 8-16

nr.53 / Pauwelstraat 15-17

nr.57

nrs.59-61 / Ziekerstraat 1-3

LEVI'S

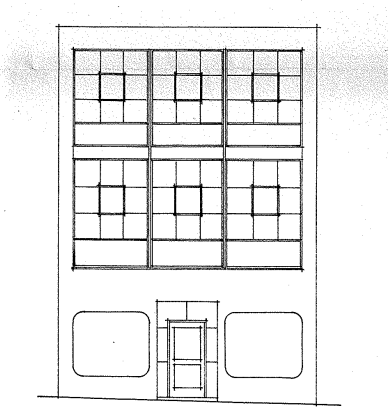

nr.31

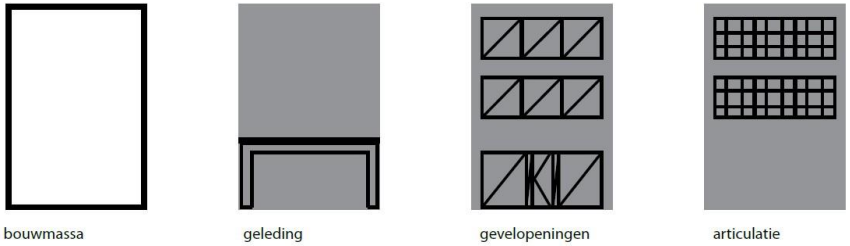
bouwmassa
geleding
gevelopeningen
articulatie

WAM DENIM

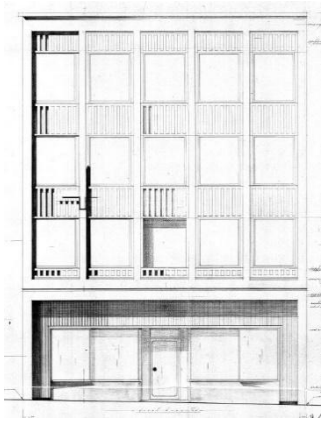

nr.49

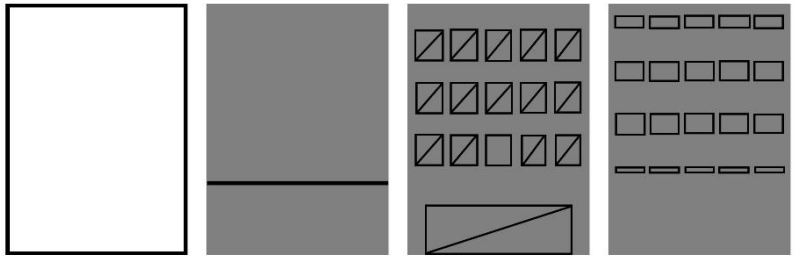
bouwmassa
geleding
gevelopeningen
articulatie

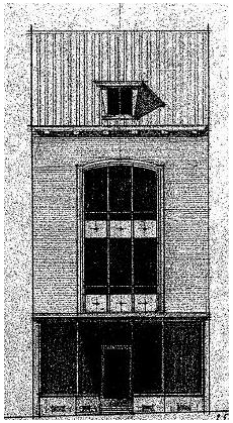

nr.57

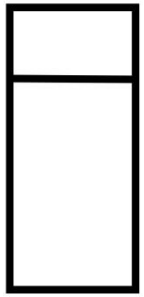

bouwmassa

geleding

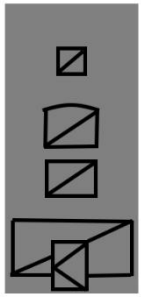

gevelopeningen

articulatie

Broerstraat – even zijde

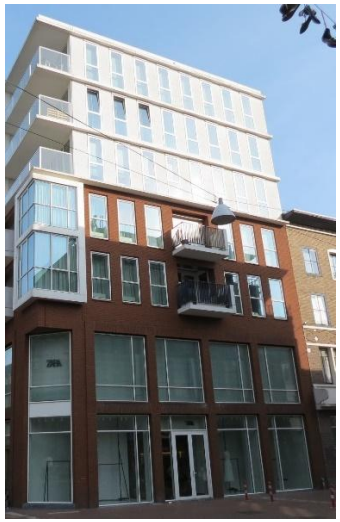

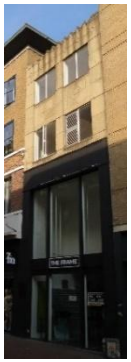

I----------I I-------I I--------------------I I----------------I I--------------------I

nrs.76-78 nr.72 nr.70 / Plein 1944 151-151a nr.68 / Plein 1944 147-150 nrs.60-62

Broerstraat – even zijde

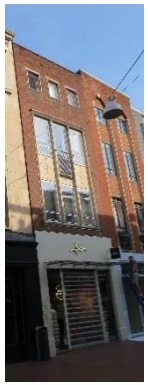

nr.56 nr.54 nrs.44-50

nrs.16-20 nrs.10-14 / Grote Markt 3-4

nrs.76-78

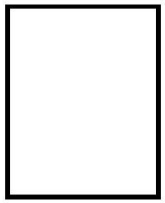

bouwmassa

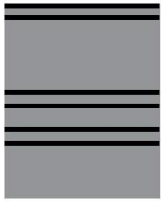

geleding

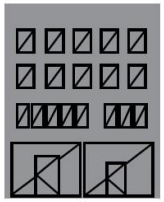

gevelopeningen

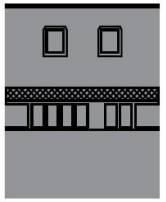

articulatie

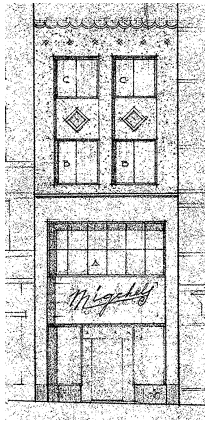

nr.72

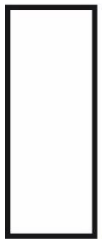

bouwmassa

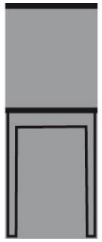

geleding

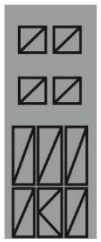

gevelopeningen

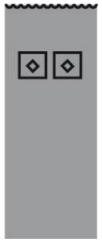

articulatie

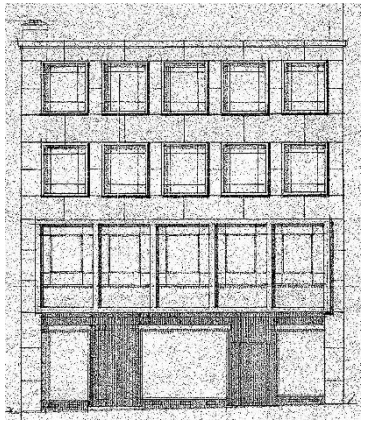

nrs.16-20

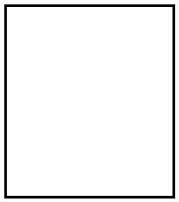

bouwmassa

geleding

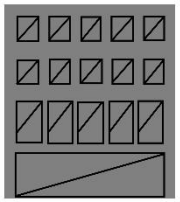

gevelopeningen

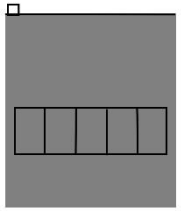

articulatie

Burchtstraat - oneven zijde

nr.1 / Grotestraat 2

nr.3

nrs.5-7

nr.17

Burchtstraat – oneven zijde

|----------|

nrs.25-27

|----------|

nr.31

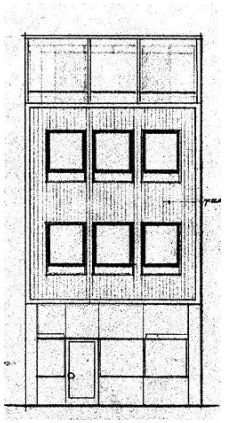

nr.17

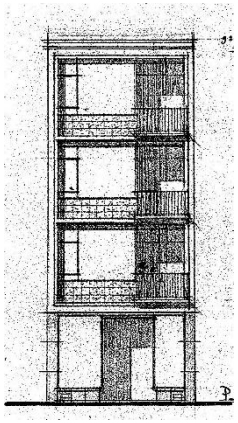

nrs.25-27

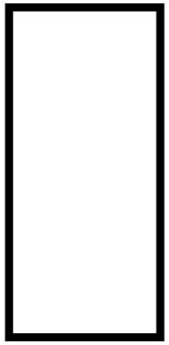

bouwmassa

geleding

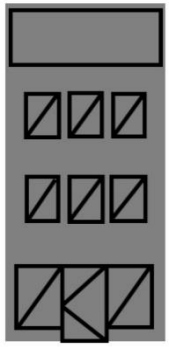

gevelopeningen

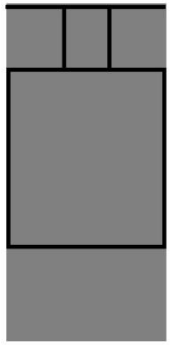

articulatie

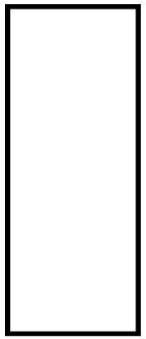

bouwmassa

geleding

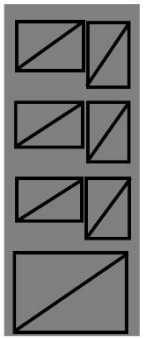

gevelopeningen

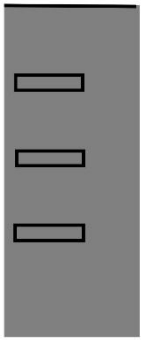

articulatie

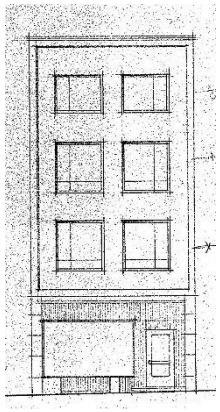

nr.31

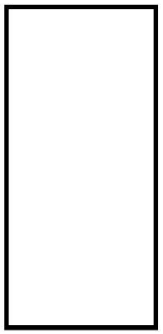

bouwmassa

geleding

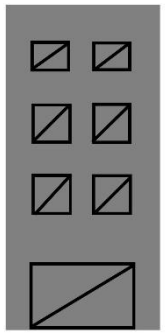

gevelopeningen

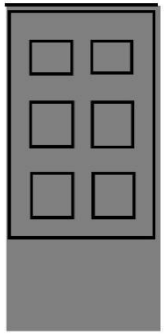

articulatie

Burchtstraat – even zijde

I----------I

nrs.126-160 / Hertogstraat 2-40 / Mariënburgsestraat 17-47

I----------I

nrs.122-124 / Mariënburgsestraat 2-4

Burchtstraat – even zijde

|----------|

nr.112

|----------|

nrs.30-34

|----------|

nr.20

|----------|

nr.18

|----------|

nr.16

Burchtstraat – even zijde

|----------|

nr.12

|----------|

nrs.6-8

|----------|

nr.2

nrs.126-160

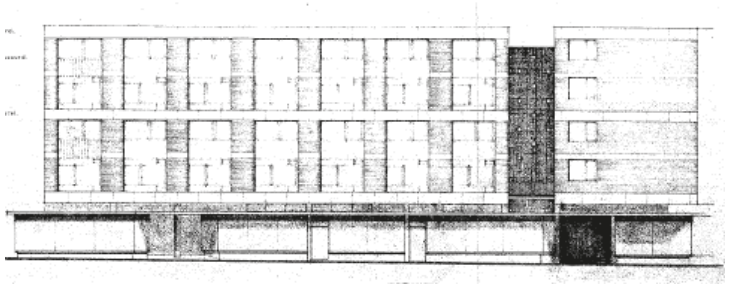

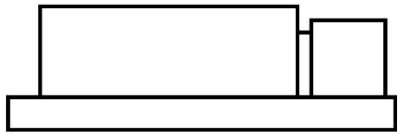

bouwmassa

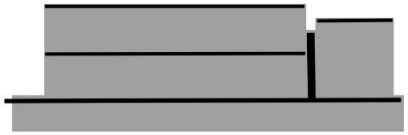

geleding

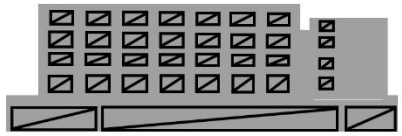

gevelopeningen

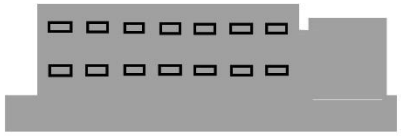

articulatie

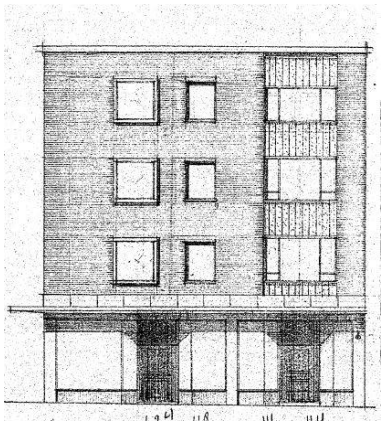

nrs.122-124

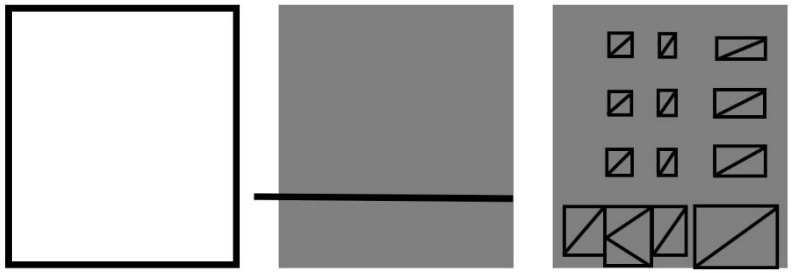

bouwmassa

geleding

gevelopeningen

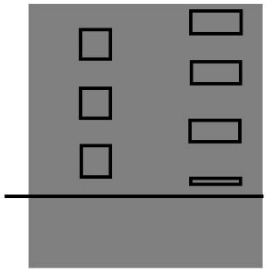

articulatie

geveltekening ontbreekt in het archief

nr.112

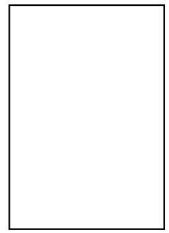

bouwmassa

geleding

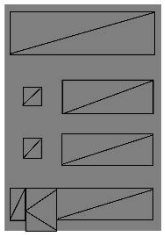

gevelopeningen

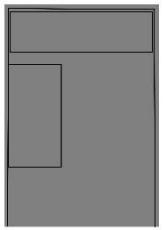

articulatie

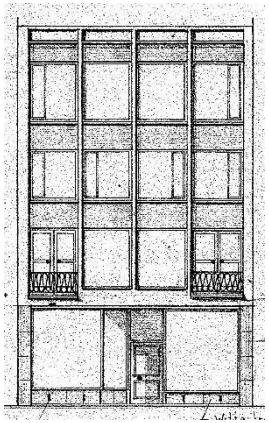

nrs.30-34

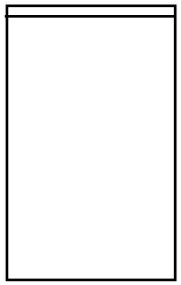

bouwmassa

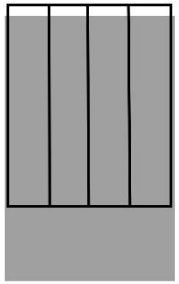

geleding

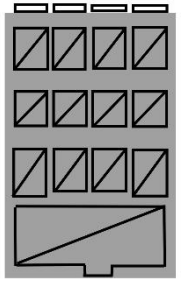

gevelopeningen

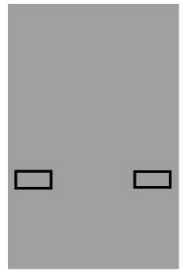

articulatie

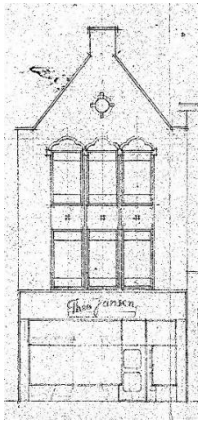

nr.16

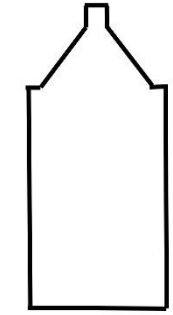

bouwmassa

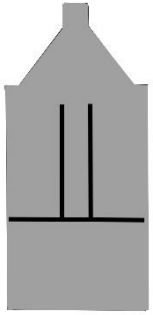

geleding

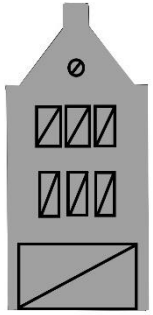

gevelopeningen

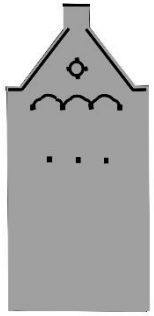

articulatie

nr.12

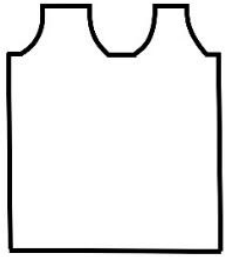

bouwmassa

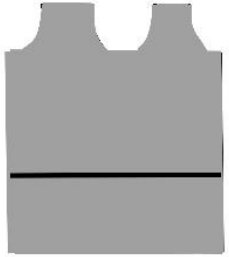

geleding

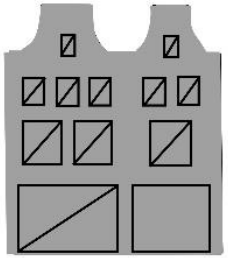

gevelopeningen

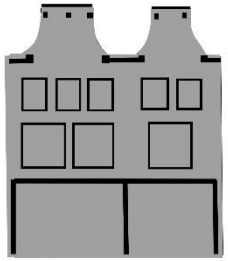

articulatie

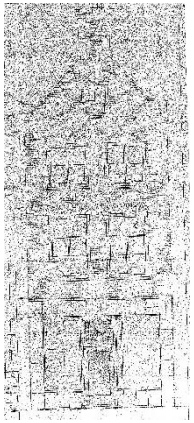

nrs.6-8

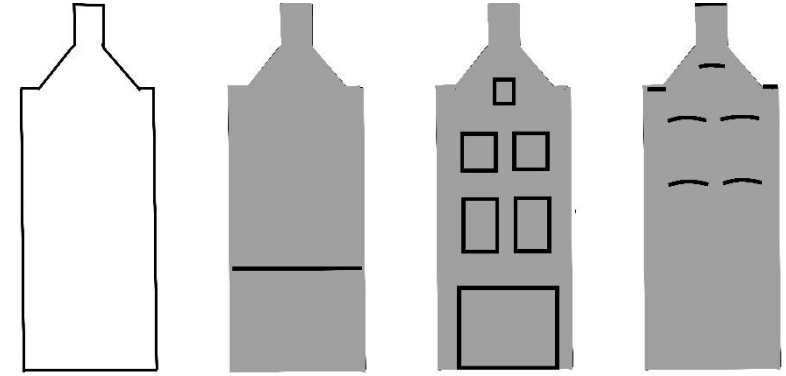

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Doddendaal – oneven zijde

I--->

nrs.3-35 / Parkdwarsstraat 9-53 en 32-34

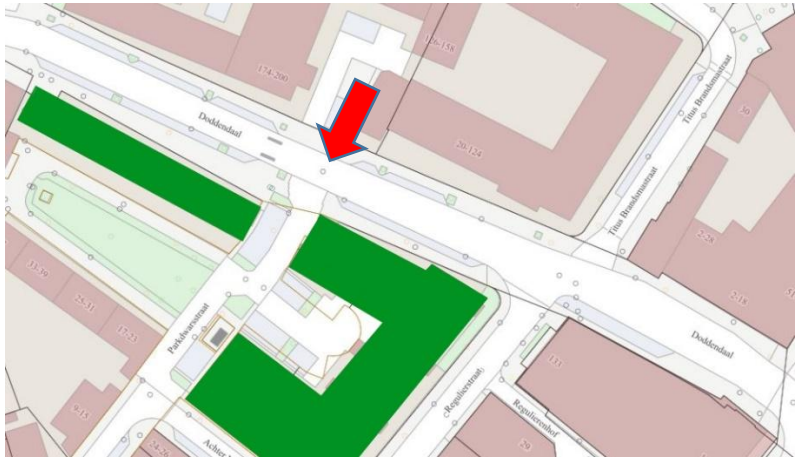

Doddendaal – oneven zijde

<--I

Doddendaal – even zijde

I----------I

nrs.20-124, 142 en 158 / Titus Brandsmastraat z.n.

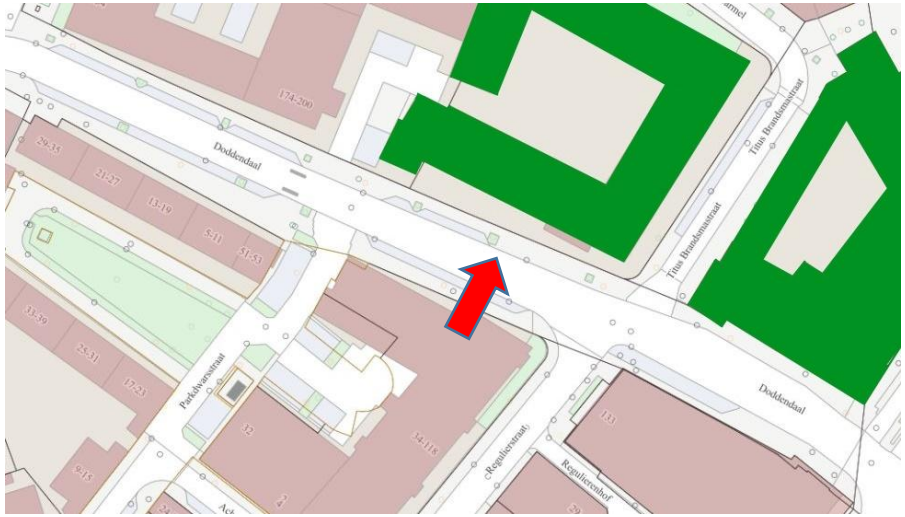

Doddendaal – even zijde

I----------I

nrs.2-18 / Brandsmastraat, Titus 2-30 / Plein 1944 51-73

Eiermarkt

Eiermarkt
Mr. Hermansstraat
Burchtstraat
4
5-5C
6-7
9-11
13-15
17
25-27
31
35
37
47
49
20

Eiermarkt

I----------I I----------I

nrs.2-3 / Burchtstraat 5-7 nr.1 / Burchtstraat 3

Grote Markt – oneven zijde

nrs.3-4 / Broerstraat 10-14

nr.5 / Augustijnenstraat 42

Grotestraat – even zijde

|----------|

nr.2 / Burchtstraat 1

Hertogstraat – even zijde

|----------|

nr.74 / De Spaarpot 1-3

|----------|

nr.70

|----------|

nrs.62-66

Hertogstraat – even zijde

|----------|
nrs.42-46 / Wintersoord 28-32

|----------|
nrs.2-40 / Burchtstraat 126-160 / Wintersoord 1-15

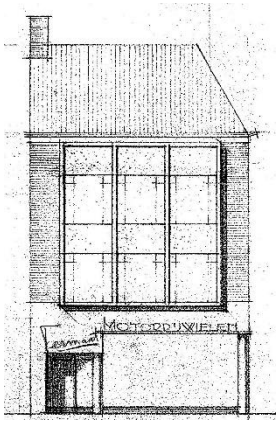

nr.74

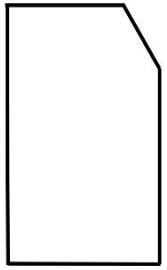

bouwmassa

geleding

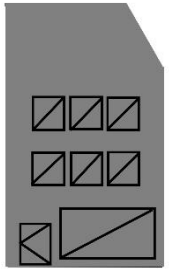

gevelopeningen

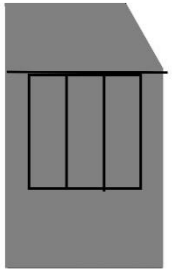

articulatie

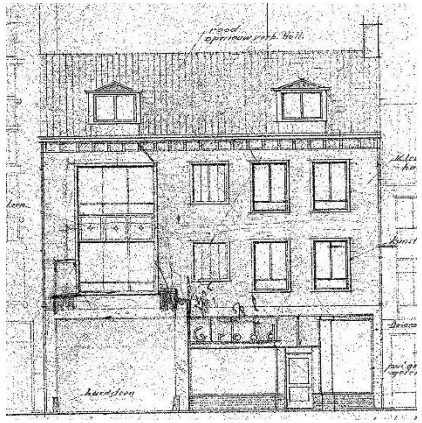

nrs.62-66

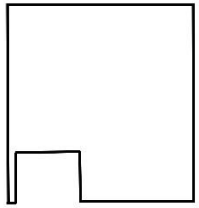

bouwmassa

geleding

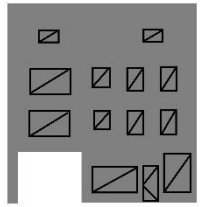

gevelopeningen

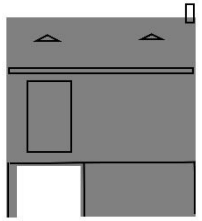

articulatie

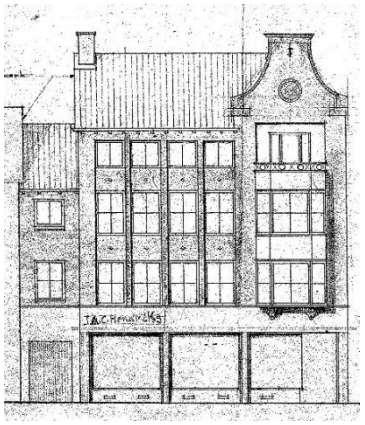

nrs.42-46

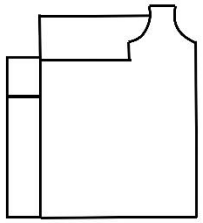

bouwmassa

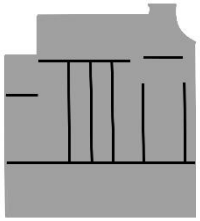

geleding

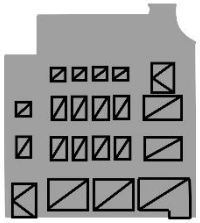

gevelopeningen

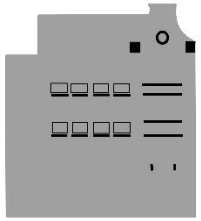

articulatie

nrs.2-40

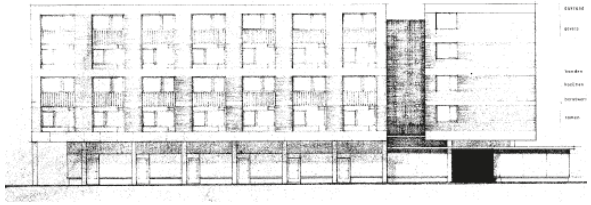

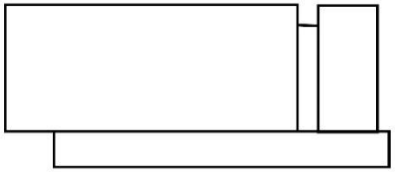

bouwmassa

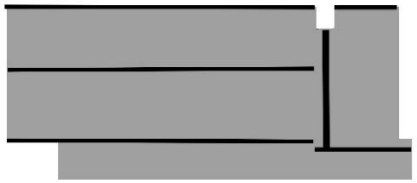

geleding

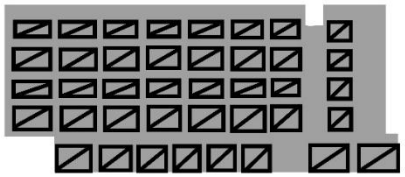

gevelopeningen

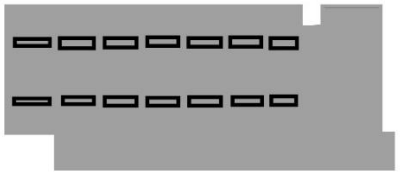

articulatie

Houtstraat – oneven zijde

|----------|

nrs.1-33 / Plein 1944 51-73

|----------|

nr.35 / Brandsmastraat, Titus 1-3

Houtstraat – oneven zijde

nr.49 nr.51 nr.63

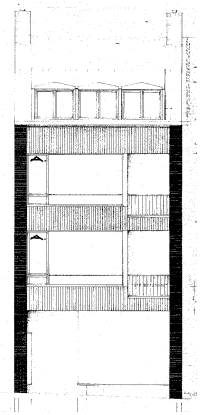

nr.49

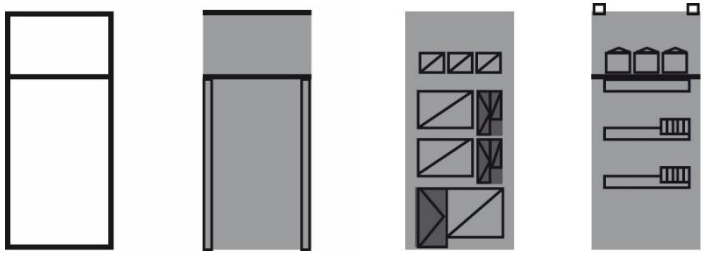

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

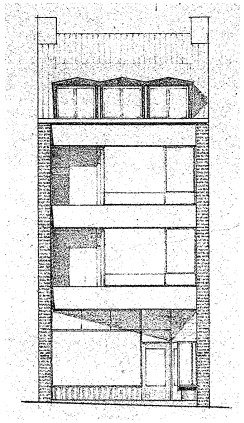

nr.51

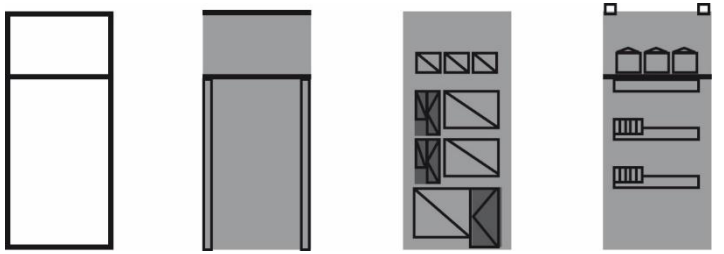

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

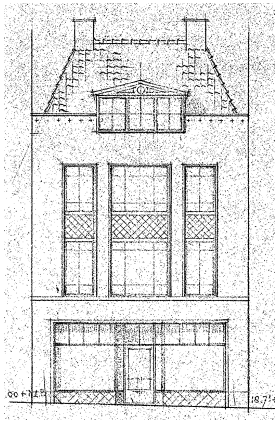

nr.63

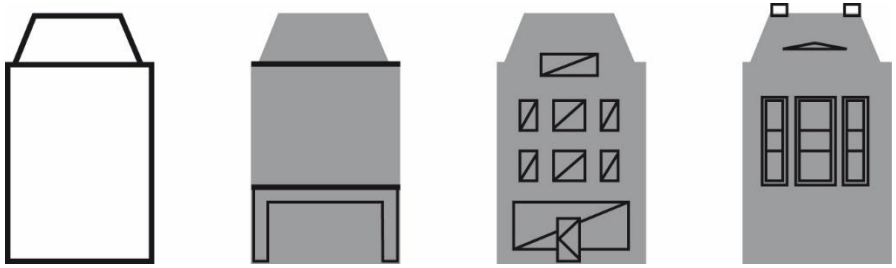

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Houtstraat – even zijde

|----------|

nrs.64-74 / Stikke Hezelstraat 83-93

|----------|

nrs.46-60

|----------|

nrs.30-44

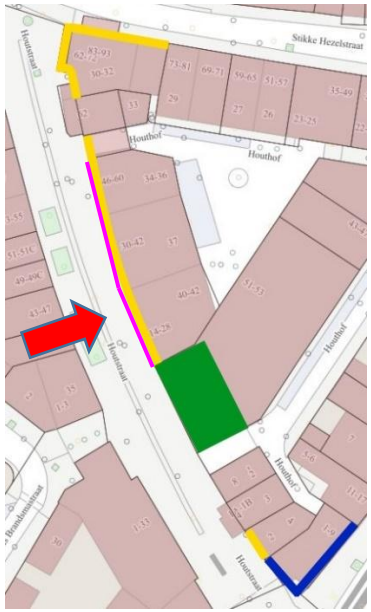

Houtstraat – even zijde

|----------| |----------| |----------| |----------|

nrs.14-28 nrs.10-12a nr.2

z.n. / Augustijnenstraat 1-9

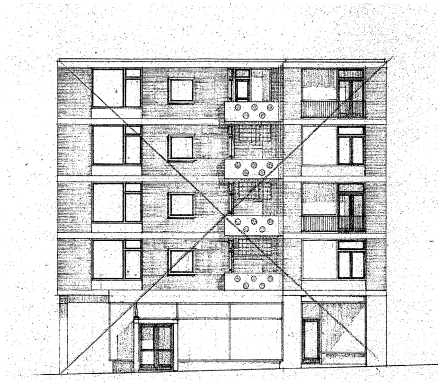

nrs.64-74

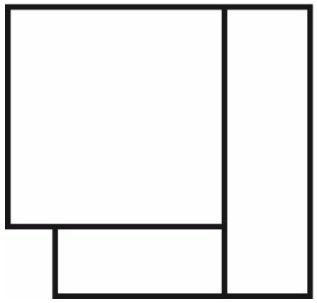

bouwmassa

geleding

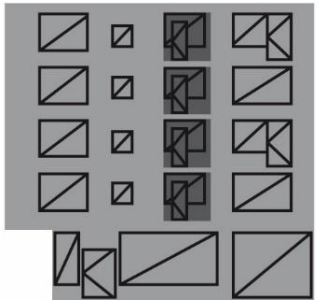

gevelopeningen

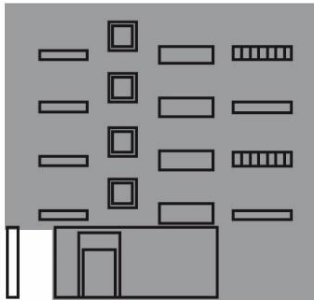

articulatie

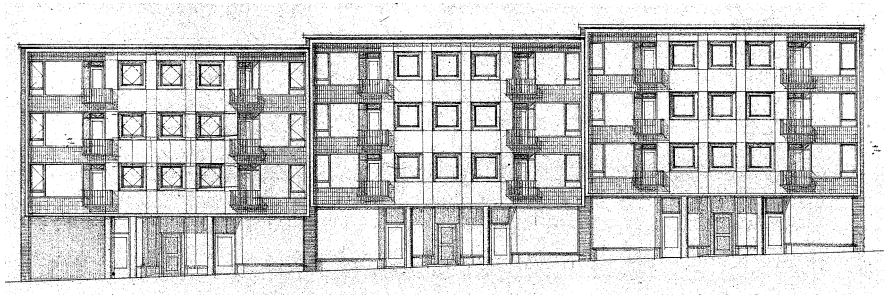

nrs.46-60

nrs.30-44

nrs.14-28

bouwmassa

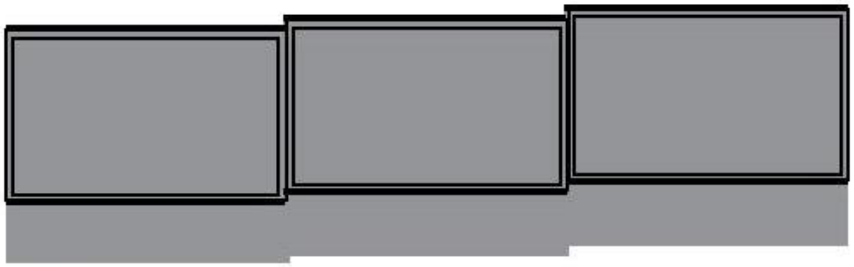

geleding

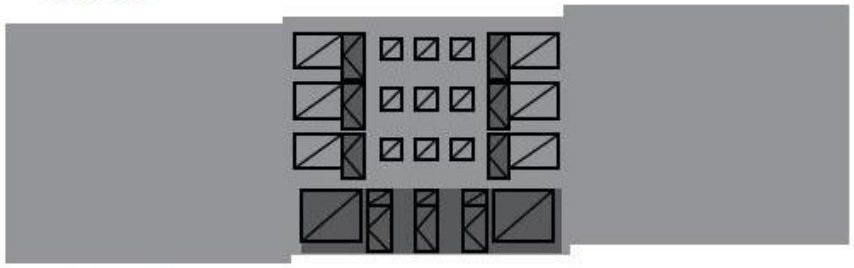

gevelopeningen

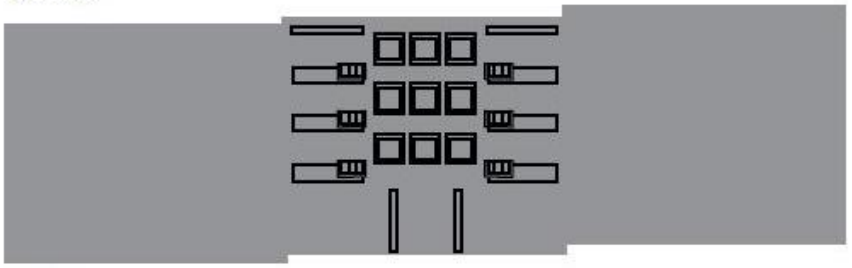

articulatie

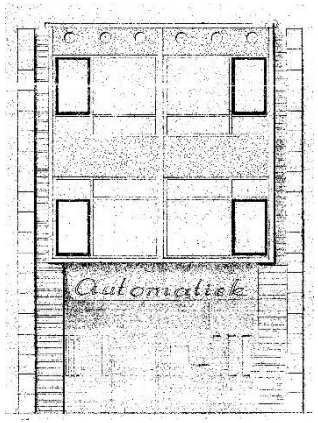

nr.2

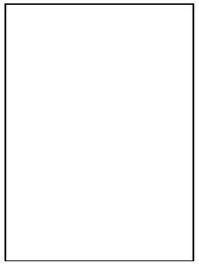

bouwmassa

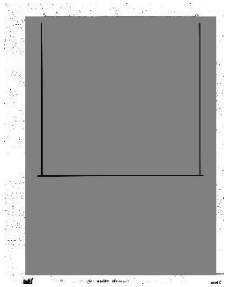

geleding

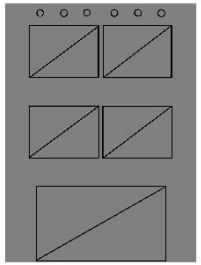

gevelopeningen

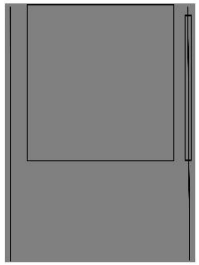

articulatie

Klein Mariënburg – even zijde

|----------| |----------|

nrs.22-24 nrs.14-20

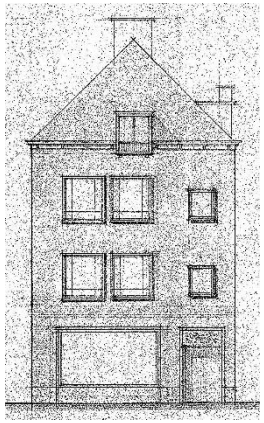

nrs.14-20

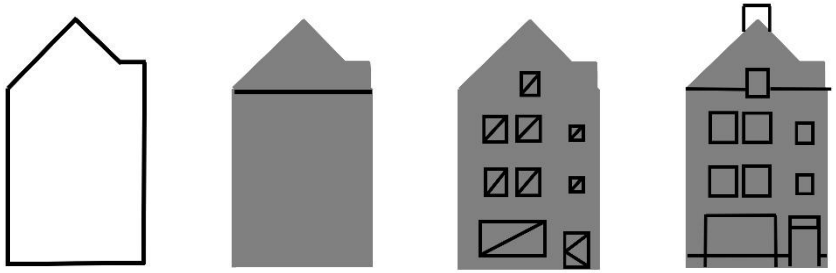

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Koningstraat – oneven zijde

I----------I

nr.29-29a-29b

geveltekening ontbreekt in het archief

nr.29-29a-29b

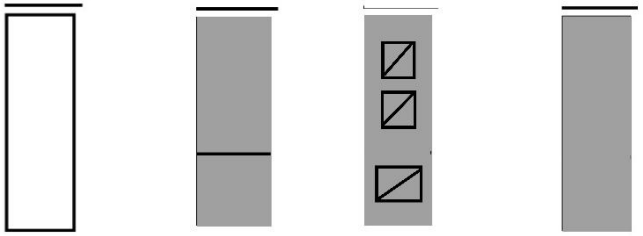

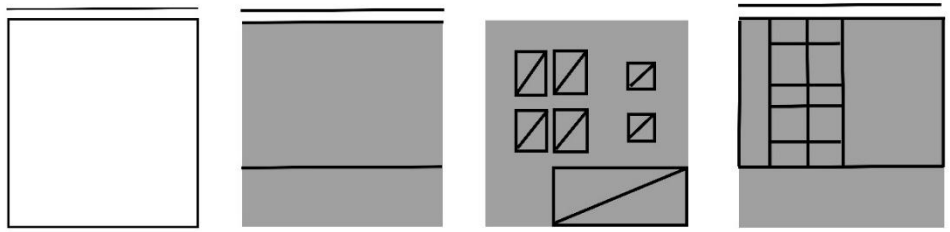

Koningstraat – even zijde

nrs.38-40 / Ziekerstraat 9

nrs. 22-22a-22b-24

Koningstraat – even zijde

nrs.12-12a1-12a2-12a3-14-16 nrs.8-10 nr.6-6a nr.4 nr.2 / Nieuwstraat 24-32

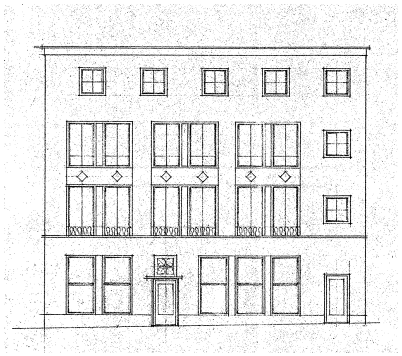

nrs.38-40

bouwmassa

geleding

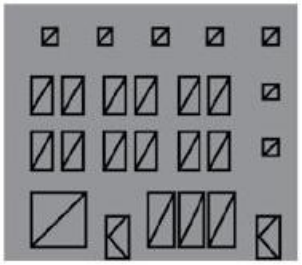

gevelopeningen

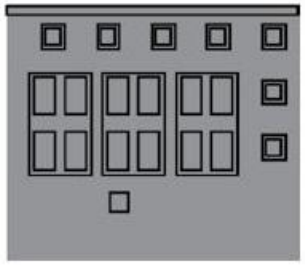

articulatie

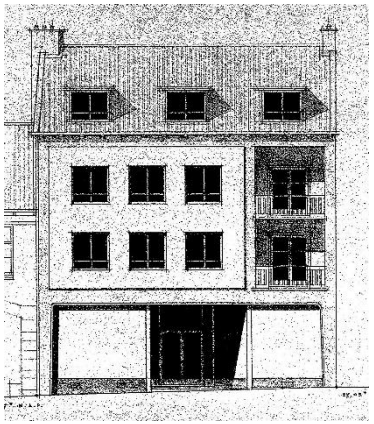

nrs.22-24

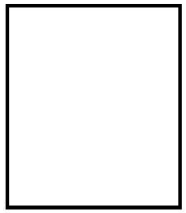

bouwmassa

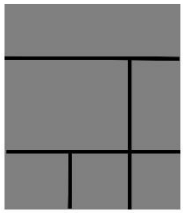

geleding

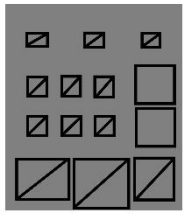

gevelopeningen

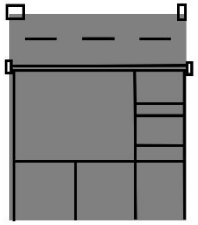

articulatie

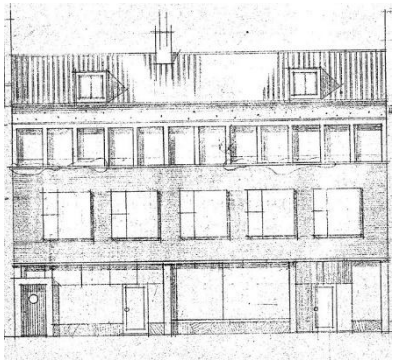

nrs.12-16

bouwmassa

geleding

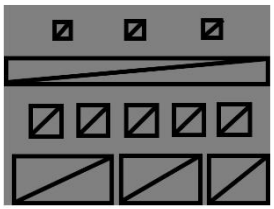

gevelopeningen

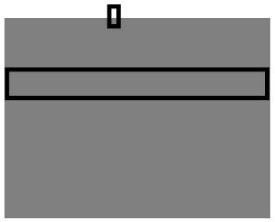

articulatie

geveltekening ontbreekt in het archief

nrs.8-10

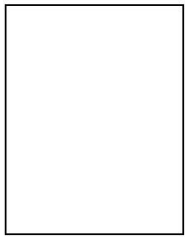

bouwmassa

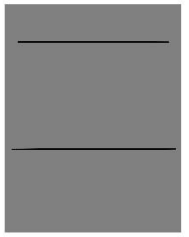

geleding

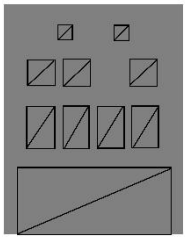

gevelopeningen

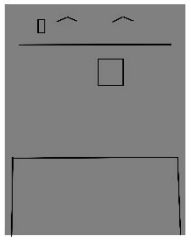

articulatie

geveltekening ontbreekt in het archief

nr.6

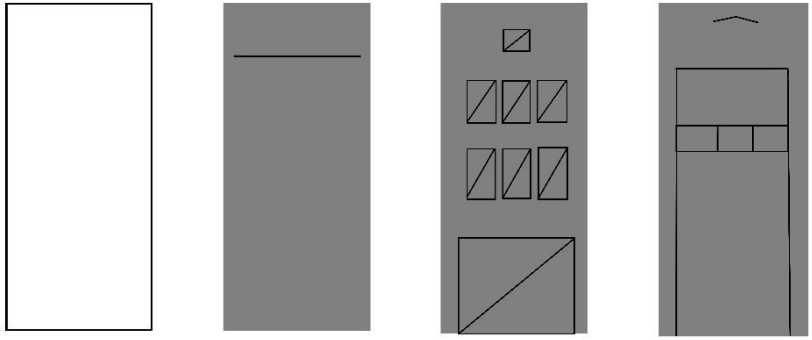

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

geveltekening ontbreekt in het archief

nr.4

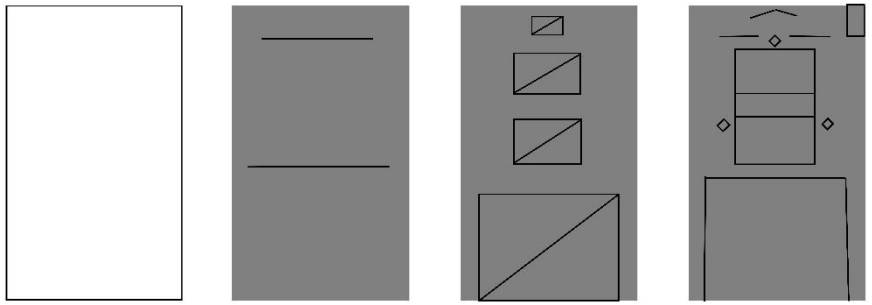

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

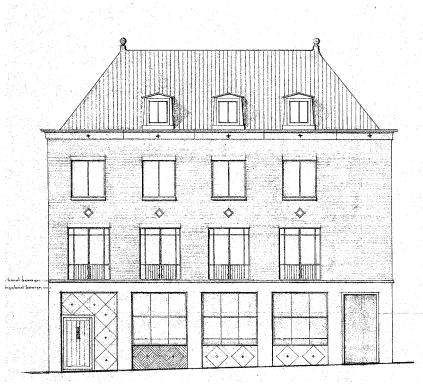

nr.2

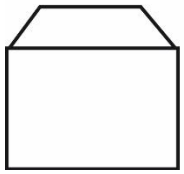

bouwmassa

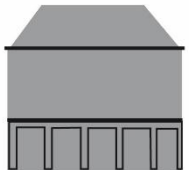

geleding

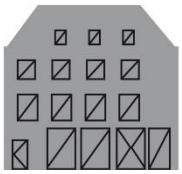

gevelopeningen

articulatie

Korte Nieuwstraat – oneven zijde

Korte Nieuwstraat – even zijde

|----------|
z.n. / Burchtstraat 20

Kroonstraat – even zijde

|----------|

nr.114

|----------|

bij nr.114

Kroonstraat – even zijde

Mariënburg

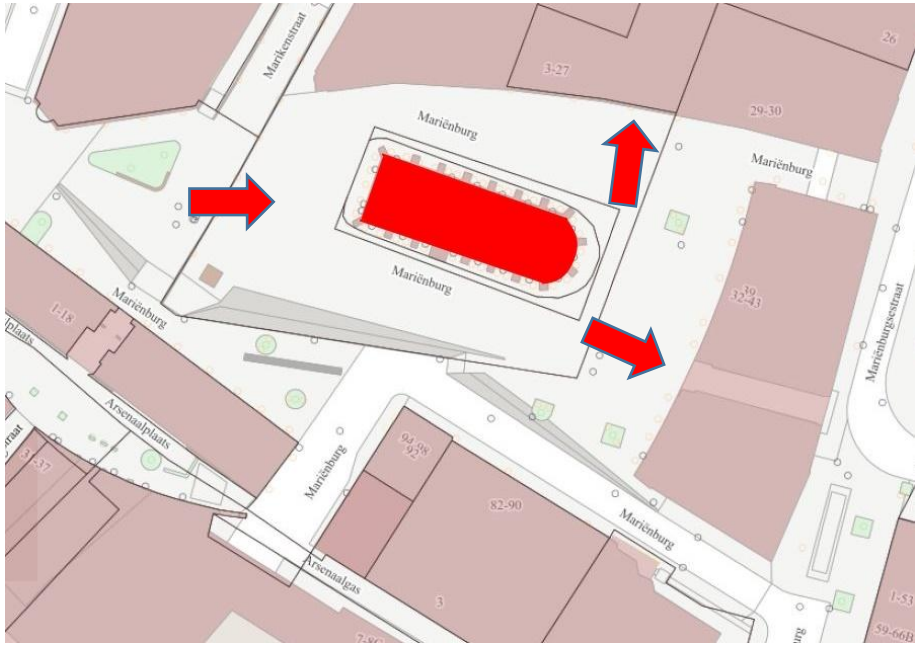
Marikenstraat
3-27
Mariënburg
29-30
26
Mariënburg
Mariënburg
Mariënburg
1-18
Arsenaalplaats
Mariënburg
82-90
Mariënburg
Arsenaalgas
3
Mariënburgsestraat
1-53

Mariënburg

nr.26

Mariënburgsestraat - oneven zijde

nrs.17-47 / Burchtstraat 126-160 / Wintersoord 1-15

nrs.49-53a / Wintersoord 2-4

Mariënburgsestraat – oneven zijde

|----------|

nrs.59-63

|----------|

nr.69 / De Spaarpot z.n.

|----------|

z.n. / Klein Mariënburg 22-24

nrs.17-47

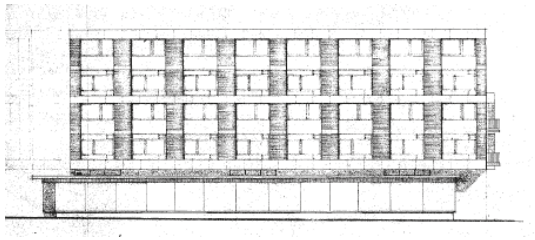

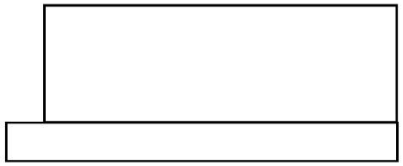

bouwmassa

geleding

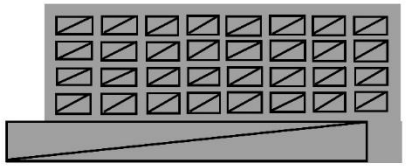

gevelopeningen

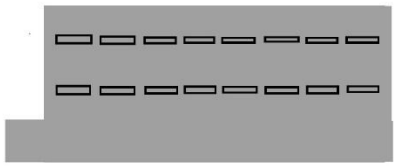

articulatie

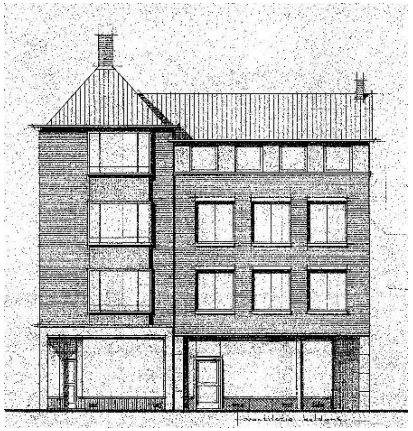

nrs.49-53a

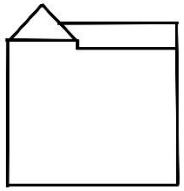

bouwmassa

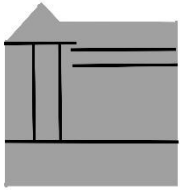

geleding

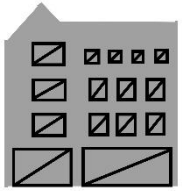

gevelopeningen

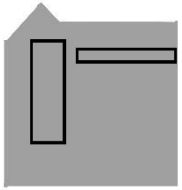

articulatie

Mariënburgsestraat – even zijde

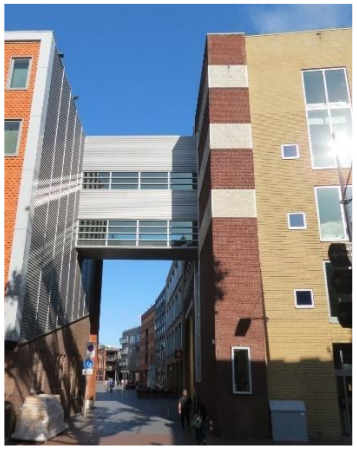

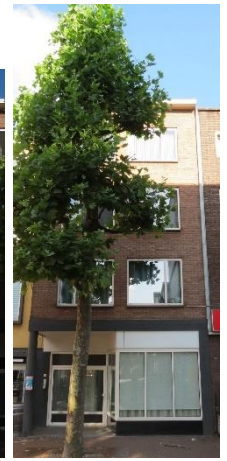

|----------|

nr.16 / Raadhuisstraat 2

Mariënburgsestraat – even zijde

I----------I

nrs.2-4 / Burchtstraat 122-124

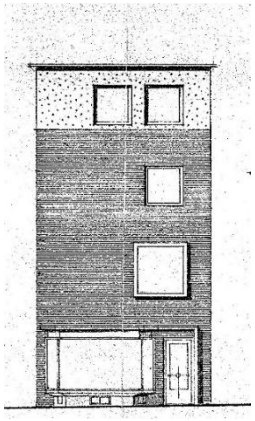

nr.16

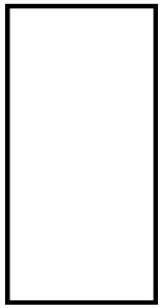

bouwmassa

geleding

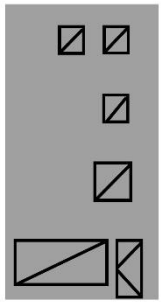

gevelopeningen

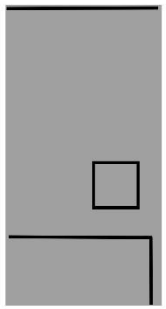

articulatie

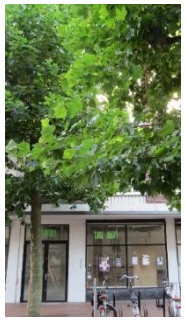

nrs.2-4

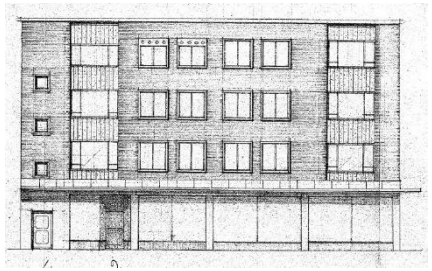

bouwmassa

geleding

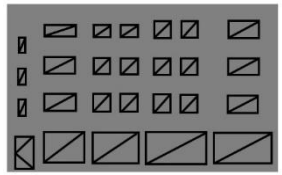

gevelopeningen

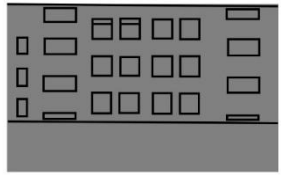

articulatie

Marikenstraat – oneven zijde

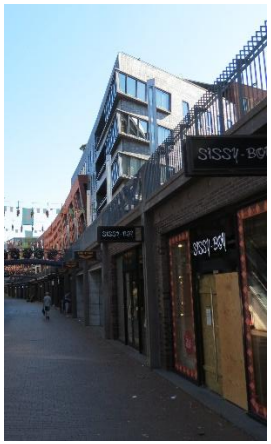

Marikenstraat – even zijde

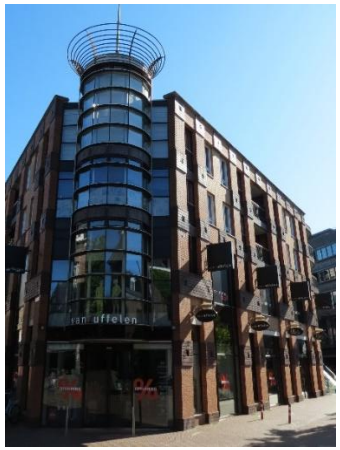

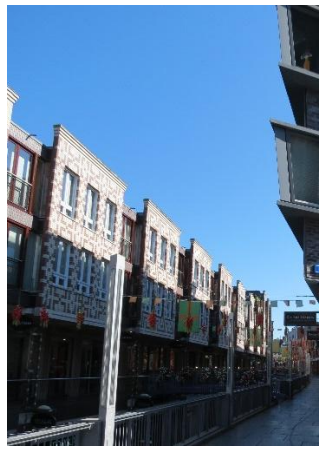

Molenstraat – oneven zijde

Molenstraat – even zijde

nrs.33-35

nrs.26-28 nr.24 / Plein 1944 1

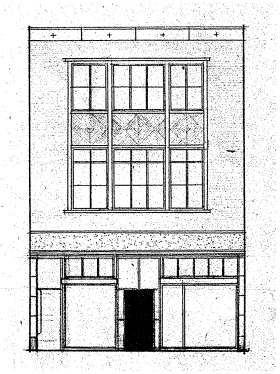

nrs.26-28

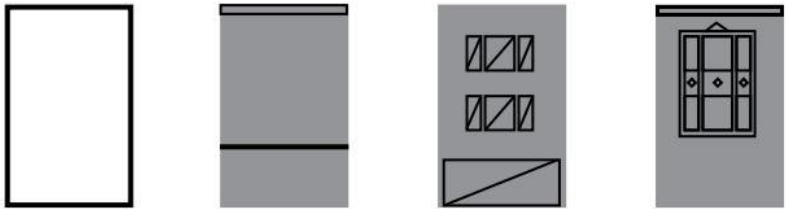

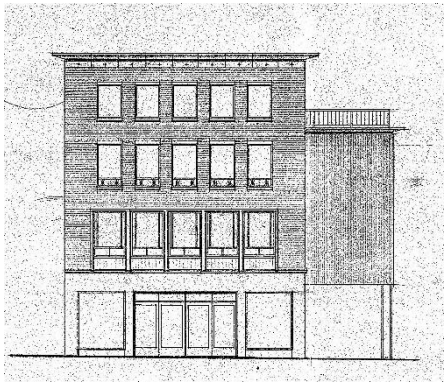

nr.24

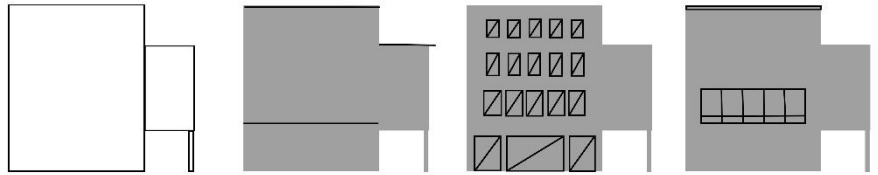

Mr. Hermanstraat – oneven zijde

z.n. / Burchtstraat 1 | nr.1 | nrs.3-9

Mr. Hermanstraat – even zijde

z.n. / Burchtstraat 3

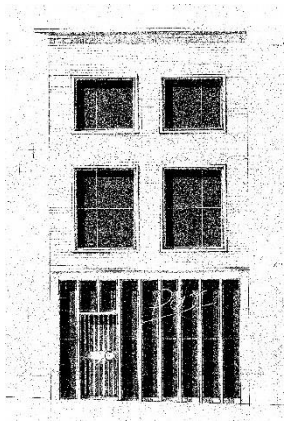

nr.1

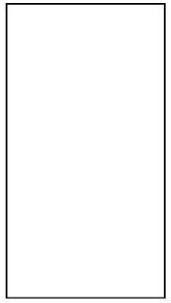

bouwmassa

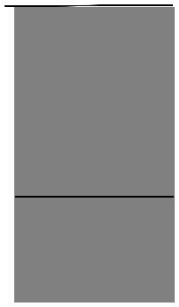

geleding

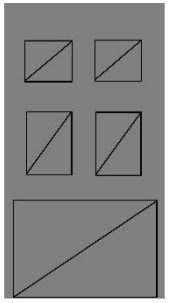

gevelopeningen

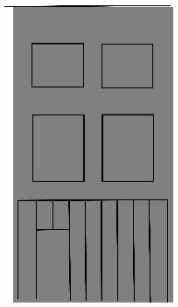

articulatie

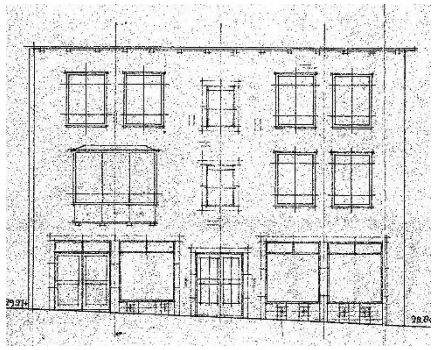

nrs.3-9

bouwmassa

geleding

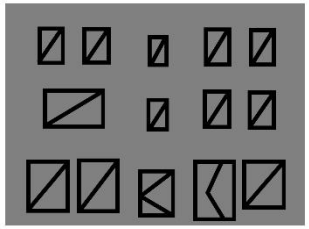

gevelopeningen

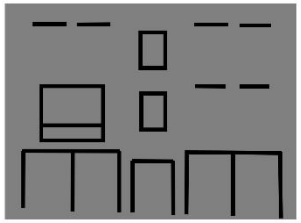

articulatie

Nieuwstraat – oneven zijde

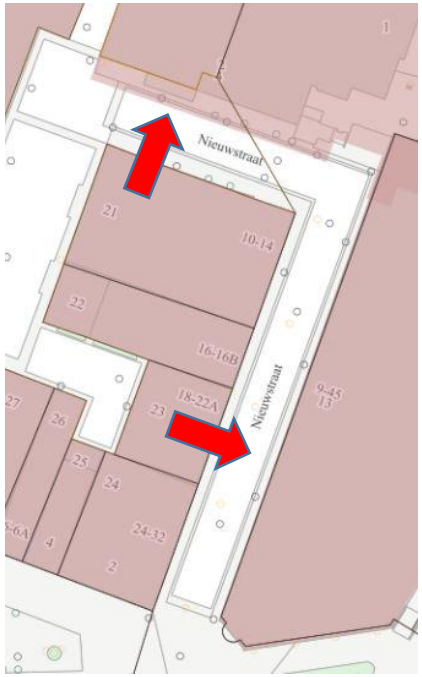

Nieuwstraat – even zijde

nrs.24-32 / Koningstraat 2

nrs.10-14 / Gruitberg 21

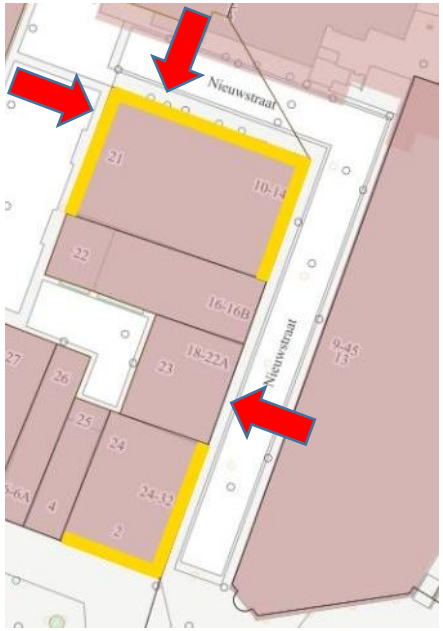

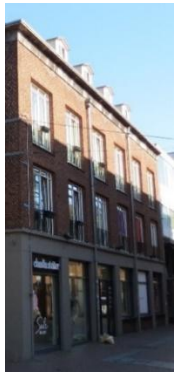

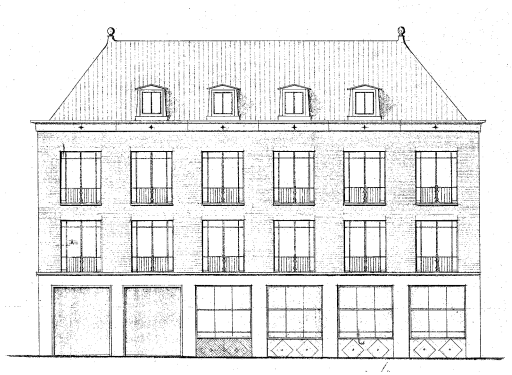

nrs.24-32

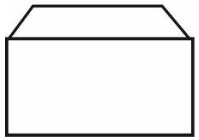

bouwmassa

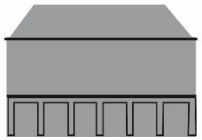

geleding

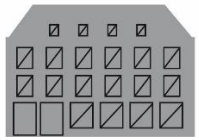

gevelopeningen

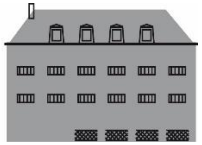

articulatie

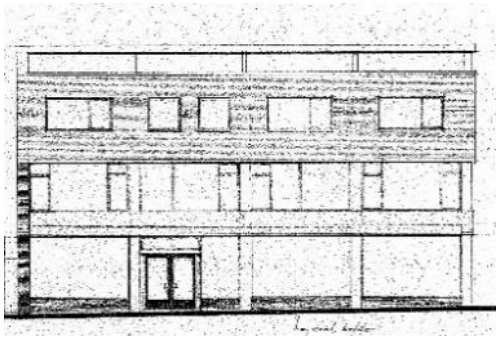

nrs.10-14

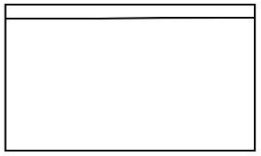

bouwmassa

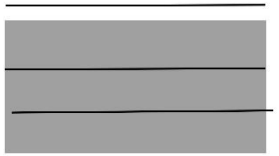

geleding

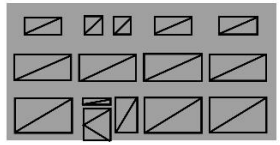

gevelopeningen

articulatie

nrs.10-14 / Gruitberg

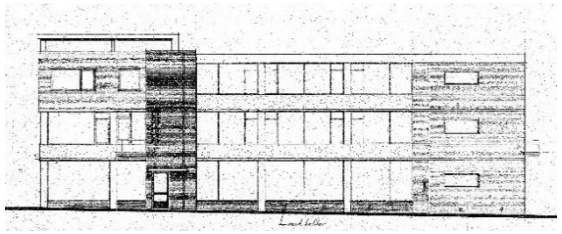

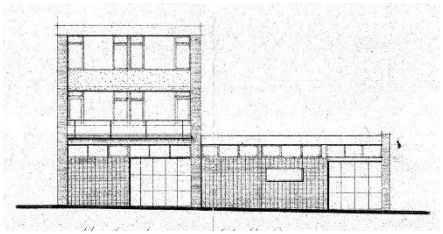

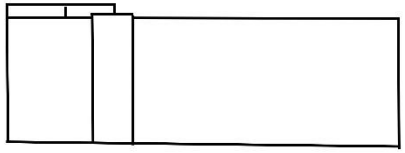

bouwmassa

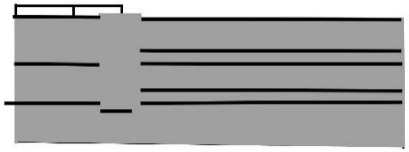

geleding

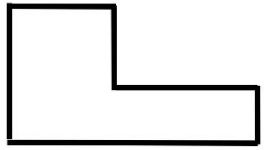

bouwmassa

geleding

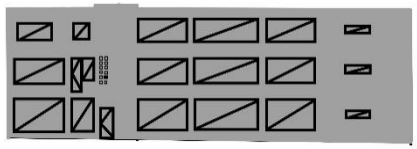

gevelopeningen

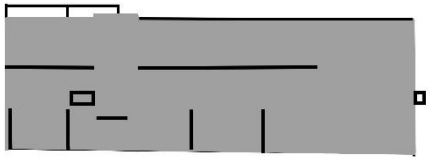

articulatie

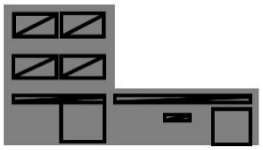

gevelopeningen

articulatie

Parkdwarsstraat – oneven zijde

I---------->

nrs.9-53 / Doddendaal 5-35

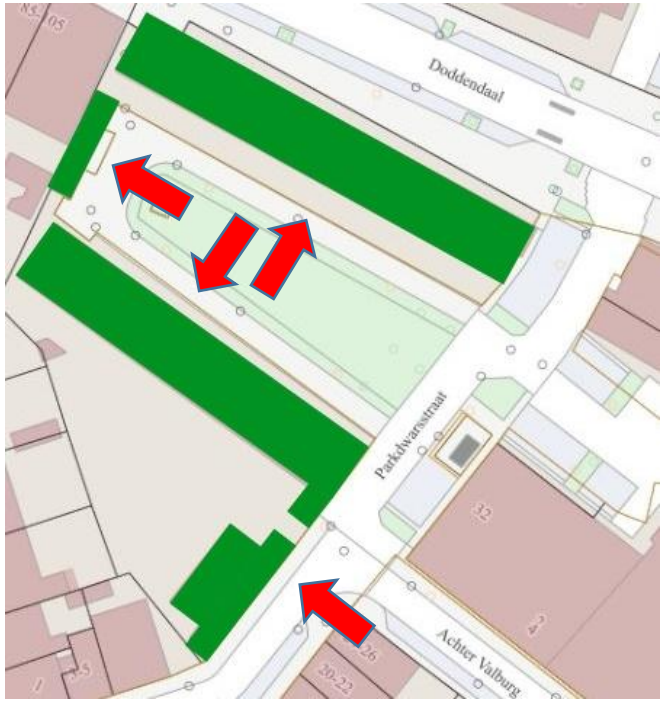

Parkdwarsstraat – oneven zijde

<--->

<--I

Parkdwarsstraat – even zijde

nrs.32-118 / Achter Valburg 2-4 / Doddendaal 1-3

Pauwelstraat – oneven zijde

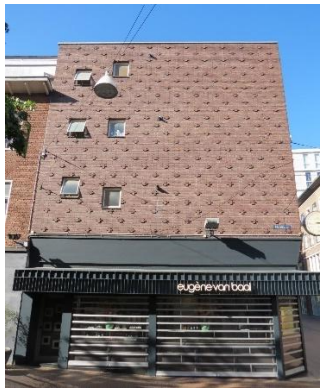

nrs.11-13 nrs.15-17 / Broerstraat 53

geveltekening ontbreekt in het archief

nrs.11-13

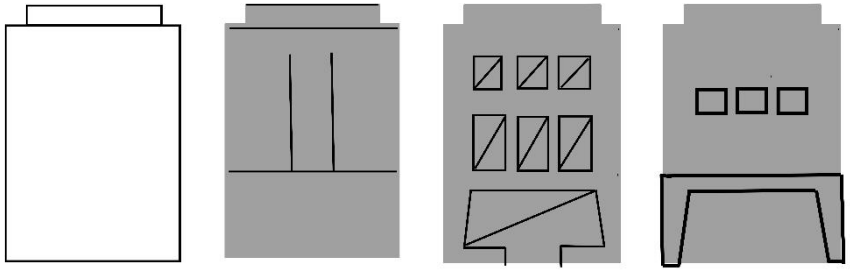

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Pauwelstraat – even zijde

|----------| |----------|

nrs.8-18 / Broerstraat 51 nrs.2-6

Platenmakersstraat – even zijde

I---------I

z.n. / Mr. Hermanstraat 3-9

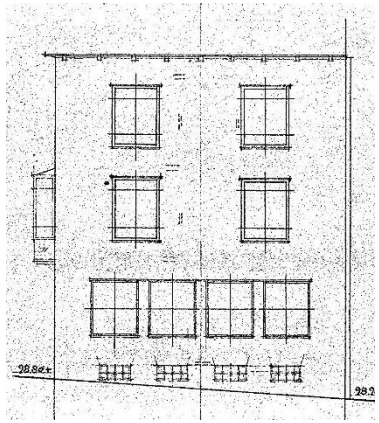

z.n.

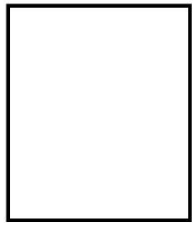

bouwmassa

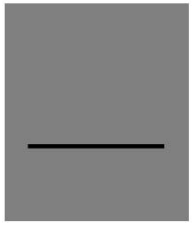

geleding

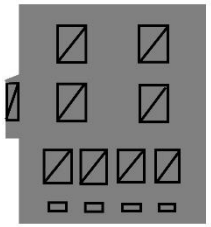

gevelopeningen

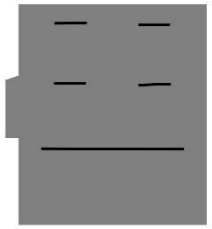

articulatie

Plein 1944

|----------|----------|----------|

nr.1/ Molenstraat 24 nrs.3-4 nrs.5-6

Plein 1944

nrs.19-21 nrs.22-24 nr.28

nrs.51-73 / Doddendaal 2-18 / Houtstraat 1-33

Plein 1944

I----------I

nrs.119-127 / Augustijnenstraat 2-4

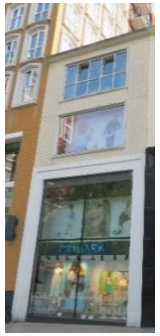

I----------I I----------I

nr.146 nrs.147-150 / Broerstraat 68

Plein 1944

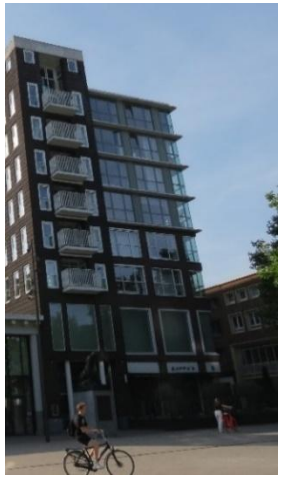

|----------|

nr.151 / Broerstraat 70

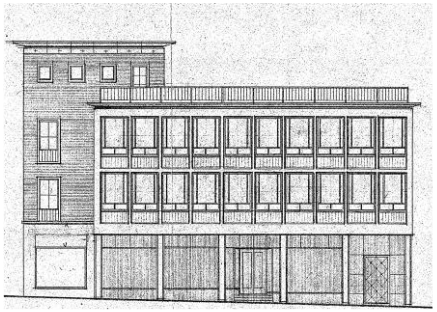

nr.1

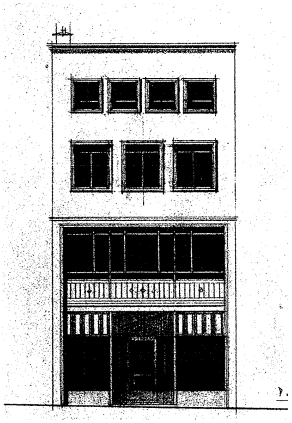

nrs.3-4

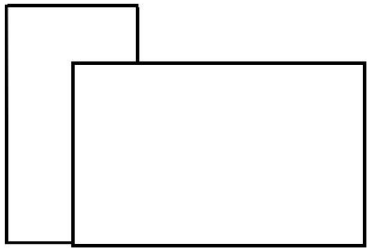

bouwmassa

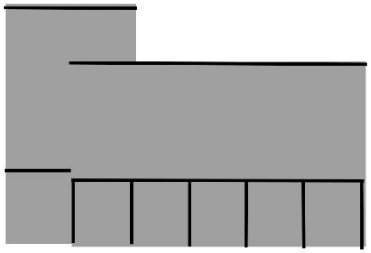

geleding

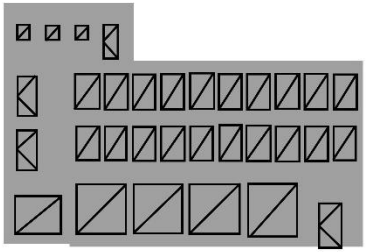

gevelopeningen

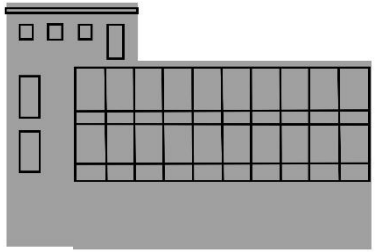

articulatie

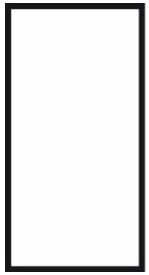

bouwmassa

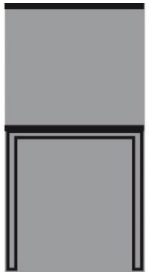

geleding

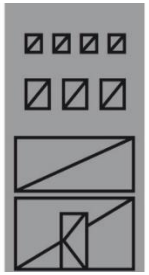

gevelopeningen

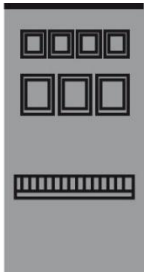

articulatie

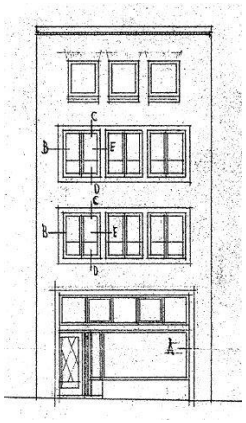

nrs.5-6

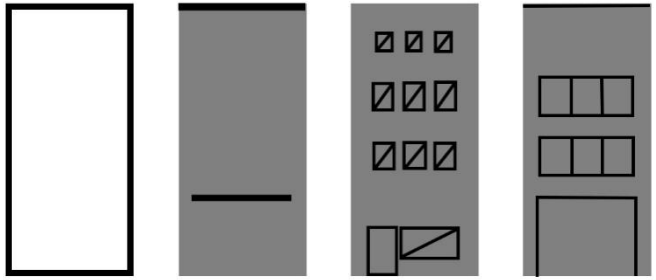

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

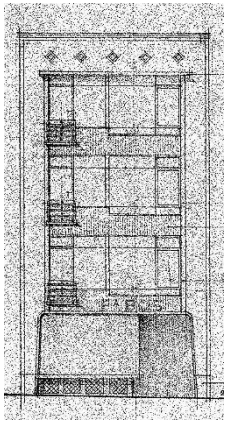

nrs.19-21

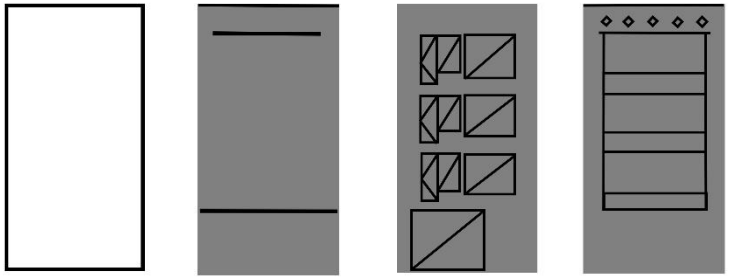

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

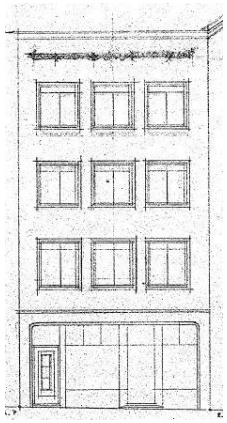

nrs.22-24

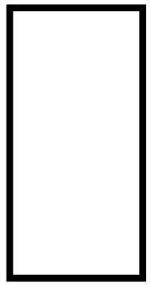

bouwmassa

geleding

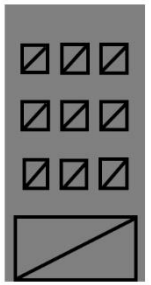

gevelopeningen

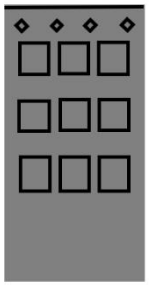

articulatie

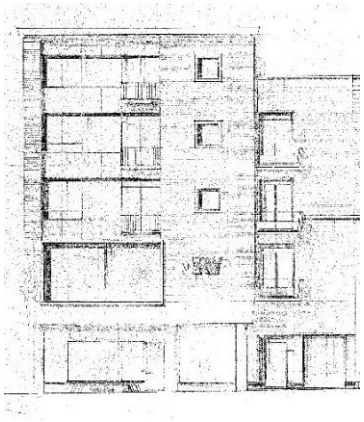

nrs.119-127

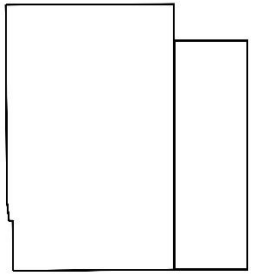

bouwmassa

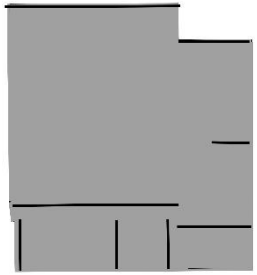

geleding

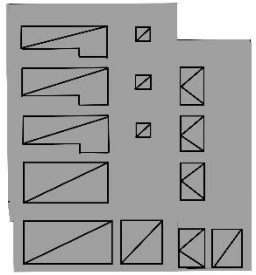

gevelopeningen

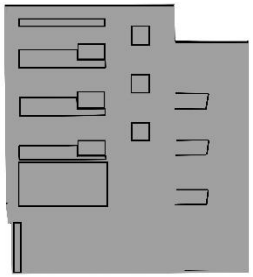

articulatie

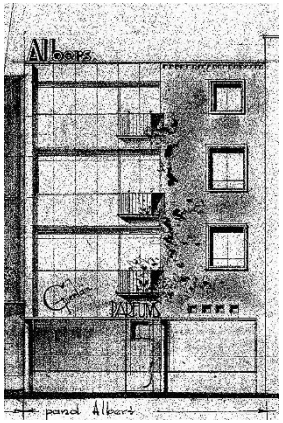

nr.146

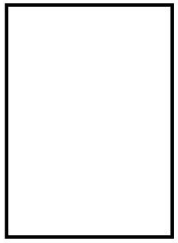

bouwmassa

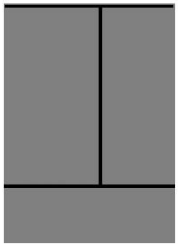

geleding

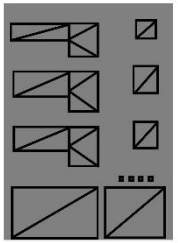

gevelopeningen

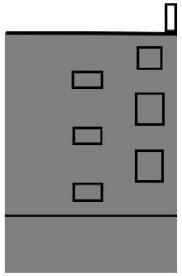

articulatie

Raadhuishof

Raadhuisstraat – oneven zijde

Raadhuisstraat – even zijde

I----------I

nr.2 / Mariënburgsestraat 16

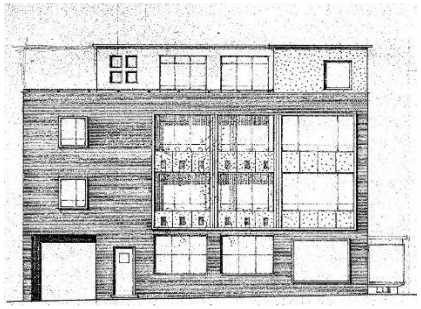

nr.2

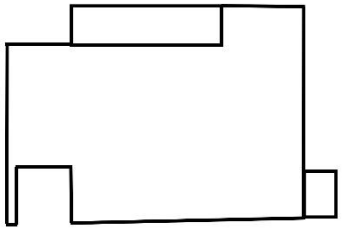

bouwmassa

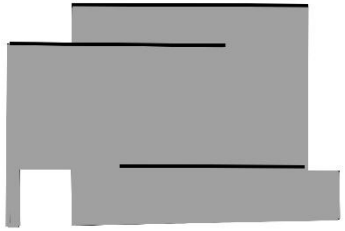

geleding

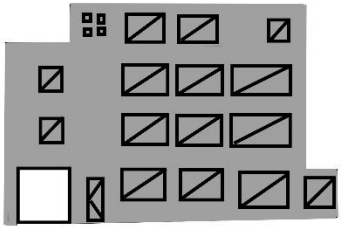

gevelopeningen

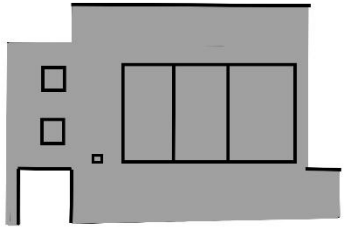

articulatie

Regulierstraat – even zijde

z.n. / Achter Valburg 2-4 / Doddendaal 1-3

Spaarpot, De – oneven zijde

nrs.1-3 / Hertogstraat 74

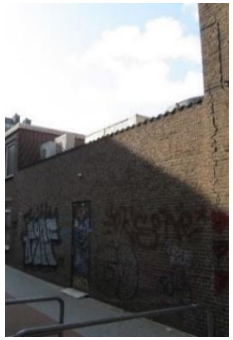

z.n. / Klein Mariënburg 22-24

Spaarpot, De – even zijde

z.n. / Hertogstraat 68-72 / Mariënburgsestraat 69

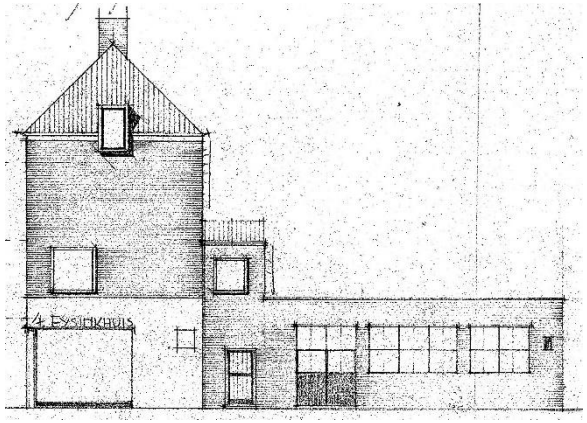

nrs.1-3

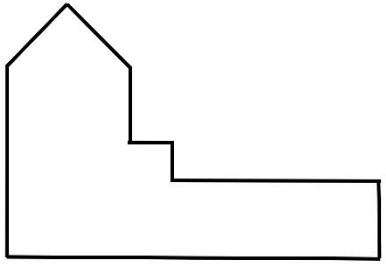

bouwmassa

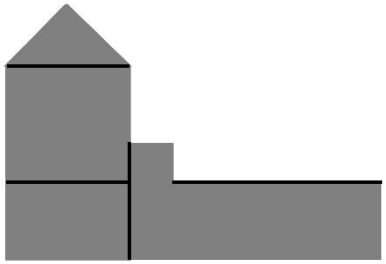

geleding

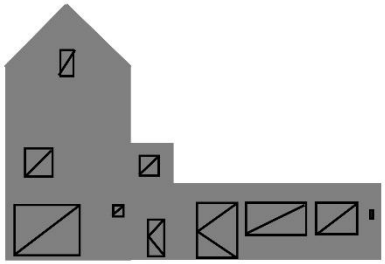

gevelopeningen

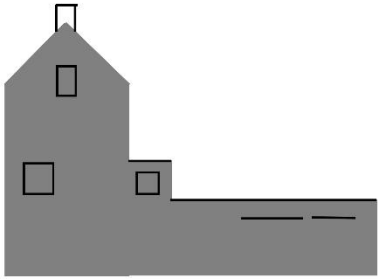

articulatie

Stikke Hezelstraat – oneven zijde

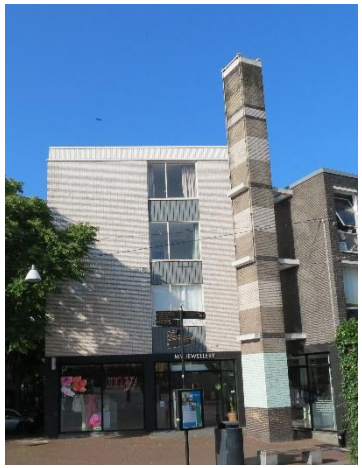

I----------I

nrs.1-3 / Augustijnenstraat 43-75

Stikke Hezelstraat – oneven zijde

I----------I

nrs.83-93 / Houtstraat 64-74

nrs.1-3

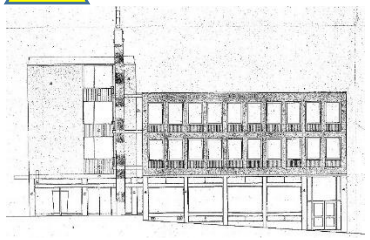

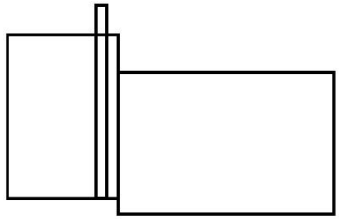

bouwmassa

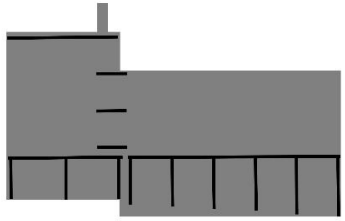

geleding

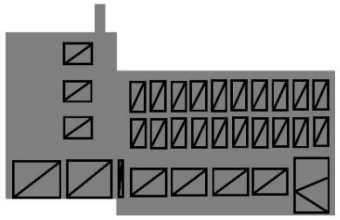

gevelopeningen

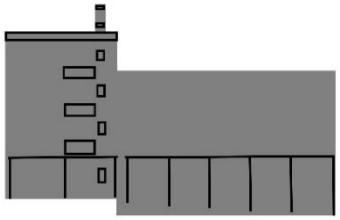

articulatie

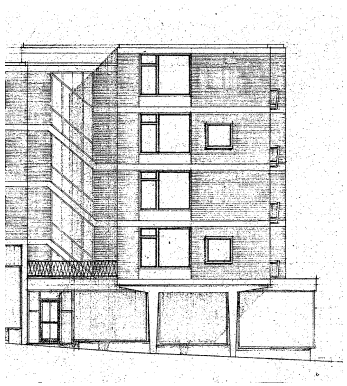

nrs.83-93

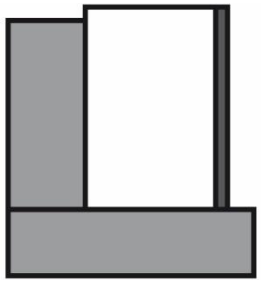

bouwmassa

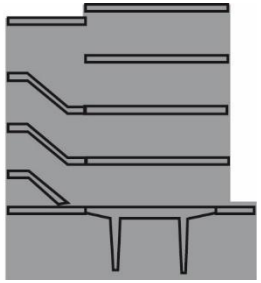

geleding

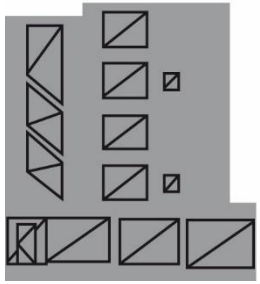

gevelopeningen

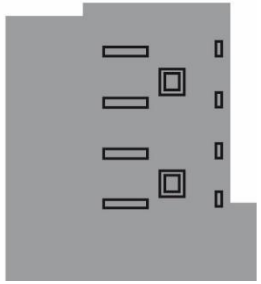

articulatie

Wintersoord – oneven zijde

|----------|

nrs.1-15 / Hertogstraat 2-40 / Mariënburgsestraat 17-47

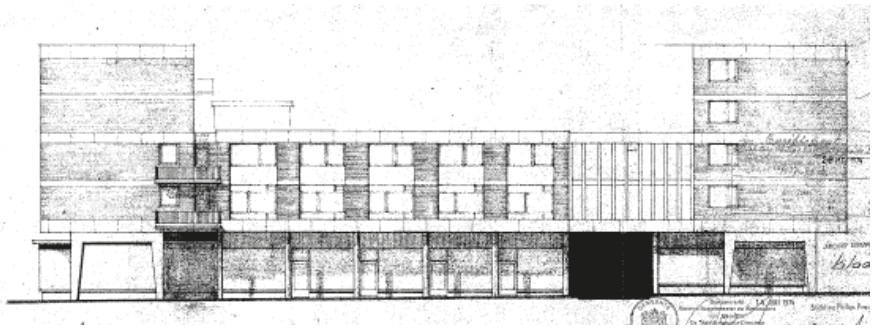

nrs.1-15

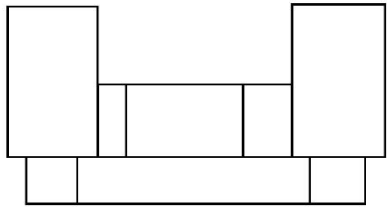

bouwmassa

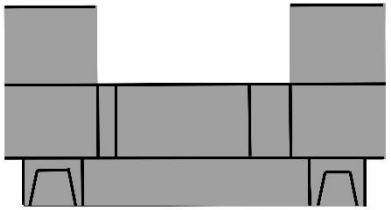

geleding

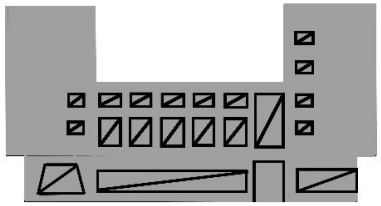

gevelopeningen

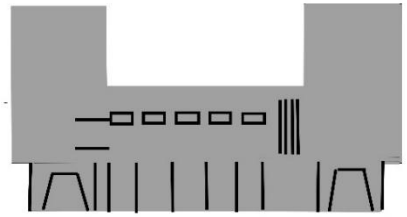

articulatie

Wintersoord – even zijde

I----------I I----------I I----------I

nrs. 28-32 / 42-46 Hertogstraat nrs.26-26a nrs.2-4 / Mariënburgse-straat 49-53a

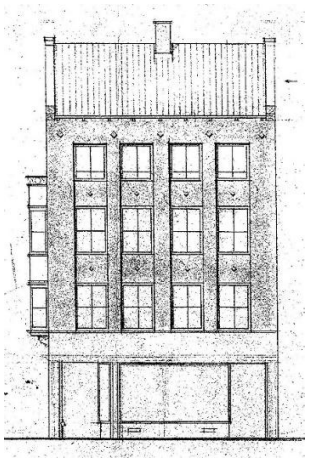

nrs.28-32

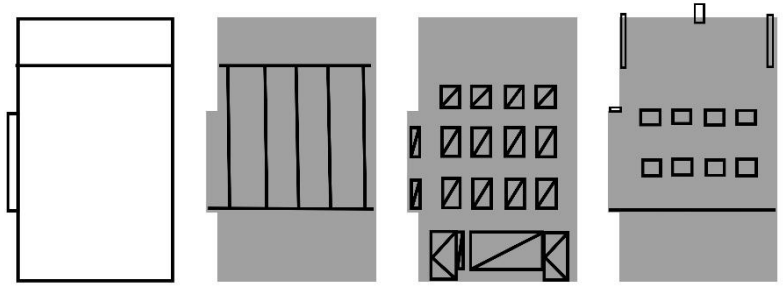

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

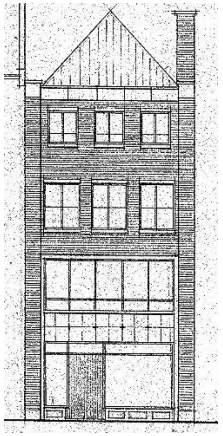

nr.26-26a

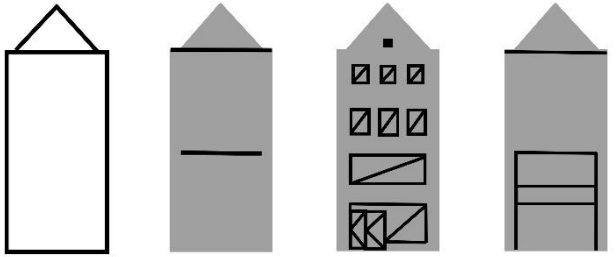

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

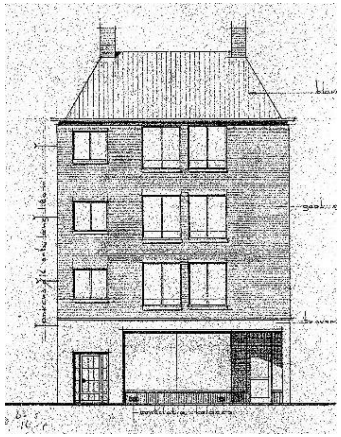

nrs.2-4

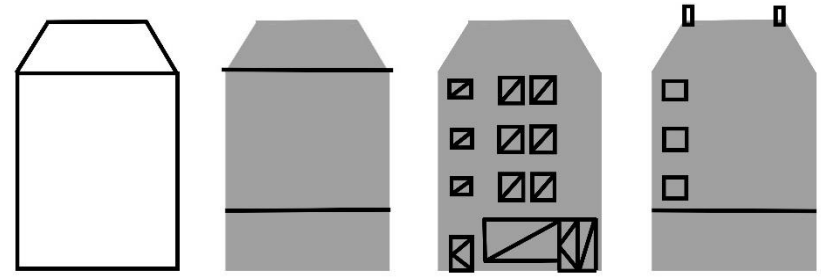

bouwmassa geleding gevelopeningen articulatie

Zeigelhof – noordzijde

I----------I

z.n. / Plein 1944 28

Zeigelhof – zuidzijde

I----------I

nr.2 / Bloemerstraat 90

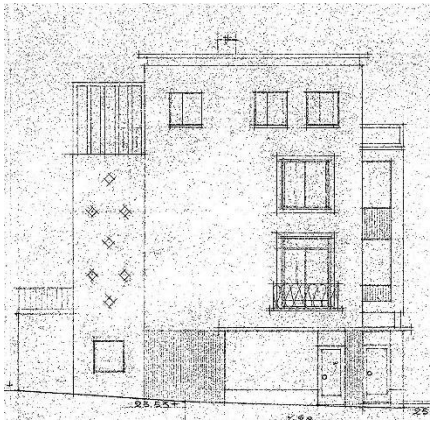

nr.2

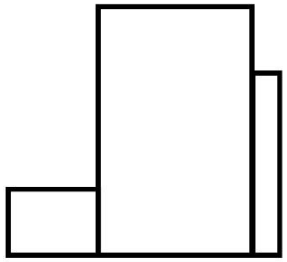

bouwmassa

geleding

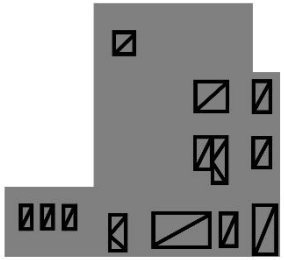

gevelopeningen

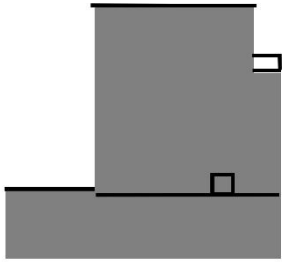

articulatie

Ziekerstraat – oneven zijde

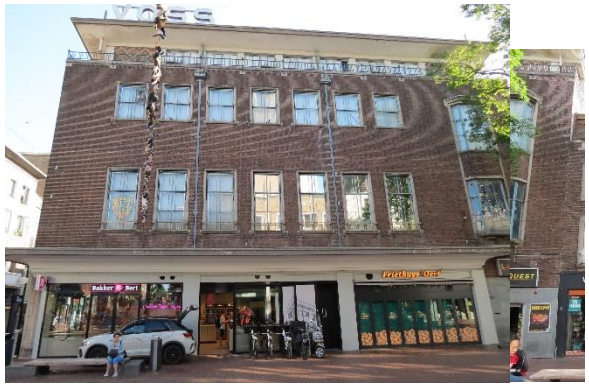

|----------|----------|----------|----------|

nrs.1-3 / Broerstraat 59-61 | nr.5 | nr.7 | nr.9 / Koningstraat 38-40

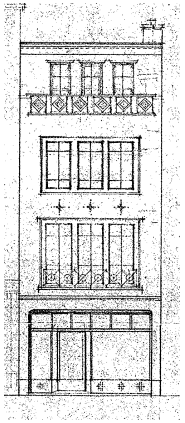

nr.5

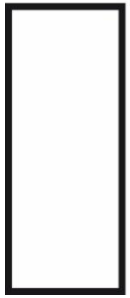

bouwmassa

geleding

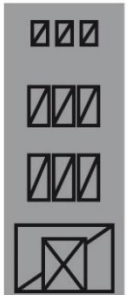

gevelopeningen

articulatie

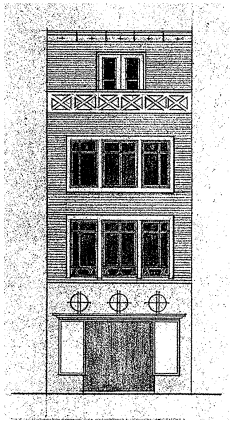

nr.7

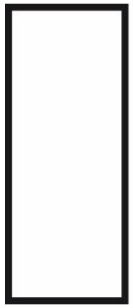

bouwmassa

geleding

gevelopeningen

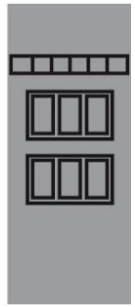

articulatie

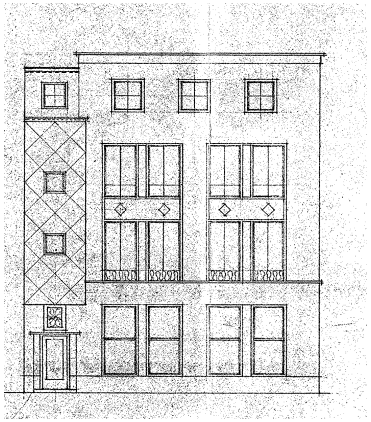

nr.9

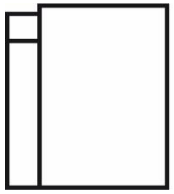

bouwmassa

geleding

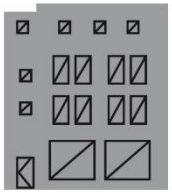

gevelopeningen

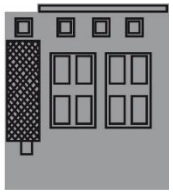

articulatie

Ziekerstraat – even zijde

Deel 4: Waardering

inleiding
Het beschermd stadsbeeld Wederopbouwcentrum Nijmegen bestaat uit een samenhangend geheel van straten, pleinen en expeditiehoven met flankerende bebouwing. Het stadsbeeld vormt het hart van het wederopbouwplan dat na de Tweede Wereldoorlog is opgesteld voor het verwoeste stadscentrum. In de structuur zijn destijds nieuwe elementen geïntroduceerd, zoals de expeditiehoven, Plein 1944 en het Koningsplein. Daarnaast zijn bestaande onderdelen gewijzigd, zoals het opschuiven, verbreden en rechttrekken van de Houtstraat, Augustijnenstraat, Broerstraat, Burchtstraat, Mariënburg en Mariënburgsestraat.
Binnen de begrenzing van het stadsbeeld was de vooroorlogse bebouwing grotendeels verwoest. De herbouw ervan heeft zich in de periode 1948-1960 voltrokken, met een sterk accent in de eerste helft van de jaren vijftig. Daarbij is een groot aantal architecten, uit Nijmegen zowel als van daarbuiten, betrokken geweest. De bouwstijl waarin zij de panden hebben ontworpen, varieert van traditioneel tot modern en alle mengvormen daartussen. De meeste panden hebben drie of vier bouwlagen met een plat dak. In functioneel opzicht ligt de nadruk sterk op de winkelfunctie (begane grond) in combinatie met bovenwoningen (verdiepingen). Daarnaast komen binnen het gebied incidenteel warenhuizen, horecazaken, bioscopen en openbare voorzieningen voor.
De tegenwoordige dynamiek in het gebied komt vooral tot uitdrukking in diverse nieuwbouwprojecten, de herinrichting van de openbare ruimte, het pleisteren en schilderen van gevelelementen, het plaatsen van kunststof ramen, moderne inlooppuien en luifels, het aanbrengen van extra verdiepingen (optoppingen) en muurschilderingen en het verwijderen van originele reclame-uitingen. Toch is hier sprake van een bijzonder ensemble van hoge cultuurhistorische waarde, en wel om de volgende redenen.

cultuurhistorische waarden
Het naoorlogse centrumgebied is van grote cultuurhistorische waarde voor Nijmegen als een belangrijk en hoopvol ijkmoment in de stadsgeschiedenis, vastgelegd in een veelomvattend wederopbouwplan dat nog steeds getuigt van de enorme daad- en veerkracht van de door oorlogsgeweld zwaar getroffen gemeenschap.
Het naoorlogse centrumgebied is sterk bepalend voor een van de Nijmeegse identiteiten, namelijk die van ‘wederopbouwstad’. Dat wil zeggen, het betreft een omvangrijke en beeldbepalende ‘laag’ in de historisch gelaagde stad Nijmegen.
Het naoorlogse stadscentrum is een kenmerkend en op nationaal niveau belangwekkend voorbeeld van wederopbouw volgens het concept van de traditionalistische stadsreparatie. Dat wil zeggen, het is een uiting van de grondige bezinning op de complexe herbouwopgave waarin de wens tot behoud van het historisch waardevolle en de noodzaak tot stedelijke vernieuwing met elkaar werden verbonden. Door het behoud van het oude assenkruis (Hezelstraten - Burchtstraat/Broerstraat - Grotestraat) en de restauratie van monumentale gebouwen als het stadhuis en de Sint Stevenskerk zijn de historische lijnen waarlangs Nijmegen zich eeuwenlang heeft ontwikkeld ook na de wederopbouw herkenbaar

gebleven. Tegelijkertijd is door de introductie van verkeerswegen, pleinen en expeditiehoven een open stad ontstaan die ruimte heeft geboden aan cityvorming en nieuwe vormen van mobiliteit en stedelijke functies, waarmee het wederopbouwplan ook een innovatieve waarde had.

Architectuurhistorische waarden
Binnen de begrenzing van het stadsbeeld is de architectuur overwegend van een bovengemiddelde kwaliteit. De architectonisch meest waardevolle gebouwen zijn aangemerkt als gemeentelijk- of rijksmonument en de meest beeldbepalende gebouwen als beeldbepalend pand of stadsbeeldobject.
De verzameling gebouwen vormt een bijzondere staalkaart van verschillende stijluitingen van wederopbouwarchitectuur. Variatie in bouwstijl en materiaalgebruik gaan harmonieus samen met een zekere eenheid in gevelbreedte en hoogte. Deze eenheid in verscheidenheid is het gevolg van de uit het wederopbouwplan volgende supervisie in de jaren vijftig en zestig, waarmee voor gebouwen per straat een samenhangend gevelbeeld werd nagestreefd. De bijzondere ontwerpkwaliteiten komen vooral tot uitdrukking in het gevarieerde materiaal- en kleurgebruik, de zorgvuldige detaillering en de bijzondere ornamentiek. Vrijwel elk gebouw heeft een element, detail of versiering dat het gevelbeeld verrijkt. Spaarzamer toegepast, maar mede daarom des te waardevoller, zijn de toegevoegde kunstwerken, zoals een mozaïek, sgrafitto, reliëf of smeedwerk.
Kenmerkend voor Nijmegen is de individuele, pandsgewijze herbouw met een winkel op de begane grond en een bovenwoning op de verdiepingen, incidenteel - en dan vooral op hoeklocaties - afgewisseld met enkele grotere collectieve panden. Verhoudingsgewijs forse panden markeren de hoeken van de kruisende winkelstraten. Uitkragingen, luifels, galerijen en rooilijnverspringingen vormen karakteristieke overgangselementen tussen de openbare en private ruimte. Vanwege de dynamiek in de detailhandel is vooral op de begane grond (winkelpuien) verhoudingsgewijs veel van de oorspronkelijke architectuur verloren gegaan, met uitzondering van met name de Augustijnenstraat en de Bloemerstraat, waar diverse winkelpuien (redelijk) gaaf bewaard zijn gebleven. De verdiepingen zijn overal nog opvallend gaaf.

Stedenbouwkundige en situationele waarden
Het naoorlogse centrumgebied is als essentieel onderdeel van het stadshart van bijzondere betekenis voor de historisch gegroeide ontwikkelingsgeschiedenis van Nijmegen. De verruimde straten en de nieuwe pleinen van het wederopbouwplan hebben het Nijmeegse stadsbeeld verrijkt met meer licht, lucht en ruimte. De openbare ruimte is met bijna tien procent toegenomen ten opzichte van de vooroorlogse situatie. Bovendien draagt de grote verscheidenheid aan ruimtelijke beelden bij aan de herkenbaarheid van en oriëntatie in de stad.
Het gebied is nog altijd karakteristiek door het samenhangend ontwerp van het wederopbouwplan, waarin diverse functies een vernieuwde plek kregen en straten, pleinen en bebouwing werden samengesmeed tot een functioneel en hoogwaardig esthetisch geheel.
Binnen het markante silhouet van de stad speelt een aantal naoorlogse torens een beeldbepalende rol: de kerktorens aan de Molenstraat en Doddendaal, de zogenaamde Van der Werfftoren

aan Plein 1944 en de stadhuistoren aan de Burchtstraat. Aan deze ‘landmarks’ zijn bijzondere zichtlijnen verbonden.
Er is een rijke variëteit aan bouwhoogtes op detailniveau: panden verschillen vaak iets in hoogte zelfs als het aantal bouwlagen gelijk is. Hoekpanden waren vaak iets hoger dan naastgelegen gebouwen. Dat leidde tot een levendig straatbeeld met interessante zichtlijnen. De laatste jaren zijn er meerdere hoogbouwaccenten bijgekomen, met name rond Plein 1944; het effect van deze hoogbouw is niet altijd ten goede gekomen van de bestaande stedenbouwkundige kwaliteit uit de wederopbouwperiode.
De oorspronkelijke opzet van Plein 1944 bestond uit een flauw hellend terrein met parkeerplaatsen en flankerende verkeersstraten. Deze ruimtelijke structuur vervulde destijds de lang gekoesterde wensen van meer open ruimte en een betere bereikbaarheid. Het plein was in naamgeving en door het herdenkingsmonument hét symbool van de grootschalige verwoesting en het menselijke drama dat het centrum trof. Ook de oorspronkelijke omvang van de ‘leegte’ van het plein speelde binnen deze symboliek een belangrijke rol. Door het opsplitsen van het plein in twee delen met ertussen nieuw-/hoogbouw (vanaf 2009) is de symbolische betekenis van de leegte ten dele teniet gedaan.
In de verlegde, verbrede en rechtgetrokken verkeerswegen en de verbinding met de spoortunnel komt het enorme belang tot uitdrukking dat destijds werd gehecht aan de bereikbaarheid van het centrum met de auto.
Het voortborduren op het verkavelingsprincipe van het gesloten bouwblok heeft voor ruimtelijke continuïteit in het stedelijk weefsel van het gehele centrum gezorgd. Tegelijkertijd heeft de grotere schaal van de naoorlogse blokken geleid tot een efficiëntere stadsplattegrond. De expeditiehoven vertegenwoordigen als nieuwe stedenbouwkundige typologie een innovatieve waarde. Ze hebben lange tijd een positieve bijdrage geleverd aan een optimaal gebruik van de stad. De bebouwing aan de achterzijde van de kavels is in de regel lager dan aan de voorzijde.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Ondanks diverse wijzigingen uit de periode na 1965 is het gebied nog duidelijk herkenbaar als samenhangend wederopbouwgebied. De structuur van openbare ruimtes en verkaveling van het wederopbouwplan zijn nog grotendeels intact, hoewel veel openbare ruimte is heringericht. De architectuur is voor het grootste deel nog duidelijk herkenbaar vanwege kenmerken die typisch zijn voor de vroeg-naoorlogse periode. Ook de materialisering, de detaillering en het kleurbeeld is vaak nog intact. Het karakter van stadscentrum dat na de Tweede Wereldoorlog is wederopgebouwd is daaraan afleesbaar, en dat maakt het gebied zelfs op nationale schaal tot een zeldzaamheid.

Bijlage 1: monumentenkaart

Monumentenkaart centrumgebied Nijmegen.

Bijlage 2 adressenlijst

NB: deze lijst betreft alleen panden uit de periode 1945-1965.

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Achter de Carmel 1	zie: Doddendaal 20-126, 142, 158			
Achter de Carmel 2	zie: Houtstraat 35			
Achter de Carmel 4-6	winkelwoning	1958	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Achter de Carmel 8	horeca + woning	1950-1951	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	
Achter de Carmel 10	bedrijfspand	1957-1958	C. Blanksma, Arnhem	
Achter de Carmel 12	bedrijfspand	1956	Goorhuis-Meihuizen, Nijmegen	
Achter de Carmel 14	woning	1950-1951	H. Reuser, Nijmegen	beeldbepalend pand
Achter de Oude Gracht 7-18	zie: Burchtstraat 122-124			
Achter de Oude Gracht 23	zie: Mariënburgsestraat 16			
Achter de Wiemelpoort 2	zie: Broerstraat 70			
Achter de Wiemelpoort 3	zie: Broerstraat 72			
Achter de Wiemelpoort 4-6	zie: Broerstraat 76-78			
Achter Valburg 2-4	zie: Parkdwarsstraat 9-53 en 32-34			
Augustijnenstraat 1-9	winkelwoning	1954-1955	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	beeldbepalend pand
Augustijnenstraat 11-17	winkelwoning	1952-1953	F.J.A. Cousin, Nijmegen; Th.J. van Gendt, Utrecht	
Augustijnenstraat 19-23 / Houthof 7	winkelwoning	1954-1955	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Augustijnenstraat 25-25a	winkelwoning	1951-1952	M.E. Veugelers, Nijmegen	
Augustijnenstraat 27-31b / Houthof 10-11	winkelwoning	1953-1955	M.E. Veugelers, Nijmegen	stadsbeeldobject
Augustijnenstraat 33-35a	winkelwoning	1951-1953	A. v.d. Kloot, Nijmegen	
Augustijnenstraat 37-41	winkelwoning	1951-1952	B.J. Meerman, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Augustijnenstraat 43-75 / Houthof 17-19a / Stikke Hezelstraat 1-3	woon/winkelcomplex	1954-1955	H. Brouwer, Arnhem; F.W. de Vlaming, A'dam	stadsbeeldobject

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Augustijnenstraat 2-4 / Plein 1944 119-127 / Scheidemakershof 15-18				
	winkel	1955	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject
Augustijnenstraat 6	winkelwoning	1954-1956	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Augustijnenstraat 8 / Scheidemakershof 20-20b				
	winkelwoning	1955-1956	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Augustijnenstraat 10 / Scheidemakershof 21				
	winkelwoning	1955-1956	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Augustijnenstraat 22-26	winkelwoning	1953-1956	Ad.P.J. Wijte, Nijmegen	
Augustijnenstraat 28-34	winkelwoning	1954-1955	H.D. ten Velde en E.A.G. Hermsen, Nijmegen	
Augustijnenstraat 36-38	winkelwoning	1953-1954	A. v.d. Kloot, Nijmegen	stadsbeeldobject
Augustijnenstraat 40-40a	winkelwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Augustijnenstraat 42	zie: Grote Markt 5			
Bloemenburgerhof 1	zie: Bloemerstraat 90			
Bloemenburgerhof 2	zie: Bloemerstraat 88			
Bloemenburgerhof 3-4	zie: Bloemerstraat 82-86			
Bloemenburgerhof 6-9	zie: Bloemerstraat 64-78			
Bloemenburgerhof 10	zie: Bloemerstraat 62-62a			
Bloemenburgerhof 11	zie: Bloemerstraat 56-60a			
Bloemerstraat 35-41	winkelwoningen	1949-1950	J. Juffer jr., Amsterdam; Th.H. Hendriks, Nijmegen	
Bloemerstraat 43-47a	winkelwoning	1952-1954	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Bloemerstraat 49-63	winkelwoning	1955	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 65-71b / Zes Huizenhof 20				
	winkelwoning	1955-1956	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 73-79	winkelwoning	1953-1954	J.P.L. Hendriks, L.A. van den Bosch, J. Hendriks, Nijmegen	
Bloemerstraat 81-95	winkelwoning	1953-1955	J.P. Cornelissen, Nijmegen	
Bloemerstraat 97-119a	winkelwoning	1956-1957	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject Nr. 97-101 beschermde pui Nr. 103-107A beschermd pui
Bloemerstraat 121-123	winkelwoning	1954-1955	D. Egberts, Hilversum	
Bloemerstraat 125	winkelwoning	1955-1956	J. v.d. Pijll, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 129-131	horeca + woning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Bloemerstraat 133 / Doddendaal 1-1c				
	bioscoop	1954	B.J. Meerman en J. Jansen, Nijmegen	gesloopt
Bloemerstraat 2-46	woon/winkelcomplex	1959	J.H. ten Have, Nijmegen	
Bloemerstraat 48-50b	winkelwoning	1956-1957	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Bloemerstraat 52	winkelwoning	1956	J.P.L. Hendriks, L.A. v.d. Bosch, J. Hendriks, Nijmegen	
Bloemerstraat 54	winkelwoning	1956	J.P.L. Hendriks, L.A. v.d. Bosch, J. Hendriks, Nijmegen	
Bloemerstraat 56-60a / Bloemenburgerhof 11				
	winkelwoning	1957	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 62-62a / Bloemenburgerhof 10				
	horeca + woning	1955-1956	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Bloemerstraat 64-78 / Bloemenburgerhof 6-9				
	winkelwoning	1955-1956	D. Egberts, Hilversum	stadsbeeldobject nr. 64 beschermde pui
Bloemerstraat 80	winkelwoning	1953-1954	J. v.d. Pijll, Nijmegen	
Bloemerstraat 82-86 / Bloemenburgerhof 3-4				
	winkelwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 88 / Bloemenburgerhof 2				
	winkelwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Bloemerstraat 90 / Bloemenburgerhof 1 / Zeigelhof 2				
	winkelwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Bloemerstraat 92-108 / Plein 1944 29-37				
	woon/winkelcomplex	1955-1957	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Brandsmastraat, Titus 1-3	zie: Houtstraat 35			
Brandsmastraat, Titus 2-30	zie: Plein 1944 51-73			
Broerstraat 3	winkelwoning	1950-1952	L.D. Kuipers, Nijmegen	
Broerstraat 5 / Kerkegasje 8	winkelwoning	1949-1952	W.Th.Reijnen, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 7	winkelwoning	1955	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Broerstraat 13	winkelwoning	1954-1955	J.H.W. Jansen jr., Rotterdam	
Broerstraat 15-17 / Kerkegasje 18				
	winkelwoning	1953-1955	E.H. en H.M. Kraaijvanger, Rotterdam	beeldbepalend pand

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Broerstraat 19-19a	winkelwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	
Broerstraat 21-21a	winkelwoning	1952-1953	W.Th. Reijnen, Nijmegen	
Broerstraat 23-23a	winkelwoning	1953-1954	E.F. Estourgie, Nijmegen	
Broerstraat 25-25c	winkel	1948-1954	J. van Dongen jr., Apeldoorn	
Broerstraat 27-29 / Gruitberg 42-43	winkelwoning	1952-1953	R.G. Rodenburg, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 31	winkel	1948	G.H.M. Holt en M.E. Veugelers, Haarlem-Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 33-35	winkelwoning	1950	G.H.M. Holt en M.E. Veugelers, Haarlem-Nijmegen	
Broerstraat 37	winkelwoning	1951-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Broerstraat 41	winkelwoning	1951-1953	V.d. Meijden en Klaver, Elst (Gld.)	
Broerstraat 47 / Gruitberg 37a	winkelwoning	1949-1950	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 49	winkelwoning	1954-1955	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 51 / Pauwelstraat 8-16	winkelwoning	1949-1950	J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 53 / Koningshofje 7 / Pauwelstraat 15-17	winkelwoning	1953-1954	J.H. ten Have, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 55	winkelwoning	1949-1950	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	
Broerstraat 57 / Koningshofje 5-5b	winkelwoning	1950-1951	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 59-61 / Koningshofje 4 / Ziekerstraat 1-3	winkels	1948-1949	G.A. Heldoorn, Leeuwarden	gemeentelijk monument
Broerstraat 10-14	zie: Grote Markt 3-4			
Broerstraat 16-20 / Scheidemakershof 35	winkelwoning	1953-1954	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 22-24	winkelwoning	1952-1953	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Broerstraat 26	winkelwoning	1952-1953	G.B. Treur, Nijmegen	
Broerstraat 28	winkelwoning	1953-1954	L.D. Kuipers, Nijmegen	
Broerstraat 32-36	winkelwoning	1951-1953	R.G. Rodenburg, Nijmegen	

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Broerstraat 38-42c	winkelwoning	1954-1955	Gerh. Jansen, Heemstede	
Broerstraat 44-50b / Scheidemakershof 42	winkelwoning	1953-1954	R.G. Rodenburg, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 52-52b	winkelwoning	1951-1952	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	
Broerstraat 54 / Scheidemakershof 46-48	winkelwoning	1949-1950	G.B. Treur, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 56	winkelwoning	1950	G.B. Treur, Nijmegen	beeldbepalend pand
Broerstraat 60-62	winkelwoning	1949-1951	T. Wilschut, 's-Hertogenbosch	beeldbepalend pand
Broerstraat 64-66	winkelwoning	1951-1954	W.Th. Reijnen, Nijmegen	
Broerstraat 68 / Plein 1944 147-150 / Scheidemakershof 50	winkelwoning	1949-1951	J.A. Lelieveldt, Rotterdam	beeldbepalend pand
Broerstraat 70 / Achter de Wiemelpoort 2 / Plein 1944 151-151a	winkel	1950-1952	J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen	gemeentelijk monument
Broerstraat 72 / Achter de Wiemelpoort 3	winkelwoning	1950-1952	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 76-78 / Achter de Wiemelpoort 4-6	winkelwoning	1952	A. v.d. Kloot, Nijmegen	stadsbeeldobject
Broerstraat 80	winkelwoning	1952-1953	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	gesloopt
Burchtstraat 1 / Gapershof 3 / Grotestraat 2	winkel	1950-1951	G.A. Heldoorn, Leeuwarden	gemeentelijk monument
Burchtstraat 3 / Eiermarkt 1	winkel	1952-1953	W.Th. Reijnen en J.A. Lelieveldt, Nijmegen	gemeentelijk monument
Burchtstraat 5-7 / Eiermarkt 2-3	winkelwoning	1952-1956	J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen	gemeentelijk monument
Burchtstraat 9-11	winkelwoning	1952	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	
Burchtstraat 13-15 / Eiermarkt 5	bedrijfspand	1955-1956	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Burchtstraat 17 / Eiermarkt 6-7	winkelwoning	1955-1956	M.E. Veugelers, Nijmegen	stadsbeeldobject

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Burchtstraat 25-27 / Eiermarkt 10				
	winkelwoning	1953	J. v.d. Pijll en J.P. Cornelissen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 31 / Eiermarkt 12				
	werkwoning	1953-1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 33-35a	winkelwoning	1954-1955	J. v.d. Pijll, Nijmegen	nieuwe voorgevel
Burchtstraat 37-39	winkelwoning	1955	B.J. Meerman, Nijmegen	
Burchtstraat 2 / Kerkegasje 4				
	winkelwoning	1954-1955	R.G. Rodenburg, Nijmegen	beeldbepalend pand
Burchtstraat 6-8 / Kerkegasje 2				
	winkelwoning	1949-1951	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 12 / Kerkegasje 1-3				
	winkelwoning	1949-1950	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 16 / Kerkegasje 5				
	winkelwoning	1951	J.A. Lelieveldt, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 18 / Kerkegasje 7				
	winkelwoning	1949-1952	A. v.d. Kloot, Nijmegen	gemeentelijk monument
Burchtstraat 20	gemeentehuis	1955	J.G. Deur, Nijmegen	rijksmonument
Burchtstraat 22	winkelwoning	1953-1954	L.D. Kuipers, Nijmegen	
Burchtstraat 24-28	winkelwoning	1952-1954	L.D. Kuipers, Nijmegen	
Burchtstraat 30-34 / Emaushof 3				
	winkelwoning	1953-1954	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 36-38	winkelwoning	1951-1952	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Burchtstraat 40-42b	winkelwoning	1952	B.J. Meerman, Nijmegen	
Burchtstraat 78-106 / Raadhuisstraat 12-28				
	woon/winkelcomplex	1955	H. van Vreeswijk, Zeist	
Burchtstraat 112 (v/h 108-108a)/ Raadhuisstraat 6-10				
	winkelwoning	1955-1956	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 112 / Raadhuisstraat 6a				
	winkelwoning	1953-1954	R.G. Rodenburg, Nijmegen	nieuwe voorgevel

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Burchtstraat 114 / Achter de Oude Gracht 2-6				
	winkelwoning	1956-1957	C.J. IJsebrands, Nijmegen	nieuwe voorgevel
Burchtstraat 122-124 / Achter de Oude Gracht 7-18 / Mariënburgsestraat 2-4				
	werkwoning	1953-1954	G. van Veen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Burchtstraat 126-160 / Hertogstraat 2-40 / Mariënburgsestraat 17-47 / Wintersoord 1-15				
	woon/winkelcomplex	1957-1959	H. van Vreeswijk, Zeist	stadsbeeldobject HS 2 en 8 + WO 1-15 pui
Carmelhof -				
Doddendaal 1-1c	zie: Bloemerstraat 133			
Doddendaal 3-35	zie: Parkdwarsstraat 9-53 en 32-34			
Doddendaal 2-18	zie: Plein 1944 51-73			
Doddendaal 20-126, 142, 158 / Achter de Carmel 1				
	klooster	1950	J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen	gemeentelijk monument
Eiermarkt 1	zie: Burchtstraat 3			
Eiermarkt 2-3	zie: Burchtstraat 5-7			
Eiermarkt 5	zie: Burchtstraat 13-15			
Eiermarkt 6-7	zie: Burchtstraat 17			
Eiermarkt 10	zie: Burchtstraat 25-27			
Eiermarkt 12	zie: Burchtstraat 31			
Emaushof 3	zie: Burchtstraat 30-34			
Gapershof 3	zie: Burchtstraat 1			
Gapershof 5	zie: Mr. Hermanstraat 3-9			
Grote Markt 3-4 (v/h 1-3) / Broerstraat 10-14				
	warenhuis	1952-1955	D. en P. Benning, Nijmegen	beeldbepalend pand
Grote Markt 5 / Augustijnenstraat 42				
	warenhuis	1957-1958	A. Elzas, Amsterdam	beeldbepalend pand
Grotestraat 2	zie: Burchtstraat 1			
Grotestraat 4-6	horeca + woning	1953-1955	V.d. Meijden en Klaver, Arnhem	
Grotestraat 8	horeca + woning	1968-1969	J. van der Pijll, Nijmegen	

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Grotestraat 10-12 / Platenmakersstraat 2-6				
	winkelwoning	1951-1953	J. v.d. Pijll en J.P. Cornelissen, Nijmegen	
Gruitberg 21	zie: Nieuwstraat 10-14			
Gruitberg 24	zie: Nieuwstraat 24-32			
Gruitberg 25	zie: Koningstraat 4			
Gruitberg 26	zie: Koningstraat 6			
Gruitberg 27	zie: Koningstraat 8-10			
Gruitberg 28-29	zie: Koningstraat 12-16			
Gruitberg 30	zie: Koningstraat 22-24			
Gruitberg 31	zie: Pauwelstraat 2-6			
Gruitberg 37a	zie: Broerstraat 47			
Gruitberg 42-43	zie: Broerstraat 27-29			
Hendrikhof 3	zie: Plein 1944 3-4			
Hendrikhof 5	zie: Plein 1944 5-6			
Hendrikhof 17	zie: Molenstraat 24			
Hertoghof -				
Hertogstraat 2-40	zie: Burchtstraat 126-160			Nr. 2,8, 12 beschermde pui
Hertogstraat 42-46 / Wintersoord 28-32				
	winkelwoning	1950-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Hertogstraat 48-50	winkelwoning	1950-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Hertogstraat 52-54	winkelwoning	1950-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Hertogstraat 56	winkelwoning	1950-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Hertogstraat 58-60	winkelwoning	1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Hertogstraat 62-66	winkelwoning	1951-1953	H. v.d. Boogaard, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Hertogstraat 74 / Spaarpot, De 1-3				
	winkelwoning	1955-1956	J. v.d. Pijll, Nijmegen	stadsbeeldobject
Hertogstraat 76-80b	winkelwoning	1952-1955	J.P. Cornelissen, Nijmegen	
Hertogstraat 84-86 / Klein Mariënburg 2-6				
	winkelwoning	1957-1958	C.J. IJsebrands, Nijmegen	

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Houthof 4	zie: Houtstraat 2			
Houthof 7	zie: Augustijnenstraat 19-23			
Houthof 10-11	zie: Augustijnenstraat 27-31b			
Houthof 17-19a	zie: Augustijnenstraat 43-75			
Houthof 30-32	zie: Houtstraat 64-74			
Houthof 34-42	zie: Houtstraat 14-60			
Houthof 45	bedrijfsruimte	1960	B.J. Meerman, Nijmegen	
Houthof 46-47	bedrijfsruimte	1960	B.J. Meerman, Nijmegen	
Houthof 51-53	zie: Houtstraat 10-12a			
Houtstraat 1-33	zie: Plein 1944 51-73			
Houtstraat 35 / Achter de Carmel 2 / Brandsmastraat, Titus 1-3				
	winkelwoning	1950-1952	R.G. Rodenburg, Nijmegen	gemeentelijk monument
Houtstraat 39-41	winkelwoning	1957-1958	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Houtstraat 43-47	horeca + woningen	1950-1951	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	
Houtstraat 49	winkelwoning	1957-1958	C. Blanksma, Arnhem	stadsbeeldobject
Houtstraat 51-51e	winkelwoning	1956	Goorhuis-Meihuizen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Houtstraat 53-55	winkelwoning	1953-1955	A. v.d. Kloot, Nijmegen	
Houtstraat 57	winkelwoning	1953-1955	A. v.d. Kloot, Nijmegen	
Houtstraat 59-61	winkelwoning	1950-1954	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Houtstraat 63	winkelwoning	1951-1952	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject
Houtstraat 65-73	winkelwoning	1949-1951	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	
Houtstraat 75-77	winkelwoning	1949-1950	G.B. Treur, Nijmegen	
Houtstraat 2 / Houthof 4				
	winkelwoning	1955	M.E. Veugelers, Nijmegen	stadsbeeldobject
Houtstraat 4-6	winkelwoning	1952-1953	L.D. Kuipers, Nijmegen	
Houtstraat 8	winkelwoning	1951-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Houtstraat 10-12a / Houthof 51-53				
	bioscoop	1957-1958	Bruck en Igesz., Arnhem	gemeentelijk monument

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Houtstraat 14-60 / Houthof 34-42				
	woon/winkelcomplex	1954-1955	H. van Vreeswijk, Zeist	stadsbeeldobject + pui
Houtstraat 62	horeca + woning	1951-1952	J.H. Fokker, Nijmegen	
Houtstraat 64-74 / Houthof 30-32 / Stikke Hezelstraat 83-93				
	woon/winkelcomplex	1954-1955	H. van Vreeswijk, Zeist	stadsbeeldobject
Kerkegasje 1-3	zie: Burchtstraat 12			
Kerkegasje 5	zie: Burchtstraat 16			
Kerkegasje 7	zie: Burchtstraat 18			
Kerkegasje 2	zie: Burchtstraat 6-8			
Kerkegasje 4	zie: Burchtstraat 2			
Kerkegasje 8	zie: Broerstraat 5			
Kerkegasje 18	zie: Broerstraat 15-17			
Klein Mariënburg 2-6	zie: Hertogstraat 84-86			
Klein Mariënburg 12	winkelwoning	1952-1955	J.P. Cornelissen, Nijmegen	
Klein Mariënburg 14-20 / Spaarpot, De 5				
	winkelwoning	1951-1953	W.Th. Reijnen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Klein Mariënburg 22-24	kantoor + woning	1951-1954	H.T. Zwiers, Haarlem	gemeentelijk monument
Koningshofje 1	zie: Koningstraat 38-40			
Koningshofje 2	zie: Ziekerstraat 7			
Koningshofje 3	zie: Ziekerstraat 5			
Koningshofje 4	zie: Broerstraat 59-61			
Koningshofje 5-5b	zie: Broerstraat 57			
Koningshofje 7	zie: Broerstraat 53			
Koningsplein -				
Koningstraat 29	winkelwoning	1953-1955	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Koningstraat 31-35	winkelwoning	1955	P.S. de Stigter, Nijmegen	
Koningstraat 2	zie: Nieuwstraat 24-32			
Koningstraat 4 / Gruitberg 25				
	winkelwoning	1951	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Koningstraat 6 / Gruitberg 26				
	winkelwoning	1951-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Koningstraat 8-10 / Gruitberg 27				
	winkelwoning	1951-1953	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Koningstraat 12-16 / Gruitberg 28-29				
	winkelwoning	1953-1955	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Koningstraat 22-24 / Gruitberg 30				
	winkelwoning	1951-1952	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Koningstraat 26-30	winkelwoning	1955-1956	Mart. Jansen, Nijmegen	
Koningstraat 32-34	horeca + woning	1953-1956	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Koningstraat 36	winkelwoning	1954-1955	D. Egberts, Hilversum	
Koningstraat 38-40 / Koningshofje 1 / Ziekerstraat 9				
	horeca + woning	1951-1953	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject
Korte Nieuwstraat 1-5	winkelwoning	1954	Gemeente Nijmegen, Nijmegen	
Kroonstraat 114 (v/h 148)	kapel	1960	P. Dijkema, Nijmegen	gemeentelijk monument
Kroonstraat bij 114 (v/h 146)	kerk	1950	J.G. Deur en C. Pouderoyen, Nijmegen	beeldbepalend pand; gedeeltelijk gesloopt
Mariënburg -				
Mariënburgsestraat 17-47	zie: Burchtstraat 126-160			
Mariënburgsestraat 49-53a	zie: Wintersoord 2-4			
Mariënburgsestraat 55-57	werkwoning	1954-1955	Th.H. Hendriks en E.J. Meihuizen, Nijmegen	
Mariënburgsestraat 59-63	werkwoning	1953-1954	J.H. ten Have, Nijmegen	
Mariënburgsestraat 65	werkplaats	1959	onbekend	gesloopt
Mariënburgsestraat 73	kantoor + woning	1951-1954	H.T. Zwiers, Haarlem	
Mariënburgsestraat 2-4	zie: Burchtstraat 122-124			
Mariënburgsestraat 6	winkelwoning	1954	D. Egberts, Hilversum	
Mariënburgsestraat 8-10	horeca + woning	1953	D. en P. Benning, Nijmegen	
Mariënburgsestraat 12-14	winkelwoning	1953-1954	D. Egberts, Hilversum	

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Mariënburgsestraat 16 / Achter de Oude Gracht 23 / Raadhuisstraat 2				
	winkelwoning	1953-1954	B.J. Meerman, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Marikenstraat -				
Mr. Hermanstraat 1	winkelwoning	1954	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject + pui
Mr. Hermanstraat 3-9 / Gapershof 5				
	winkelwoning	1952-1954	J.P. Cornelissen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Molenstraat 5-7 / Ziekerstraat 2				
	winkelwoning	1952-1954	F.M. Kramer en J.M. Balabrega, Haarlem	
Molenstraat 33-35 (v/h 35-39)				
	kerk	1958	Siebers en Van Dael, Breda; J. Coumans, Nijmegen	gemeentelijk monument
Molenstraat 24 / Hendrikhof 17 / Plein 1944 1				
	winkelwoning	1952-1954	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Molenstraat 26-28	winkelwoning	1949-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Nieuwstraat 10-14 / Gruitberg 21				
	winkelwoning	1963-1964	Th.H.B. Arens, Nijmegen	stadsbeeldobject
Nieuwstraat 16-16a	werkwoning	1960	Hols, Arnhem	
Nieuwstraat 18-22	werkwoning	1961-1962	Th.H.B. Arens, Nijmegen	
Nieuwstraat 24-32 / Gruitberg 24 / Koningstraat 2				
	horeca + woningen	1951-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Parkdwarsstraat 9-53 en 32-34 / Achter Valburg 2-4 / Doddendaal 3-35				
	wooncomplex + verzorgingstehuis	1957-1958	A. Evers en G.J.M. Sarlemijn, Amsterdam	gemeentelijk monument
Pauwelstraat 1-5	winkelwoning	1955-1956	Mart. Jansen, Nijmegen	
Pauwelstraat 9	horeca + woning	1951	G.B. Treur, Nijmegen	
Pauwelstraat 11-13	winkelwoning	1949-1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Pauwelstraat 15-17	zie: Broerstraat 53			
Pauwelstraat 2-6 / Gruitberg 31				
	winkelwoning	1949-1950	C.H.B. Estourgie, Nijmegen	gemeentelijk monument
Pauwelstraat 8-18	zie: Broerstraat 51			

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Platenmakersstraat 2-6	zie: Grotestraat 10-12			
Platenmakersstraat 8-14	werkwoning	1957-1958	H.G. v.d. Boogaard, Nijmegen	
Plein 1944 1	zie: Molenstraat 24			
Plein 1944 2	winkelwoning	1951-1952	G.B. Treur, Nijmegen	
Plein 1944 3-4 / Hendrikhof 3	winkelwoning	1951	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Plein 1944 5-6 / Hendrikhof 5	winkelwoning	1950-1951	B.W.A. Goddijn, Nijmegen	stadsbeeldobject
Plein 1944 7-9	winkelwoning	1954-1955	Joh. Zwanikken, Nijmegen	
Plein 1944 10-11	winkelwoning	1955	Joh. Zwanikken, Nijmegen	
Plein 1944 16-17	winkelwoning	1952-1953	G.B. Treur, Nijmegen	
Plein 1944 19-21	winkelwoning	1951	J.A. Lelieveldt, Rotterdam	stadsbeeldobject
Plein 1944 22-24	winkelwoning	1951-1952	G.B. Treur, Nijmegen	stadsbeeldobject
Plein 1944 25-27	horeca + woning	1951-1952	G. Van Veen en W. Braam, Nijmegen	
Plein 1944 28	bioscoop	1952-1954	H. van Vreeswijk, Zeist	gemeentelijk monument
Plein 1944 29-37	zie: Bloemerstraat 92-108			
Plein 1944 51-73 / Brandsmastraat, Titus 2-30 / Doddendaal 2-18 / Houtstraat 1-33	woon/winkelcomplex	1949-1950	R.G. Rodenburg, Nijmegen	gemeentelijk monument
Plein 1944 119-127	zie: Augustijnenstraat 2-4			
Plein 1944 128-128a	horeca + woning	1953-1954	R.G. Rodenburg, Nijmegen	
Plein 1944 129	horeca	1957	R.G. Rodenburg, Nijmegen	gesloopt
Plein 1944 135	horeca + woning	1950-1952	J.P. Cornelissen, Nijmegen	gesloopt
Plein 1944 136-137	winkelwoning	1950-1952	A. v.d. Kloot, Nijmegen	gesloopt
Plein 1944 138-140	winkelwoning	1950-1952	G.B. Treur, Nijmegen	
Plein 1944 141-145	winkelwoning	1950-1951	R.G. Rodenburg, Nijmegen	
Plein 1944 146 / Scheidemakershof 1-4	winkelwoning	1950-1951	R.G. Rodenburg, Nijmegen	stadsbeeldobject
Plein 1944 147-150	zie: Broerstraat 68			
Plein 1944 151-151a	zie: Broerstraat 70			

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Plein 1944 152-153	winkel	1950-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Plein 1944 154-155	winkelwoning	1952-1953	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	
Raadhuishof -				
Raadhuisstraat 2	zie: Mariënburgsestraat 16			
Raadhuisstraat 6-10	zie: Burchtstraat 112			
Raadhuisstraat 6a	zie: Burchtstraat 112			
Raadhuisstraat 4-6	zie: Burchtstraat 110			
Raadhuisstraat 12-28	zie: Burchtstraat 78-106			
Regulierstraat -				
Scheidemakershof 1-4	zie: Plein 1944 146			
Scheidemakershof 15-18	zie: Augustijnenstraat 2-4			
Scheidemakershof 20-20b	zie: Augustijnenstraat 8			
Scheidemakershof 21	zie: Augustijnenstraat 10			
Scheidemakershof 35	zie: Broerstraat 16-20			
Scheidemakershof 42	zie: Broerstraat 44-50b			
Scheidemakershof 46-48	zie: Broerstraat 54			
Scheidemakershof 50	zie: Broerstraat 68			
Spaarpot, De 1-3	zie: Hertogstraat 74			
Spaarpot, De 5	zie: Klein Mariënburg 14-20			
Stikke Hezelstraat 1-3	zie: Augustijnenstraat 43-75			
Stikke Hezelstraat 5-41	woon/winkelcomplex	1954-1955	H. van Vreeswijk, Zeist	
Stikke Hezelstraat 43-81	woon/winkelcomplex	1954-1955	H. van Vreeswijk, Zeist	
Stikke Hezelstraat 83-93	zie: Houtstraat 64-74			
Wintersoord 1-15	zie: Burchtstraat 126-160			Nr. 1-15 beschermde pui
Wintersoord 2-4 / Mariënburgsestraat 49-53a				
	winkelwoning	1953-1954	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Wintersoord 6-12	winkelwoning	1955-1956	K.L. van Ommen, Nijmegen	
Wintersoord 14-18	winkelwoning	1951	L.D. Kuijpers, Nijmegen	
Wintersoord 20	winkelwoning	1951-1952	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	

adres	functies	bouwperiode	architect/plaats	bijzonderheden
Wintersoord 22-24	winkelwoning	1950-1952	C. Blanksma en C.J. IJsebrands, Nijmegen	
Wintersoord 26-26a	winkelwoning	1951	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Wintersoord 28-32	zie: Hertogstraat 42-46			beschermde pui
Zeigelhof 2	zie: Bloemerstraat 90			
Zes Huizenhof 20	zie: Bloemerstraat 65-71b			
Ziekerstraat 1-3	zie: Broerstraat 59-61			
Ziekerstraat 5 / Koningshofje 3	winkelwoning	1949-1950	G. van Veen en W. Braam, Nijmegen	stadsbeeldobject
Ziekerstraat 7 / Koningshofje 2	winkelwoning	1951-1952	J.D.A. Okhuijsen, Nijmegen	stadsbeeldobject
Ziekerstraat 9	zie: Koningstraat 38-40			
Ziekerstraat 2	zie: Molenstraat 5-7			

Bijlage 3 bronnen

Literatuur

- Meijel, L. van, *De weelde van de soberheid. Nijmegen herrijst 1945-1965*, januari 2004
- Meijel, L. van en F. Mulder, *Nijmegen Centrum. Beschermd stadsbeeld: toelichting en beeldatlas*, maart 2010
- Meijel, L. van en P. Opmeer, *Wederopbouw Nijmegen Centrum. Deel 1: inventarisatie*, juli 2003
- Meijel, L. van en P. Opmeer, *Wederopbouw Nijmegen Centrum. Deel 2: waardering en beleid*, mei 2005
- SteenhuisMeurs, *Nijmegen. Nijmegen binnenstad. Toonbeeld van de wederopbouw*, RCE, Amersfoort 2016
- Tummers, T., *Architectuur in Nijmegen. Een overzicht van architectuur en stedebouw na 1900*, Bussum 1995 (2de druk)

Archieven

- Gemeente Nijmegen, digitaal bouwarchief
- Regionaal Archief Nijmegen: beeldbank

Colofon

Titel	Wederopbouwcentrum Nijmegen. Beschermd stadsbeeld: toelichting en beeldatlas
Datum	Juli 2026
In opdracht van	Gemeente Nijmegen, afdeling Cultureel Erfgoed en omgevingsmanagement
Onderzoek en tekst	Van Meijel - adviseurs in cultuurhistorie / De Onderste Steen, Michiel Kruidenier
Afbeeldingen	bouwtekeningen: bouwarchief Gemeente Nijmegen historische foto's (tenzij anders vermeld): Regionaal Archief Nijmegen actuele foto's: De Onderste Steen, Nijmegen analysekaarten: De Onderste Steen, Nijmegen
Productie en ©	Gemeente Nijmegen & Architectuurhistorisch onderzoeks- en adviesbureau De Onderste Steen Broerdijk 15, 6523 GM Nijmegen tel 024 6635956 / 06 28321525 www.onderstesteen.com / info@onderstesteen.com

Nijmegen